

శ్రీరంసు.

శ్రీరంగనాథపరబ్రహ్మణేనమః

ఓంమగ్నాముగమునివరాయనమః

శ్రీమలైరామానుజాయనమః

శ్రీమశానిగహంతమహాదేశికాయనమః

శ్రీమద్విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంత నిధానరంగధరంగధర
శ్రీభగవద్రామానుజమునివరవిరచితే గద్యత్రియేశకణా
గతగద్యాపరశామక పృథుగన్యధికారః పృథమః
శ్రీరంగగద్యశ్రీవైకుంఠగద్యాశ్రమితగద్యాధికారోద్వి
తీయః ప్రభంగః ద్యామునమునిప్రణీత చతుష్టోక్యధికా
రస్త్రీతీయః శ్రీమదాళవందార్ స్రాత్రాఖ్యస్తోత్రరత్నా
ధికారశ్చతుర్థః

కవితత్వవిరచిత శ్రీమద్విగమాంతమహాదేశికవిరచితా
స్యైతేషాం దామ్యాశిరహస్యరత్నానామకత్వాదేకత్యమే
శనీయానీతి మహాన్నియమనాదేకత్యసంయోజితాని—

శ్రీచతుష్టోకీనాం షష్ఠః శ్రీస్తోత్రరత్నాభాష్యం

శ్రీగద్యత్రియభాష్యం షట్ శ్రీరంసుమ్

నానాదేశానీతవిద్యున్న సక సామ్యేన గోధామతివ
రితౌభ్యః ఓంమస్తహిశూరపురిమధ్యవిద్యోతమాన జ
వ్యరత్నసింహాసనారూఢ శ్రీకృష్ణరాజేంద్రాశ్రితేన

ప్రభర్తాధికారిచక్రవర్త్యకయ్యంగార్యణ

మహిశూరపురి మధ్యరారాజమానాయామ్

విద్యాతరంగణ్యాఖ్య స్వీయముద్రాక్షర శాలాయామ్

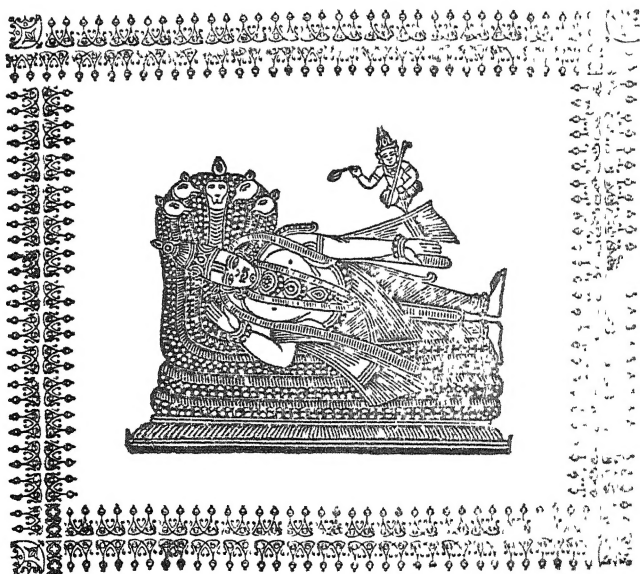
ముద్రాపీఠంసద్విజయైతతమామ్.

ఇదానీమేతన్నూల్యం పాదానయాప్యద్యయమ్

సకంఠం

గద్యత్రయభాష్య శుద్ధాశుద్ధపత్రికా

పుట పక్షి అశుద్ధం	శుద్ధం పుట పక్షి అశుద్ధం	శుద్ధం			
౧౯౫	౧ శ్చియశ్చి	శ్చియశ్చి	౨౨౯	౧౩ నహ	కామోక నహ
	౧౫ శిరనా	రనా	౨౩౯	౨౫ విశిష	విశిష్ట
౧౯౬	౨౫ దైశ్చి	దైశ్చి	౨౪౮	౨౪ ర్యేత్ర	ర్యేత్ర
౨౦౦	౩ వ్యపత్తి	వ్యపత్తి	౨౫౫	౨౫ కవా	కవా
	౧౯ వ్యకార	వ్యకార	౨౫౯	౧౫ పత్య	సత్య
౨౦౮	౨౦ భిషణ	భిషణ		౧౭ విభాష	భిభాష
౨౧౨	౫ కృతా	కృతా	౨౬౨	౩ పూణ	పూణ
	౧౨ గృహణా	హణా		౧౮ కరణవ్య	కరణవ్య
౨౧౬	౨౩ గృహీత్య	గృహీత్య	౨౬౯	౧౧ ఆధా	ఆధా
౨౨౩	౮ భ్యాతం	భ్యాతం	౨౭౦	౧౪ కురు	కురు
౨౨౪	౧౬ త్పరితం	త్పరితం			

తొరంగనాథపరబ్రహ్మణ్యము

మూ—పారమార్థిక భగవచ్చరణారవిందయుగలై కాంతికాత్యంతిక
 పరభక్తిపరజ్ఞానపరమభక్తికృతపరిపూర్ణానవరతనిత్యవిశద తమానవ్య
 త్తరక్షణావచ్చిన్నరూపస్యేష్టత్వమభిప్రేత్యకృతత్వవ్యవదేశః. తస్య
 ముఖ్యత్వంతుయోగవిశేషజన్యనుభవే - నన్విహోపాయభూత పరభ
 క్త్యాదిభిముక్తిదశానుభవస్యకృతత్వంముఖ్యమేవాస్తు తథాసత్త్వప
 రిణ్ణోకత్రయోదితజ్ఞానస్యస్థానత్రయోదిత పరభక్తేశ్చప్రార్థనముపప
 ద్యతే, తదథానంద యథాభాష్యంసంప్రతిపన్నాంగప్రపత్తిరిహపార్థి
 తాస్యాత్ మైవం ప్రకృతింస్థూలనూక్షరూపాం విస్మయతదానీమేవ
 మత్ప్రసాదలబ్ధమచ్చరణారవిందయుగలై కాంతికాత్యంతిక పరభక్తిప
 రజ్ఞానేత్వాది వక్ష్యమాణనరూపతయా తదనుగుణమిహ వ్యాఖ్యా
 తుముచితత్వాత్ - నచభగవత్ప్రపత్తైస్సత్వతంత్రితయా మోక్షసాధన
 త్వం నాస్తీతివాచ్యం, శుక్తిస్త్వతిభగవచ్ఛాస్త్రేషు తత్సాన్వితంత్ర్య
 దృష్టేః 'యోబ్రహ్మణమి' త్యాదికేహి శ్వేతాశ్వతరమంత్రే హిరణ్యగ
 భాదీకారణభూత పరమపురుషశరణాగతిముముక్షునా మనుషే
 దేతి ప్రతీయతే- నచక్వచిదంగత్వ దర్శనాద్గురులఘువికల్పానుపప
 త్తేశ్చాత్రవ్యవహిత సాధనత్వంకల్ప్యం, అధికారిభేదేన వ్యవస్థాపనా
 త్. తథాచోపబృంహితం బ్రాహ్మేపురాణ 'శరణంత్యాంప్రపన్నా
 యే ధ్యానయోగవివజ్జితాః । తేహిమృత్యుమతిక్రమ్యయాంతి తద్వై
 స్త్వవంపదమ్' ఇతి, అహిబుద్ధ్యేనసంప్రప్తముక్తమ్ 'యద్వైసకామ
 కామేనససాధ్యంసాధనాంతరైః । ముముక్షుణాంయత్సాంఖ్యేన యోగ
 ననచభక్తిః । ప్రాప్యతే పరమంధామ యతోనావతేతేయతిః ॥
 తేనతేసాప్యతేతత్తన్నాన్యసేనైవమహామునే । పరమాత్మాచతేనైవ
 సాధ్యతేపురుషోత్తమ, ఇతి ప్రపత్తియోగశ్చ అవిలంబితఫలప్రాప్తిప
 ర్యంత ఏవోదాహృతః 'అహమస్త్యవరాధానా మాలయోకించ
 నోఽగతిః । త్వమేవోపాయభూతోమే భవేతి ప్రార్థనామతిః । శ

రణాగతిరిత్యుక్తానాదేవే స్థిక్ ప్రయుజ్యతామ్ ॥ తస్మానుబంధాః పా
ష్టానన్య ర్వేనశ్యంతితత్త్వణాదితి అత్రాపి త్వమేవాపాయభూతామేభ
వే త్యాదిభిర్నానా త్తకత్వంసూచ్యతే 'తేషాంతుతపసాంన్యాస మ
తిరి క్తంతపశ్యత' మితిచాహ న్యాసశబ్దస్యచాత్రశరణాగతి విషయ
త్వందర్శితమ్ 'నిక్షేపాపరపర్యాయోన్యాసఃపంచాంగసంయుతః । స
న్యాసస్త్యాగఇత్యుక్తశ్శరణాగతిరీత్య'పీతి 'న్యాసఇత్యాహుమన్వనీషి
ణోబ్రహ్మణ' మిత్యత్రన్యాసబ్రహ్మశబ్ద సామానాధికరణ్యంత్యన్యపరమ్
ఏవంస్వతంత్రప్రపత్తిసిద్ధౌ 'భక్త్యాపరమయావాపిప్రపత్త్యావామహా
మతే । ప్రాప్యోహంనాన్యథాప్రాప్యోమమక్తైకర్యలిప్సుభి' రితి
వికల్పాపి వ్యవస్థితవిషయోపపద్యతే, క్లోకత్రయోదిత జ్ఞానాదికమ్
వ్యత్రన్వయంప్రయోజనతయా ప్రాధ్యత ఇతి నవిరోధః॥నచ ప్రపత్తి
సావతంత్ర్యభావ్యవిరోధః, తథాహి 'చతుర్విధాభజంతేమాంజనాస్సు
కృతినోజన్తే' త్యాదినాపాసనస్యేవ ప్రపదనస్యాపి 'తావదాత్మి
స్తథావాంఛాతావంతాస్తథాసుఖమ్ ॥ యావన్నయాతిశరణం తావ
దేషేషాఘనాశనమ్ । ప్రపత్తైకత్వచిదప్యేవం పరాపేక్షానవిద్యతే ॥
సాహిసర్వత్రనర్వేషాం నర్వకామఫలప్రదే' త్యాదిభిన్నర్వాభిమత
సాధనత్వావగతేః-నర్వఫలసాధారణమపి చరమశ్లోకవిధేయం తత్రప్ర
కృతౌపాయవిరోధిపాపనివర్తనరూపాదాహరణవిశేషే ప్రదర్శయా
మాస- ఇహతుసాధ్యాంతర సాధనాంతరరహితమంత్రవివరణప్రవృత్త
త్వాత్వా ౧ప్రివిరోధినిరసనాథాతయోదాహరణి తస్మాన్నాపాయభూ
తపరభక్త్యాదికమిహాచ్యతఇతిసిద్ధమ్- పరభక్త్యాదిభిన్నాధ్యమసుభవా
దికం తదభావేపి ప్రపత్తిమాత్రేణమేభవత్ప్రితివివక్షాయాఃప్రస్తుత వి
రోధాభావేపి వక్ష్యమాణానుసారేణ వివక్షాన్తరం దర్శితం ఆత్మా
వచ్ఛందనంగద్యం భాష్యంతుపరరంజనమ్ ॥ ఇత్యాదివిలధియోపేక్షం

మూ—భగవదనుభవ జనితానందవికాసయ ప్రీతికారితా శై
మావస్థాచితా

ప్రసీదెయ్యఁపరమాణతః- పునశ్చముక్తానుభవం పరిపూర్ణేత్యాదిభిష్ట
ద్భిర్విశిష్టా అత్రహిముముక్షునాణాం భగవదనుభవవిశేషేషు యథా
సంభవం సుకృతతారతమ్యేన పరిమితాకారగోచరత్వం ఖద్వాతస్సు
రణవత్ సాంతరత్వం కంచితాల్లంఘితరత్వేపిసారస్వతసౌమ్యా
యేన విచ్ఛిన్నప్రవాహత్వం సామాన్యతన్మర్శవిషయత్వేపి పరోక్ష
రూపత్వంస్వయంప్రియత్వేపి మధురభేదజనయేన ముక్తిరూప స్వ
ప్రయోజన సాధనత్వబుద్ధ్యా ఉపాదేయత్వంఅతపనసావధికర సత్వం
చస్యాత్-నిశ్శేషనివృత్తప్రతిబంధస్యతు నతథేతిభావః - అత్రప్రీతి
హేతుత్వాభిధానానాం తదర్థబుద్ధ్యోపాదేయత్వాభావాదనన్యప్రయో
జనత్వమవిరుద్ధమ్. తత్రహేతురనందవికాసయప్రియత్వం భగవదనుభ
వైత్యనేన ముక్తాపాషాణకల్పత్వ పక్షస్సాన్వితమాత్రానుభవోనిగుణ
రాప్రాప్త్యాదివాదశ్చ పునదస్యతే- సర్వవిశిష్టబ్రహ్మనుభవే ప్రధానాను
భావ్యంచ వ్యంజితం- అత్రానుభవజనితప్రీతిర్నామనిరతిశయానుకూ
లాయం విషయోమయానుభూయతఇతి స్వయంమపి నిరతిశయానుకూ
ల్యవతీకృతార్థత్వబుద్ధిః - కృతార్థో స్తీత్యమన్యతేతివత్ సాచ సామ
గ్యనువృత్త్యాప్రతిక్షణభావినీ ప్రవాహవిచ్ఛేదరహితాచేత్యేకే. అ
నేయేతుప్రీతేస్వరూపతానువృత్తత్వేపి పూర్వవదనుభవస్వేవ ప్రయో
జ్యప్రయోజకాకారవిభాగేన జన్యజనకవాచాయక్రితి- అస్యాశ్చ
ప్రీతేరనందవికాసయత్వం ప్రీత్యంతరాపేక్షయానికృష్టత్వ విరహాత్,
ఈశ్వరస్యనిత్యానామపిహినముక్తేభ్యోతిశయితాప్రీతిః శోత్రియ
స్యచాకామహతస్య-భోగమాత్రసామ్యలింగాచ్చైతసమానభోగత్వ
స్థాపనాత్ ఈశ్వరనిత్యముక్తభోగానాముపచయాపచయ తారతమ్య
వాదయోరపన్యాసములత్వాచ్చ కైంకర్యస్యభగవదాచ్ఛాంతత్వే

పి ' వ్యహరణయిష్యామి, తితప్తిత్వద్వైశేన వ్యవృత్తత్వేపిచ ప్రీతి
 కారి తేత్యాదిగా ' యథాహంకేశవృత్తిమితిన్యాయాత్ప్రీతేఃపి
 రకత్వాతిశయేన స్వరసప్రవృత్తిర్నియోగనేరపేక్ష్యచ ద్యోత్యతే-ఏ
 వంప్రీత్యైవ వ్యవృత్తస్యాపి కైంకర్యవిశేషేషు స్యాన్యభిమతవిశేషా
 స్త్వనురోధనీయాః తాదృశమేవచక్షేంకర్యం ' ఏతత్సామగాయన్నా
 స్తే జక్షత్క్రిడనమమాణస్త్రీభిర్వా - సయది పితౄలోకకామోభవ
 తి' త్యాదిష్యవ్యక్తమ్ - అశేషావస్థాశబ్దేన పరవ్యూహదయస్థానాన
 నశయనాదయో జగత్సృష్ట్యాదయశ్చ భగవతోవస్థాః, న్వస్యచ సశరీ
 రత్వానైకశరీరత్వ రూపాగృహ్యంతే కైంకర్యస్య తత్తదవస్థాచితత్వం
 యథాలోకం యథాగమంచచామరగృహణాదినాభోక్తృతయాభోగ్య
 తయాచసన్నిధాయకృతత్వాత్. అశేషశేషతాత్మనత్రీయస్యచ స
 ర్వస్యవర శేషభావః యద్వాసర్వవ్యకారశేషవృత్తిరనంత గరుడాది
 వ్రతినీయతాధికారకృత్యేషు ముక్తస్యేచ్ఛపిరహత్ ఇష్యమాణేష్యపి
 సర్వేషు ' సవకభాభవతిద్విధాభవతిత్రిధాభవతితనైకభాభవతి. తావం
 తిచక్రేరూపాణి భగవాన్ దెవకీసుత, ఇతివ్యకారణశేషశేషిణ్యర్థభా
 భిమతరూపవరిగ్రహణముక్తస్యస్వాభిమతసర్వశేషవృత్తిస్సాన్యదేవ-
 తస్యామేశశబ్దేన న్వప్రయోజనప్రాధాన్యవ్యధానః అథవా నిత్యా
 నాం ముక్తానాంచ భగవత్ప్రీతిఫలానుసరాన్య సేషవృత్తిమపరకృతా
 నుస్వకృతానుచప్రీత్య విశేషోవివక్షితః ' నిత్యాభివాంభితవరస్పరసి
 చభావైః యాభి స్త్వం స్తనదాహుదృష్టిభిరివ' త్యాదిన్యాయాచ్చ ఏ
 కరూపావారతిరేకరతిః కాలభద్రేన సంకోచాద్యధావాత్ రతిరిహ
 ప్రీతిరిచ్ఛావా. తయాశేతుభూతయా కైంకర్యం నిరూప్యత ఇత్యభి
 ప్రాయోగ రూపశబ్దః శేషతైకరతిరిత్యేతద్భివైకుంఠగద్యేపరిచర్యై
 కమనోరథఇత్యనేన వివృతం అత్రానుభవరతిక్షేంకర్యశబ్దేషు జ్ఞానచి

మూ—నిత్యకై జ్ఞర్యప్రాప్త్యపేక్షయా పారమాధిక్షికే భగవ
చ్చరణారవింద శరణాగతిర్యథావస్థితా

కిమాప్రయత్న కృమశ్చ ప్రకాశితః యద్వాశేషతైక రతిరెవకైం
కర్యస్య ప్రధానంస్వరూపం తత్పరీవాహతయాతువ్యాపారాంతరాణి
భవంతీత్యభిప్రాయః ప్రాకృతప్రళయాదివ్యవస్థావిచ్ఛిన్న ప్రవాహత
యా అత్యంత కైంకర్యాద్వాప్యవత్తథాం నిత్యత్వాక్తిః ప్రళయేన
వ్యధంతి, చేతిగీతం-స్వామినమాదేశాపెక్షిత్యాచ్చాదితకారీకింకరః -
తస్యవృత్తిః కైంకర్యంతస్యాన్వేషదుష్ప్రాప్తేన అలభ్యలాభత్వ
సూచనాథాంభతః పూర్వంప్రాప్తైరభావాత్ ప్రాప్తప్రాప్తి పక్ష
వృద్ధాసేన అపేక్షాహాత్వజ్ఞాననాథాంబాధిక ప్రాప్తిశబ్దః 'సంప
ద్యావిభాన' ఇత్యాదికంహినిత్యసిద్ధిప్యేవాకారేషు ముఖ్యం నతు
సాధ్యేనిరంకుశజ్ఞానవికాసేతత్పూర్వకవ్యాపారేచ తత్యతునివృత్తప్రతి
బంధస్వయాపాపాధికత్వ సూచనాథా 'మావిస్మయమమనహజకైం
కర్యవిధయ' ఇత్యభియుక్తేరుక్తం- ఆత్మాభిమానానుగుణ పురుషార్థా
వ్యవస్థయా । భగవత్పారతంత్ర్యాది ప్రబుద్ధస్యసుఖాయతే-పరేచ్ఛా
యత్తథామోషి సేచ్ఛాయాఅవిఘాతతః । నర్వంపరవశందుఃఖమి
త్యాద్యం నాత్యేవాధకం- నవతశ్చేషత్వ కైంకర్యేనకుత్రాప్యసుఖావ
హే ॥ కర్మజత్యాత్తథాత్వస్య లోకేచవ్యభిచారతః । మహానందమ
హిమ్నాచ ప్రాగ్దుఃఖావేక్షణాదపి । మోహదుఃఖతథాస్యాతా మితి
మూఢవిజల్పితమ్- సుఖస్యమోహనత్వంహి తామసత్వాద్యుపాధిభిః॥
సుఖాయచభవెత్కావపి పూర్వదుఃఖాభిమర్శనమ్- ఏవ మిహాపేక్ష
యేత్యంతం వ్యాఖ్యేయేసాపబృంహణచతుర్థ్యాభిప్రేతస్య ప్రపంచ
నం- భగవతమనశరణ్యత్యైవ క్తవ్యేపిదివ్యవిగ్రహస్యశరణ్యగుణాదివ్యం
జకత్వం చరణగ్రహణస్య కృపాత్తంభకత్వాతిశయేనానతికృమణమో
తుత్వం చాభిప్రేత్యచరణశబ్దః - అరవిందశబ్దప్రాయదశాయా మపి

భోగ్యత్వంనూచయతి. అత్రభగవచ్చట్టానిరపేక్షరక్షణాపయికాకా
రపౌష్కల్యప్రదశఃకః- కృత్స్నవిదపిభాష్యకారః ప్రశ్రయప్రకాశ
నాయ పారమాధికీ యథావస్థితేతి సామాన్యతానిదేశతి 'త్వమేవ
మేవరంవృణీష్వ యంతస్వంమనుష్యాయ హితతమంమన్యసే యద్ధితంమ
మదేవేత తదాజ్ఞాపయమాధవ' ఇతివల్. ఏతేనభగవత్ప్రవత్తిర్నాక్షసా
ధనమిత్యేతావస్తయా నిణీతం సాయత్స్వరూపాయత్ప్రకారేతిచన
జానే అత స్త్వయేవవత్సలతయా మోక్షాధా భగవత్ప్రవత్తైస్సర్వరూ
పాదికం యథాప్రమాణం జ్ఞాపయిత్వానుష్ఠాపనీయోహమితి విశేషని
ష్కర్షణరహితానామపి విజ్ఞానసప్రకారశ్శిక్షితోభవతి, ఏవం సామా
న్యతడక్తేపి సర్వజ్ఞాసర్వహితైషిణీదేవీన్వయమేవ సర్వవిధాన్యతీతి
తాత్పర్యం 'దేవానాంగుహ్యముక్త' మిత్యాద్యుక్తంగోపనీయ తమ
త్వం- తత్తవీవతత్రతత్తదనుగుణనిర్దేశః - ప్రవత్తిస్సర్వరూపాదేర్మ
రవగాహత్వంచ సామాన్యనిర్దేశేనద్యోత్యతే- ననుసర్వలొకసర్వా
గమప్రసిద్ధాయాః ప్రవత్తైకథం దురవగాహత్వం - ఇత్థం కేచిద్భక్తి
ప్రవత్త్వాన్యైకరితప్రయోగాదేక్యమిచ్ఛంతి లక్షణభేదాద్భేదమి
చ్ఛంతాపి కేచిత్స్వాంతత్యైక ముక్తిసాధనత్వం నానుమన్యంతే అ
న్యైతు స్వాంతత్ర్యాభ్యుపగమేపి 'షష్ఠిధాతరణాగతి' రితి వచనా
న్యూధాదాగ్నేయాదిషట్కవత్సం భూయసాధకత్వమాహుః- తత్రై
వషణ్ణాం ప్రత్యేకం సాధనత్వమపరే తేష్వేవయథేష్టం కేచిత్కరితప
యోపేక్షయా కరితయపరిగాహిణః నియతైకసంగ్రహేపి స్వరూప
స్యాసమాత్యత్వం ప్రాధానాభరన్యానయో రన్యతరమాత్యత్వంతయో
రేవ యథేష్టమంగాంత్యం వికల్పంవాకేచిదాహుః, ఇతరేచ ప్రవ
త్తైరవిధేయజ్ఞానరూపత్వ మనివారణాదిరూపత్వం దక్షిణాజ్ఞాదిపాతు
క భరన్యాసావిశిష్టత్వం అనంగత్వం ద్విత్వాద్యంగత్వం సర్వభర్మస్వ
రూపత్వాగాద్యంగకత్వం భక్తియోగవదాప్రయాణాదనువర్తనీయత్వం

కర్మయోగాద్యంగకర్తవ్యం అరబ్ధకార్యపుణ్యపాపనివర్తనాక్షమత్వం
 కించహునా గృహగమనాంజలి ప్రణామాది మాతృతాంచ ప్రతిపాద
 యంతి- ఏవంవిప్రపత్తియోగ్యతయా దుష్కరః పవత్యైనిష్కషణః
 తహేకథుస్యామచ్యతే తత్రతావద్భక్త్యేక్యాదిపక్షాన్నిక్షేప రక్షాది
 మనిరాకాష్ట, పాడ్విధోక్తిరపి ' న్యసంపంచాంగసంయుత ' ఇ
 తిబలాదష్టాంగయోగోక్తివదంగాంగి సముచ్చయేనస్థాపితా - అతఏవ
 హి ' షడంగంతమసాయంచే ' త్యాదికమపినంగచ్చతే స్వరూపస్యా
 సస్యాత్రాపేక్షితత్వేపి ' ఆత్మాత్మీయభరన్యాసః త్వయినిహితభరోస్త్వి
 సాహాయతః తవభరోహమకారిషి ధామిన్తై' రిత్యాదిప్రమాణ సం
 ప్రదాయైర్భరన్యాసప్రాధాన్యసిద్ధం యదప్రకృం భరతమునినా ' అ
 నన్యసాధ్యేస్వాభీప్తమహావిశ్వానపూర్వకం తద్యోపాయతాయాఙ్గా
 ప్రపత్తిశ్శరణాగతి' రితి యచ్చాహిర్బుద్ధ్యైన ప్రార్థనామతిశ్శర
 ణాగతి రితిత త్రాపిపూర్వోక్తప్రమాణానుసారాదనన్యసాధ్యత్వత
 ద్యోపాయత్వాక్తికాత్పర్యాచ్చ ప్రార్థనాపూర్వక భరన్యాసాత్త
 కత్వ సిద్ధిరిత్యేషాదిక్ అతాదురవగాహత్వ ద్యోతనాయపారమార్థకీ
 త్యాది సామాన్యనిదేశ శివపన్నుతి|| ఏవమీదృశభరన్యాసాత్తకతయా
 శరణ్యతోపయక్తాకార విశిష్టవరతత్త్వ విషయతయాచనిరూప్యా
 మస్యాంప్రపత్తౌ స్వరూపతోవిషయతశ్చ తమఃకార్యవైపరీత్యవిర
 హఃపారమార్థికత్వం ప్రకారతాంగతశ్చ రజఃకార్య ప్రకారిప్రకా
 రాన్యథాభావరాహిత్యం యథాప్రమాణం ఫలసంగకర్తృత్వాదిత్యాగ
 శ్చాత్రీయధాన్వితత్వం రాజసతామసబుద్ధిప్రకారశ్చ ' యయాధ
 ర్మమధమం చ అధమంధమమితియే తిష్ఠాకాభ్యాంగీతః- ఏతే
 నాస్తాగమసిద్ధత్వం నిత్యాగమసిద్ధత్వేపిపురుషబుద్ధ్యనన్యథాకల్పితత్వం
 చ నిరస్తంభవతి- ఏవమతువ్యాఖ్యాతం వ్యాసారైః- పారమార్థికీతి
 తమఃకార్యపుదానః- అనుకూల్యాదిశరీరవతితద్ధితస్యా ఉపాయాంత

మూ — ౭విరతాస్తుమే- అస్తుతే-తయైవసర్వంసమ్పత్స్యతే-

రభ్యోవ్యావృత్తంస్వరూపం- యథావస్థితైతిరజః కార్యప్రదానంప్ర
 పత్తివ్యవిషయసంబంధరూపః ప్రకారఇతి అవిరతా. ఆమోక్షదానా
 దవిశ్వాంతవ్యాపారైత్యథః- వ్యాపారశ్చాత్రశరణ్యప్రసాదవిశేషవ
 సకృదేవహిశాస్త్రాథః, సకృదేవప్రపన్నాయననుప్రపన్నస్కృదే
 వనాథే, త్యాదిబలాదంగతః స్వరూపతావానువృత్తిరిహన వివక్షితా
 వ్యాఖ్యయే ప్రపద్యఇతి వత్తయాననిదేశస్తస్యనుష్ఠాన కాలాభిప్రా
 యః- వ్యాపారానువృత్తికథనాత్తుభాష్యోదాహృతభక్త్యంగ ప్రపత్తి
 వ్యవచ్ఛేదః సాహిత్యసాధనరూపసాధ్యాంతరముత్పాద్యవిరతవ్యా
 పారాభవతి- తదేవతుముక్తిసాధయతి, అస్తిత్వాశాననేనభగవత్ప్ర
 పత్తైః స్వరూపతాపి సావదుతమత్వంసూచ్యతే, మే, అకించనతమస్యా
 నన్యశరణస్య ఏవంవిజ్ఞాపితాయా విష్ణుపత్నావ్యోప్రతివచనం నిబధా
 తి- అస్తుత ఇతి రావణాపి 'తేనమైత్రీభవతుత' ఇతి వాదిన్యాశ్శరణౌ
 గతవిషయేక్షేముత్యసిద్ధమిదంవరప్రదాన వాక్యమిత్యత్యైక్యవౌ
 క్తం తేమయిన్యస్తభరస్య మయాస్వీకృత భరస్యచ - ఉపాయదాన
 మేతస్యాస్తదిదంవతినస్తుతమ్ | యథాతస్యాః ప్రసీదంత్యాః హారదా
 నం హనూమతే- భగవత్ప్రపత్తైః పూర్వోక్తనిత్యక్షేంకర్య ప్రాప్తివ
 ర్యస్తఫలావినాభావమాహ, తయైవసర్వం సంపత్స్యత ఇతి ఏవకారే
 ణాత్రాపాయాస్తద వ్యవధాననేరపేక్ష్యంధ్యోత్యతే. యద్వాఅస్తుత
 ఇత్యేతావలైవ పర్యాప్తేస్తయైవెత్యాదికం విభిషణసహగత రాక్షస
 న్యాయేన యథాభిమతానుబంధిరక్షణాభిప్రాయం - అథవాశ్లోకత్ర
 యోదితజ్ఞానిత్వాదిక మత్రపరత్రచయత్పాథ్యయిష్యతే తత్సర్వమిహ
 సర్వశబ్దాథః- ఉక్తైశసహవక్ష్యమాణ మనుక్తంచ అనుబంధిరక్షణమ
 భిమతత్వా విశేషాత్సంకలయ్యచోద్యతే, సంపత్స్యత ఇతి భవిష్యన్ని
 దేశః ప్రపత్తిన స్తరక్షణప్రభృతితత్తదుచితకాలాభిప్రాయః వదా

అఖిలమేయప్రత్యనీకకల్యాణైకతానస్వేతరసమ్మస్తవస్తువిలక్షణా

స్వత్వవ్యంజకం చెదంవాక్యద్వయం, ప్రియవాద్దానశిలోహిపదాన్యః-
 ఏవంశీమచ్ఛబ్దాభిప్రేతమర్థముపయోగవిశేషవర్యంత ముదాహృత్య
 ప్రాప్యత్వప్రాప్తకత్వాపయక్తనర్వాకారనంగాహకం నారాయణ
 శబ్దంవ్యాచిఖ్యాసుః తత్రతత్పురుషవృత్తావయవశబ్దార్థం బహువీ
 హావన్యపదార్థంచ దివాన్తస్వరూపం తావదాహ * అఖిలేతి *
 అత్రనంబుద్ధ్యంతప్రయోగాదాన్వ్యభేద్యేపి తథాత్వేన తవ(త్వత్) శ
 బ్దాధ్యాహారఇతికెచిత్, ' శ్రీమన్నారాయణస్వామిన్నిత్యాదౌ మం
 త్రాన్తరేచ తద్బుద్ధ్యం, అన్యేతుప్రార్థనానుగుణ తాత్పర్యానుసా
 రేణ సంబుద్ధిరిహప్రయుజ్యత ఇత్యాహుః - అఖిలమేయప్రత్యనీకత్వం
 అఖిల మేయాత్వంతాభావవత్త్వం తేన కతివయ మేయరహితే
 భోవ్యవచ్ఛేదః కల్యాణైకతానత్వం, కల్యాణానాం సర్వేషాంగుణా
 నామసాధారణాశ్రయభూతవిస్తాంతత్వం - నిత్యాదీనామపి సర్వమంగ
 లగుణత్వం ' సమస్తమేయరహితం విష్ణ్వభ్యంపరమంపదం, తేజోబ
 లేశ్వర్యమహావబోధ సుపీర్యశక్త్యాదిగుణైకరాశిః - సచసర్వగుణాపే
 తే ఇత్యాదిప్రసిద్ధఉభయలింగాధికరణార్థం ఉపయోగితశయాత్ప్రధ
 మమిహోక్తః ' సరాజ్ఞాతాని తత్త్వానీ' త్యాద్యుక్తకారణత్వాదిశంకి
 తమచిద్గతం చిద్గతంచ వికారాపురుషార్థాదికం ప్రణతౌపేక్షాది ప
 ర్యంతమవద్యం నకించదవ్యస్యాస్తి- సచకల్యాణగుణైష్వస్యాచిద్వ్యమా
 నః కశ్చిదిత్యర్థః. పశ్చాత్తుజ్ఞానబలాది గుణోక్తిరేతద్వివరణమ్- స్వ
 రూపనిరూపకం జ్ఞానత్వాదికమప్యత్ర కల్యాణశబ్దేన సామాన్యతస్సం
 గృహీతమ్. ఏవంనగుణ నిగుణశుత్యోర్విషయభేదేనావిరోధాత్కు
 దృష్టిపక్షశ్చనిరస్త్యయదావ- కల్యాణైకతానం ప్రదేశభేదేన కాలభే
 దేనాప్యకల్యాణత్వరహితమిత్యర్థః- జ్ఞానానందస్వరూపేతితు తద్వి
 శేషీకరణం జ్ఞానతయానందతయాచ కాల్యైస్సకల్యాణ మితు

మూ—న స్తజ్ఞానానందైకస్వరూప

క్తంభవతి, జడాద్భిగ్యాత్ప్రతికూలోదాసీన రూపజ్ఞానాభ్యాంచ
వ్యవచ్ఛేదాయ జ్ఞానత్వానందత్వయోరుభయోరవ్యుక్తిః, అనందకల్యా
ణశబ్దో స్వపరాపేక్షయానుకూలత్వంవాఙ్మూలః. ఏవం ' అనందాద
యఃప్రధానస్య అక్షరధియాంత్యవరోధః ' ఇత్యధికరణోక్తం స్వరూ
పనిరూపక వర్గద్వయం వ్యంజితంభవతి అథవా షేయప్రత్యసీకమా
శ్చితానాం యథోపాయంస్వేచ్ఛయా షేయనివర్తకమ్-తథాసతిలాక
స్వనంకల్పాయత్తషేయసద్భావస్య నవిరోధః నచవిరుద్ధఘటనశక్తిక
ల్పనా, స్వరూపమాత్రేణ షేయనివర్తకత్వే స్యానంగీకారాత్ అ
న్యథాతిప్రసంగాత్, కల్యాణైకతానమాశ్చితానా మభిమతేషుకల్యా
ణైషేకాగ్ని అనిష్టనివర్తకమిష్ట ప్రాప్తకంచేత్యథః - స్వస్యనిర్దో
షమంగళ గుణాకరత్వ మవ్యత్రాధన్యసిద్ధమ్ ' ఫలమతఉపపత్తై' రి
త్యధికరణార్థశ్చ దర్శితః- త్రివిధానాం చేతనానామచేతనానాంచప
రాధీనత్వాదిసామ్య దేవంభూతంవ స్త్వంతరంనాస్తీత్యభిప్రాయేణా
హ స్వేతరసమస్తవస్తువిలక్షణైతి - ఏతేనజ్ఞానభోగసామ్యేపి సర్వ
ప్రకార సమనిషేధస్సిద్ధః ' నిత్యంవిఘ్నంనర్వగతం సుసూక్ష్మమ్- విశ్వ
మేవేదంపురుష ' ఇత్యాదివర్గసిద్ధం త్రివిధపరిచ్ఛేదరాహిత్యం ప్రా
ధాన్యతః పృథగాహ - అనంతైతి - సర్వవ్యాపిత్యాద్దేశపరిచ్ఛేద రా
హిత్యమ్, సర్వకాలవర్తిత్వాత్కాలపరిచ్ఛేదాభావః - సాక్షాత్పరం
పరయావా సర్వప్రకారిత్వేన సర్వవస్తుసామానాధికరణ్యస్యాహా
త్వాద్వస్తుపరిచ్ఛేదవిరహః, యెనకేనాపి ప్రాశస్త్యేన స్వస్తాదుత్క్ర
ష్టైః కైశ్చిద్వస్తుభిరధరీకృతత్వాభావాదావ తద్విగ్రహాదీనాంతు సం
లోపికేదదతిశయా స్తద్విభూతి గతావంతితైరపి తస్యేవోత్కృష్టః
వితస్తాదిభిఃప్రస్థతులాదిభిశ్చ పరిచ్ఛేదోదేశ పరిచ్ఛేదాంతగతఇ
తి తన్నిషేధేన సోపినిషిద్ధః, వ స్త్వంతరకూన్యత్వాదావ సర్వవస్తు

స్వాభిమతానురూపైకరూపాచింత్యదివ్యాద్భుతనిత్య

స్వరూపైక్యాదౌవస్తు పరిచ్ఛేదాభావశతి పక్షాత్ సర్వప్రమాణవి
రుద్ధౌ అనంతపదపూర్వావరశ్రుతివిరుద్ధౌ చ యద్యపిదివ్యాత్తస్వరూ
పా పెక్షయా సర్వేషామాధేయత్వం సమానం యద్యపిచవిగ్రహస్య
గుణ నియామ్యతయాగుణానామ స్తరంగత్వం-తథాపిస్వరూపవద్యా
పక్షాస్త్రస్వరూప నిఘటజగదాధారత్వేన తదనురూపత్వాత్తాదృశస్వ
రూపస్య వ్యంజకత్వాత్సాలమ్బనయోగవిషయత్వేన ముముక్షూణాం
శుభాశ్రయత్వాద్భవ ప్రాధాన్యందర్శయితుం గుణభ్రష్టిపి సూర్యంత
ద్విగ్రహమాహ * స్వాభిమతానురూపేతి * నిరవధికానంద రూప
స్య స్వస్యావ్యభిమతమనురూపశ్చ దివ్యవిగ్రహస్వరూపం స్వరూప
స్య నిత్యనిరవధికానుకూలత్వ మన్యాభిమతిం నబాధతే- సర్వస్య స
ర్వదావిశిష్టే కానుభవ గోచరత్వేన ప్రమాణసిద్ధత్వాత్ । సాచా
భిరూపస్యాభరణాభిమతివన్న స్వరూపానుకూల్యబాధికా, ఏవంభూష
ణాదావవ్యభిమతత్వావిరోధః, అనిష్టావహాశరీరాదివ్యావరతైరస్మా
కృతత్వ ధ్యేయత్వ ప్రాప్యత్వాదిభిరపి విగ్రహదేరానురూప్యంసర్వ
దోక్తప్రకార విశిష్టత్వ మేకరూపత్వం । నానారూపేష్వపిహివ్యా
హవిభవారాచనతారేష్వప్రాకృతత్వ శుభాశ్రయత్వాదికం “నమస్తా
శ్చ క్తయశ్చైతాః - నమస్తశక్తిరూపాణి బిమ్బాకృత్యాత్తనాబిమ్బే
సమాగత్యావతిష్ఠతే అర్చాపిఠాకికియా సాభగవద్భావితాత్తనాం ॥
మలత్రిమం త్రైలోకీయసాత్మాపిషాద్గుణ్యవిగ్రహాత్వాదిభిరుచ్యతే ॥
పరవ్యాహుదివిగ్రహవత్తత్త్వవిగ్రహానుపగవేశాదర్చాపి షాద్గుణ్యప్ర
కాశక శుద్ధరత్నద్రవ్య మయీత్యథః - దేవతిర్యక్తునుమ్యాదివిచిత్రా
వతారదశాయామపి ‘ ఆదిత్యవణం తమసఃపరస్తాది త్యాది ప్రసిద్ధ
స్య పరమనిలయవిగ్రహస్య సన్నివేశైక రూప్యంవాచివక్షితమ్ - చిం
త్యత్వేనచాదిత్యావ్యచింత్యత్వేనోక్తిరితర నజాతీయతయాచింతయితు

మశక్యతామాహ. తెనానిత్యత్వాది సాధకసావయవత్వాద్యనుమానా
నాం ధర్మిగ్రాహక బాధోభిప్రేతః-దివ్యాద్భుతశబ్దోద్యోగతస్యన్ని
వేశాదిభిశ్చ వైలక్షణ్యవరౌ - అప్రాకృతస్థాన వర్తిత్వా ప్రాకృత
త్వవరౌవా ' రూపంవిశిష్టందివి సంస్థితంచ - సభూతసంఘసంస్థా
నాదేహాస్యవరమాత్తనః | సతస్యప్రాకృతామూర్తిమాంసమేదో
ష్ఠిసమ్భవా ' ఇత్యాదిభిస్తథోక్తేః - అద్భుతత్వం ' తస్యహేతస్యపురు
షస్యరూపమ్- యథామాహారజనంవాసః - సర్వాశ్చర్యమయం దేవ-
తేనాశ్చర్యవరేణాహం - అపూర్వరూపసంస్థాన ' మిత్యాదివ్యసిద్ధసర
తిశయ వైచిత్ర్యవత్త్వమ్- నిత్యత్వమపినిత్యాల్లింగాస్వభావసంసిద్ధిః'ని
త్యంనిత్యాకృతిధర ' మిత్యాదిభిరుక్తమ్- తేనశుభాశ్రయాద్భుత పరవి
గ్రహస్యకల్పితత్వ కృతకత్వాది పక్షాఃప్రతిపాః | అవతార విగ్ర
గ్రహాణామపి సత్యానామేవతలైవవిభాగావిభాగాభివదిష్టాతేషాం
ప్రత్యేకమపి నిత్యేచ్ఛాసిద్ధతాంకచిదాహుః- నిరవద్యత్వం క్షేత్రజ్ఞ
శరీరవత్కర్మమూలత్వ దుఃఖావహాత్వాదేరభావాద్దివ్యాత్వస్వరూ
పేవప్రాంతయోగ పురుషాపేక్షయోక్తమనాలమ్బనత్వ రూపమ
వ్యవద్యందివ్యవిగ్రహేనాస్తి- తస్యయథాశ్రితం యథాదర్శనంచ సు
ఖానుసంధేయత్వాత్ - ఇహఖల్వీశ్వరాపేక్షయా నకించిదపి ప్రతికూ
లం సర్వస్య తదనుకూలతయైవప్రమాణసిద్ధత్వాత్తస్యతుపరప్రతికూ
లసర్వాశ్రయస్యాపి స్వప్రతికూలలేశరహితతయా సమస్తహేయరహి
తత్వోక్తిః ఏవంముక్తనిత్యాపేక్షయాపినకస్యచిత్వాప్రతికూల్యమ్- తె
షామీశ్వరేణ సమానభోగత్వాత్ - అచేతనాపేక్షయాతు ప్రతికూలా
నుకూలే కదాచిదపినస్త్రీః అతఏవతస్య హేయముపాదేయంచ నాస్తి
తస్యసావద్యత్వోక్తిస్తుచేతనవిశేషప్రతికూలస్వభావయోగితయా తద
పేక్షా- క్షేత్రజ్ఞానాంతు స్వప్రతికూల దుఃఖతత్కారణ సమ్బంధా
త్సావద్యత్వం- ఈశ్వరబుద్ధివిశేషరూపస్య క్షేత్రజ్ఞకర్తృసాధ్య నిగ్ర

మూ—నిరవద్యనిరతిశయాజ్జ్వల్యసౌందర్యసౌఖ్యమార్య
లావణ్యయావనాద్యనన్తగుణనిధి దివ్యరూపసావధావికానవధి

హస్యాపి కమవశ్యగోచరతయా తద్దోషత్వమేవ - ఈశ్వరస్య త్వ
సౌప్రశానసరూపతయా గుణఏవ- ఏవంస్థితే దివ్యవిగ్రహస్య నిరవద్య
త్వోక్తిః ఈశ్వరాపేక్షయాతదాశ్రితాపేక్షయాచ శరీరత్వాతిశంకిత
ప్రతికూలస్వభావరాహిత్యవరా- నిరతిశయత్వ మాజ్ఞవల్క్యదిమ స
ర్వేష్యసీయతే- తచ్చతత్తదపేక్షయోత్కృష్టాభావా దనుత్తమత్వవ
త్ - ఔజ్జ్వల్యమ్ ' ఆదిత్యవణం-దివిసూర్యసహస్రస్యే త్యాదిమా
క్తం భాస్వరతమత్వం సౌందర్యమవయవశోభా- యేన ' సాక్షాన్తన్త
థమన్తథ ' ఇత్యుచ్యతే 'సర్వగన్త' ఇతిశ్రితిరనుకూలగన్తవిషయా-స్య
కృందనాదిచాత్యకృతకరమితిభివ్రాయేణ సౌగన్ధ్యశబ్దః సౌఖ్యమా
ర్యంమహాబలత్వేపిపుషప(భా)హానఇతినామదుహానంమాదవమ్,య
థాక్తం ' సుకుమారామహాబలా' వితి లావణ్యం సముదాయశోభా
' భూయిష్ఠం తేజసవాద్భిబాహుళాభిర్మృదూకృతమ్ । చక్షురానం
దజననం లావణ్యమితికథ్యత ' ఇత్యాహుఃయావనమిహనకాలకృతా
వస్తా- కిన్తుతాదృశావిగ్రహస్వభావః- తద్భావనస్య నిత్యత్వాత్,అ
న్యేషామపిహియావనే కామారానంతరభావిత్వముపలక్షణమాత్రమే
వ యవతయైవకేషాంచిదుత్పత్తిశ్రవణాత్ - ఆదిశబ్దనకుభాశ్రయాది
ప్రకరణోక్తసర్వగుణసంగ్రహః తథేవానంత్యమ్- నిధిశబ్ద ఇహాశ్ర
యపరఃనిరతిశయభోగ్యత్వవ్యంజకశ్చ - ఏవముపకారకతమత్వాద్యభి
ప్రాయేణ గుణేభ్యః పూర్వంవిగ్రహఉక్తః అథేదృశవిగ్రహాభివ్యంగ్య
పక్వప్రగుణధూయిష్ఠతామాహ * సావధావికేతి * అత్యసర్వగుణకం
దధూతైరాశ్రితానా శ్రితగోచరవ్యాపారభేదసాధారణైర్జ్ఞానాదిభిః
పరత్వంఆశ్రితరక్షణైకాంతైస్సోశీల్యాదిభిస్సంభవ్యచవ్యజ్యతే-సావధా
వికశబ్దేన నిత్యత్వమనన్యాధీనత్వంచాత్యవివక్షితమ్ - తాభ్యాంముక్తని

మూ—కాతిశయజ్ఞాన, బలైశ్వర్య పీఠ్య, శక్తితేజ

త్యజ్ఞానాదిభోగ్యవ్యవచ్ఛేదః - తద్బలాదిభోగ్యవ్యవచ్ఛేదస్తు అనన్యకా
తిశయత్యాదవపి । అనన్యకాతిశయశబ్దఃపూర్వవత్ ' పరాస్యశక్తిర్వి
విధైవశూయతే- సావిభావికీజ్ఞానబలక్రియాచే ' త్యామ్నాతమ్- సావి
భావికత్వం పరత్వంచసర్వగుణైశ్చ యోజ్యమితిభావః- సజ్జుషణౌ
దివ్యూహాత్రయాభివ్యక్తికృమేణజ్ఞానాదిగుణద్వంద్వత్రికౌక్తిః పృథ్వీ
కంచగుణద్వంద్వేషు పౌర్వావగ్యచేతుభాగవచ్ఛాస్త్రాక్తిః యథా
' బలంపీఠ్యంతథాజ్ఞే ఇత్యేతత్తుగుణత్రయమ్ । శ్రీమాద్యవద్యా భా
వాఖ్యం జ్ఞానాదెరుపనజ్ఞానమితి జ్ఞానమిహసర్వసాక్షాత్కారరూ
పం ' యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్ ' సర్వదర్శిసావధీనానాదిస్సర్వేశ్వరస్స
ర్వదృగీ ' త్యాదిభ్యః, ఉక్తంచనాథమునిభిః ' యోవేత్తియగపత్సర్వం
ప్రత్యక్షేణనదాస్వత ' ఇతి బలంనామశ్రీమత్ప్రసంగంహితంసర్వధా
రణసామర్థ్యం ' ఏషసేషుర్విధరణః- యత్రవిశ్వంభవత్సైకనీళం తత్స
వితుర్వరేణ్యం -- భువమదలమమృతంవిష్ణుసంజ్ఞంసర్వాధారంధామ-
యోలోకత్రయమావిశ్వబిభత్సవ్యయఃఈశ్వరః- పరమత్తాచనరేషా
మాధారఃపరమేశ్వరః ఇత్యాదినిర్ద్యు-విశ్వరూపం ' ఏషసర్వేశ్వరః, సర్వే
శ్వరేశ్వరఃకృష్ణ ' ఇత్యాదిమాక్రం అవ్యాహతేచ్ఛం సర్వనియన్త్ర
త్వం ' అజస్సర్వేశ్వరః ఇతిచతన్నామపాఠః- పీఠ్యం, సర్వోపాదా
నత్వే సర్వధారణసర్వనియమనేపి వికారంహితత్వం-యథోక్తం ' వి
కారవిరహోపీఠ్యం ప్రకృతిత్వేపిమేనదే త్యాది - శక్తిః- స్వేతిరసర్వ
సామర్థ్యనిర్వాహికా ' జగత్ప్రకృతిభావమేయస్సాశక్తిరితిరూపి
ఇత్యాదిమాక్రంసర్వోపాదానత్వాత్తికా యదా-యదస్త్రేఃశక్తిత్యా
దఘటితమివభాతి తద్బలంసామర్థ్యరూపా - తేజః అన్వీధీనసహ
కార్యనపెక్షత్వం- తదుక్తం ' తేజస్తన్వ్యానపెక్షతే ' తి 'సహకా
ర్యసపేక్షామెసర్వకార్యవిధాహియా । తేజస్త్వంగుణంప్రామాన్యమి

మూ—స్సోశీల్య, వాత్సల్య, మాదవ, జవ - సోహద, ,

మంతత్వవేదినః ఇతిచ 'నతత్రసూర్యోభాతి నచంద్రతారకం- నేమా
విమృశాభాంతి కుతాయమగ్నిః జ్యోతీంష్యాదిత్యవద్రాజకకురూః
ప్రచ్ఛాదయన్కశ్చియే ' త్యాదినిదశితం- ' పరాభిభవసామర్థ్యం
తేజఃకేచిత్ప్రచక్షతే ' లొకేశ్చిత్సాప్సాపాద్యనస్థయా న్వవిభూతింన
జానాతి. జానన్నపినధారయతి. జ్ఞాత్వాధారయన్నపిననర్వధానియం
తుంశస్మితి- ధారణనియమనాభ్యాంగ్లానాభవతి అగ్లానాపి నతత్స
త్తాస్తిహేతుస్సాన్యత్తద్ధేతుశ్చ పరాధీనసహకారిసాపేక్షస్సాన్యత్నై
వమసావితచ గుణక్రమోక్తి తాత్పర్యమ్; అథ ' తవానతగుణస్యా
పి షడేవప్రథమగుణాః । యైస్తవ్యమేవజగత్కుతావనేప్యవర్తివేశి
తాః । ప్రకృష్టంవిజ్ఞాన ' మిత్యాదుక్తమాధ్యుజ్య వితతిరూపా ఆశ్రిత
సంగ్రహణరక్షణయోర్విశేషతఉపయుక్తాగుణాఉచ్యంతే-తత్రసోశీల్యం
ఘోభనశీలత్వం తచ్చాత్రాతిమహీయ సోష్యత్యంతహీనేమగుహ గౌ
పాలాదిష్వపిసాధ్యసప్రశమనానవ్యప్రయోజననీరంధ్రనంక్లేష స్వభావ
త్వం యథోక్తం ' గుహేనసహితోరామః అహంవాదాంధవోజాతా
ఇత్యాది వాత్సల్యం ' శిరణాగతవత్సల ' ఇత్యాద్యభిప్రేతా న్వరక్షణీ
యతయాభిమతేమ దోషతిరస్కారిణీప్రీతిః - దోషాణామపి గుణత్వే
నదశనమితి త్వతివాదః. తమకాష్టాభూత వాత్సల్యకథనేనక్షమా
వ్యుక్తాభవతి ' అపిచెత్సుదురాచారో భజతేమామనన్యభాక్ । సాధు
రేవసమంతవ్య స్సమ్యగ్వ్యవసితోహిసః- అపిపాపేష్వభిరతా మధ్య
క్తాఃపాండునందన । ముచ్యంతేపాతకేస్సరైవః ప ద్దపత్యమివాంభసే
తిచాహ - మాదవం ' తంవినాకైకయీపుత్ర ' మిత్యాదినా ఆశ్రి
తవిరహాక్షమతయా సుప్రవేశత్వం సాపరాధేమ శానసోన్ముఖస్యాపి
సామప్రధానత్వంవా యదాహ- 'సామోవహితయావాచా రూక్షాణి
పరినజయన్ ' ఇతి ఆజవం ' ఋజుబుద్ధితయా సర్వమాఖ్యాతు

మూ—సామ్యకారుణ్య, మాధుర్య, గాఢ్మిర్యోదార్య,

ముపచక్రమ ' ఇత్యాదిమాక్తం మనోవాక్కాయవ్యాపారాణాంవి
 ధస్సంవాదిత్వమ్- తేన సంశ్రితేమవిప్రలిప్సానుదయః, సాహదం -
 ' సుహృదం నర్వభూతానాం ఉరసాప్రతిజగ్రాహ - పాథం సంఘా
 ద్యమాధవ ' ఇత్యాదిప్రసిద్ధాసామాన్యతా విశేషతశ్చ హితైషిత్వమ్-
 తద్ధివిషయభేదాత్కృచిత ' ఏషవీవాసాధుకర్మణ కారయతిత ' మి
 త్యాద్యుక్తాధోనీషయా న విరుధ్యతే । సామ్యం జాతిగుణవృత్తాది ని
 మ్నోన్నతత్వానాద రేణ సర్వైరాశ్రయణీయత్వమ్- యథాశబర్యా
 పూజితస్సమ్యక్ ధన్యాహమర్చయిష్యామి త్యాహ మాల్యపజనన'ఇ
 త్యాది అతవహి ' సమోహంసర్వభూతేష్వి' త్యాహ ఏతేనన్వ(తః)
 త్ప్రపక్షపాతిత్వ మాశ్రితేమ యథాహామాదరస్సంభావనాక్రమ వై
 షమ్యరహితత్వంచసిద్ధ్యతి యథాకర్మ ఫలదాయనఈశ్వరస్యాశ్రయ
 ణోపాధికపక్షపాతాపి నమత్వావిరోధి కారుణ్యం అనుద్దిష్ట సప్ర
 యోజనాంతరావరదుఃఖనిరాకరిణ్ణచ్చా పరదుఃఖదుఃఖత్వాదికంతున
 లక్షణమ్ అవ్యాపైరతివ్యాప్తేశ్చ సర్వప్రశాసితస్సావరాధనిగ్రహస్యా
 పి శాస్త్రసిద్ధత్వాత్తదవిరోధేన కారుణ్యంనియన్తవ్యమ్ - లోకేపితథే
 వప్రుత్పత్తైః మాధుర్యం క్షీరవదుపాయభావేపి స్వాదుత్వమ్.తచ్ఛమా
 ధుర్యంపర' మిత్యాదిమాక్తమ్- దేవేషవతాంజిఘాంసితానామపి దృష్టి
 చిత్తాపహరిత్వేన రసావహత్వంవా యోనశిశుపాలస్యతాదృశీ చరమద
 శా. అనన్యమనసాం మచ్చిత్తామద్యతప్రాణా ' ఇత్యాద్యుక్తావస్థాచవ
 థోద్యోగప్రదర్శనేపి సామ్యత్వమ్- ' ఏష్యేహిష్టుల్లాంబుజ పత్ర
 నేత్రే ' త్యాదిఘసిద్ధమ్- గాఢ్మిర్యం, భక్తానుగ్రహ వదాన్యత్వాదే
 రామూలతోదురవగాహత్వమ్. ఆశ్రితాపరాధేమ ప్రతిగృహీతృనిక
 షాడిమచ నతోపి న్నజ్ఞానస్య గోవనెన దుగ్రహత్వంవా తదభి
 ప్రాయోగహి సర్వజ్ఞస్యావ్య విజ్ఞాతృత్వోక్తిః - జౌదార్యమ్, పాత్ర

మూ—చాతుర్య, స్థైర్య, ధైర్య, శౌర్య, పరాక్రమ, సత్త్వకామ

లాభువందేయ గౌరవంచానాదృత్యదాయ విభాగన్యాయైన పశ్చిమ
కారాది నిరపేక్షం వితరణరసితత్వం - పృథూతం దత్తావ్యవృత్తప్రత్యేక
చ- అతవీవ హృథిః సర్వాన్ స్వయముదారానాహ ' చాతు
ర్యంరక్షణీయేషు జనయన్ ప్రత్యయంతదే' త్యాదిప్రసిద్ధమ్-అతిశంకా
శమనదోషగోపనాదిరూపమజడక్రియత్వమ్ - యోనవిభీషణసుముఖా
దిమవిరుద్ధానప్రసూకాలయతి- శుభాశ్రయస్వాకారప్రదర్శనాద్యయ
త్నోపాద్యైర్విషయవైరాగ్యాదికంచజనయతి- స్థైర్యంశరణాగత సం
గ్రహదోషప్రదర్శకైరంతరంగైరవ్యక్తపనీయత్వం- తథాచాహ ' మి
త్రిభావేనసంప్రాప్తం నత్యజేయంకథంచనే' త్యాది ధైర్యం ' అప్య
హంజీవితంజహ్యంత్యాంవాసీతేనలక్షణా' మిత్యాదిమాక్రమ్. అత్యం
తాభిమతవియోగప్రసంగవ్యధగ్నప్రతిజ్ఞత్వం-భీష్మాద్యాశ్రితప్రతిజ్ఞా
రక్షణాయన్వప్రతిజ్ఞాభంగపి తాదృశప్రతిజ్ఞాసిద్ధిః-అతవీవ'నమేమో
ఘంవచాభవేత్' ఇత్యాదిభిరవిరోధః - వ్యత్యయేనవాస్థైర్యధైర్య
వ్యాఖ్యాతవ్యే అతర్కితోపనలేపి బలవతివృతిపక్షేనావజ్ఞ దృఢచిత్త
త్వంవాధైర్యం- యథాహుః-'కవాలజానక్యా' ఇత్యాది, జీవత్యపి మ
హాలెరావణేసాగలేవ్యలంఘితేవిభీషణమభిషేచతాదర్శితాయంగు
ణః- శౌర్యం అసహాయస్వాపిభీమేవరబలెన్వబలభవ నిభయప్రవే
శసామధ్యమ్- యథాజనస్థానయద్ధమూలబలనిరసనాదిషు - పరాక్ర
మః' ప్రవిష్టస్యవరసేన్యే ' చిన్నంభిన్నంశరైరదగ్ధ' మిత్యాద్యుక్త
వ్యాపారః' అభియాతాప్రహరరాచే' త్యాద్యుక్తావిమాద్యా గుణావా
శ్రితవిరోధిభంగాథాధైర్యాదయస్త్రయోవా- ఆధైర్యప్రాప్తాన్థా
గుణావాహ - సత్త్వకామసత్త్వసంకల్పేతి - ఇహైతాశ్చా భావప్ర
ధానౌ కర్మధారయవృత్తావా. కామ్యంతఇతికామాః. సేవనస్వాశ్రి
తైశ్చభౌగ్యావిభూతయః- తెచసత్త్వానిత్యాద్యత్యధః - అమిత్యాభూ

మూ—సత్త్వసజ్జలప్రకృతిత్వకృతజ్ఞతాద్యసంఖ్యేయ

తకామత్వ మప్రతిహతేచ్ఛత్వంచనైరథక్యపునరుక్తిభ్యాం నాత్రవివక్షితం- సత్త్వసంకల్పత్వంసావవతారాద్య పూర్వభోగాంతరస్పష్టజగదాప్యపారమోక్ష ప్రదానాదిషు చామోఘసంకల్పత్వం. తెనతత్త్వం కల్పదభిమతలాభేనిస్సంశయత్వంస్యాత్ - ఉక్తగుణవర్గాదధికోపకారకం గుణద్వయమాహ- కృతిత్వకృతజ్ఞతేతి- కృతమిహోపకారః-కృతజ్ఞాదిశబ్దేతథాదృష్టేః - తద్వత్త్వంకృతిత్వం ఉపకర్తృత్వమిత్యర్థః, యద్వా'అభిషిద్యచలంకాయా' మిత్యాద్యుక్తంఆశ్రితకార్య పూరణేన కృతకృత్యత్వం. కితవ్యశేషరహితేషుకృతశబ్దప్రయోగాత్ 'సమేపాథా' స్తికతవ్యమ్ ' ఇత్యాద్యుక్తంవిహితానుష్ఠాననేరపేక్ష్యం ధర్మప్రవర్తనాథానుష్ఠానవత్త్వంవావివక్షితమ్- తెనాపిపరోపకారాధర్మమేవప్రవృత్తత్వముక్తంభవతి - హ్యయతేచ ' సకర్మణావధానోకనీయాని' తి తథాచశ్చత్వంతరం ' సనసాధునాకర్మణాభూయాన్నోవీవాసాధునాకనీయా' నితి అథవా ఆదికర్మణి క్తః-కృతకతవ్యత్వేనోపక్రాంతమ్ । ఆశ్రితానాం యద్ధితంతత్సర్వం పూర్వమేవానెన ప్రయోజకకర్తాప్రాబ్ధమిత్యర్థః- స్వేనకృతంపరోపకారం ప్రత్యపిస్వస్వేనవశేషిత్యంవా - కృతిత్వమ్ కృతజ్ఞతా - పరైః కృతసాన్యనుకూల్యలవస్యవశ్చాత్తైరనంతాపకారకరణైపి స్వయంచానంతప్రతుప్రకారకరణేవ్యకృతప్రతుప్రకారవత్తదనుబంధిపర్యంత సంక్షణ్ణాయ తస్యేవానుదేశనమ్- యథోక్తం ' సస్తరత్వపకారాణాంశతమప్యాత్తవత్తయా- కథంచిదుపకారేణ కృతేనైకేనతుష్యతీతి ' గోవిందేతియదాకృందత్ । త్వదంఘ్రిముద్దిశ్యే' త్యాదిచ,వీలెనసంశ్రితానాం వశ్చాద్దోషసంభవేపి హితైషిణశ్శిక్షణమాత్రిప్రవృత్తత్వం సిద్ధతి- అథవాధిమనియమాంతరానుసారేణ స్వకృతం తాదాత్మిక ప్రత్యాభ్యాసమకృత్యవజ్ఞానాతీతి కృతజ్ఞః, యదూచే ' శిరసాయాచతస్తస్య

మూ—కల్యాణగుణగణౌఘమహాణవ, సోపితవివిధవిచిత్రా
నంతాశ్చర్య నిత్యనిరవద్య నిరతిశయసుగంధ నిరతిశయసుఖ
స్పర్శ నిరతిశయాజ్జ్వల్య కిరీటముకుటచూడావతంసమకర

వచనంనకృతంమయే ' తి ఇదంచ ప్రాప్తావసరేభరతస్యేవాపేక్షితపు
రణాయస్యాత్ - ఆదితద్దేనా ' నృశంస్యమనుక్రోశ' ఇత్యాదిప్రసిద్ధసర్వ
గుణసంగ్రహః- అనంఖ్యేయశబ్దః ' యథారత్నానిజలధేరసంఖ్యయా
నిపుత్రక । తథాగుణాశ్చ దేవన్యత్వ సంఖ్యయాహితక్రిణ, ఇత్యాదివ
చనస్తారకః । ఆశ్రితవిరోధినిరసనాథతయా క్రోధాదెరపి కల్యాణ
గుణశబ్దేన సంగ్రహః ' చతుర్ముఖాయుర్యదికోటివక్త్రః పరమా
యలైర్యస్యగుణానశశ్చా, ఇత్యాదిప్రసిద్ధాపరిచ్ఛేద్యగుణానంత్యతా
పత్యియప్రశమనత్వం దురవగాహత్వంచవ్యనక్తి-గుణగణౌఘమహాణ
వేతి, ఏకైకగుణస్యావాంతరానేకగుణగర్భత్వం గణశబ్దేన వ్యజ్యతే-
గుణగణావౌఘజల ప్రవాహస్తేషాంమహాణవ ఇవాయమేకాశ్రి
యభూతఇతిభావః- అథన్వయావస్యవిగ్రహవద్గుణవచ్చవిగ్రహన్యహో
భాతిశయ హేతుభూతాని భూషణాన్యచ్యంతే. స్వాచితేతి ఉక్తస్వ
రూపరూపగుణవత్స్వస్యానురూపత్వంసోపచితత్వమ్. కిరీటత్వాదిభే
దస్య తత్తత్స్వరూపోపాదానసిద్ధత్వా దాశ్చర్యత్వస్యపృథగుక్తేశ్చ
త్రవివిధవిచిత్రశబ్దౌ హేమరత్నముక్తాదిమయత్వేనతత్తదవాంతరశిల్ప
భదైశ్చప్రత్యేకంవైషమ్యంబూతః, అనంతశబ్దాశ్చర్యవిశేషకః, అ
నంఖ్యేయత్వ వివక్షాయాం అపరిమితశబ్దః పృథుతరత్వపరః నిత్యనిరవ
ద్యత్వాభ్యాం ప్రాకృతభూషణాది వ్యావృత్తిః ' స్రగ్వస్త్రాభరణై
ర్యుక్త ' మితిహి నిత్యంరూపంప్రతిపాద్యతే - సర్వదానిరవద్యత్వేన
వాకాదాచిత్రావద్యశక్కృత్యచానః. సర్వగుంధస్యాపి దివ్యరూప
స్యామోదాతిశయహేతుతయానిరతిశయ సుగంధత్వమ్- అనభిమతకా
రిన్యాద్యభావాన్నిరతిశయ సుఖస్పర్శత్వం సూర్యాది తేజోభిభావక

మూ—కుండలగ్రేవేయకహరకెయూరకటక శ్రీవత్సకౌస్తుభ
ముక్తాదామోదరబంధనపీతామ్బరకాంచీగుణనూపురాద్య ప
రిమితదివ్యభూషణ, స్వానురూపాచింత్య

దివ్యవిగ్రహతేజసావ్యనభిభూతతాపన్నిరతిశయోజ్జ్వలత్వమ్- కణికా
ముకుటవ్యావృత్త్యాసర్వాధిపత్య సూచనాథం కిరీటశబ్దేన ముకుటవి
శేషణమ్. ధారకపురుషభేదేనహిముకుటదైవవిధ్యం శిల్పిశాస్త్రాదిసిద్ధం
అథవా 'నాకుండలీనాముకుటీ' తి పర్యయోగాచ్చిరోభూషణమాత్రేము
కుటశబ్దః- అథవాకిరీటస్సోధ్వభాగోముకుటశబ్దేనోచ్యతే- మకరస
న్నివేశకుండలం మకరకుండలమ్. అవిభక్తలక్షణరూపస్యాపి శ్రీవత్స
స్యభూషణసమానతయా భూషణత్వోక్తిః. తాదృశపుథకస్సంస్థానయో
గాచ్చభూషణదేవతాధ్యానేన తదభివ్యక్తిః - ముక్తాదామానివీకానలీ
త్రిసరాదీని. పీతాంబరస్యభూషణతయోక్తిశ్చోభాతిశయో హేతుత్వ
మహాఘోతావద్యభిప్రాయా, యథా 'అతసీపుష ఎనంకాశః పీతవా
సాజనాదనః । వ్యభాజితసభామధ్యేవ్యోమ్నీవోపచితామణిరితి
ఆదిశబ్దేనచహస్తబద్ధాంగులీయకాదినంగ్రహః- ఉక్తగుణోత్కృష్ట
హేతుభూతద్రవ్యవైలక్షణ్యజ్ఞాపనాయభూషణాయథయోధివ్యశబ్దః
ఏవమాశ్రితానా మనుభవాథానిభూషణౌన్యక్త్యా తదనుభవతద్రక్ష
ణయోరుపయుక్తాని దివ్యాయుధాన్యాచప్తే- *స్వానురూపేతి* పూ
ర్వోక్తవిగ్రహాది విశిష్టాపేక్షయాన్వశబ్దః. తత్తదానురూప్యంయథో
చితంగాహ్వామ్, సర్వేషామాయుధానాం సర్వాయుధకార్యశక్తత్యా
దదింత్యశక్తిత్వోక్తిః. కుతారటంకకుహ్రాలాదికార్యంసాలశైల వసుధా
తలభేదనమేకేనహిశరేణకృతముచ్యతే 'విభేదచపునస్సాలా'. సహాయ
కృత్యంకింతస్యేత్యాదిభిః. యద్వానిత్యసూరి సమావిష్టతయాతదిచ్ఛా
(తచ్ఛేష్టా)నుగుణవిదితే కార్యసామర్థ్యమిహవివక్షితమ్; ఉక్తంచో
త్తరశ్రీమద్రామాయణై 'శరానానాదిధాశ్చాపిధనురాయతవిగ్రహం

శక్తిశంఖచక్రగదాశాస్త్రాద్యసంఖ్యయనిత్యనిరవద్య నిరతి
శయ కల్యాణవిద్యాయుధ సాన్నిభిమతనిత్యనిరవద్యానురూప
స్వరూపరూపగుణవిభవైశ్వర్య శీలాద్యనవధికాతిశయాసంఖ్య
య కల్యాణగుణగణశీవలభ,

అన్వగచ్ఛస్తకాకుల్ స్థం స రైపురుషవిగ్రహో ఇతి. చక్రస్య హతిరా
జత్వేపి శంఖస్య పూర్వోక్తిః సర్వశక్తే భగవతో మోక్షప్రదాన శక్తి
సూచక తమోఽభ్యుపాతత్యాభిప్రాయా - యథోక్తం పరమసంహితా
యామ్. 'సృష్టిబీజంతథావద్దంచక్రంస్థితనిబంధనమ్ | గదాసంహార
బీజంతుశంఖం ముక్తినిబంధన' మితి-ఏవమన్యత్రాపి అత్యపంచానాం
కంతోక్తిః ప్రాధాన్యాత్ 'వజ్రాచ్యుధానిపందహూతశక్తిరూపాణీ
తి' భారతే ప్రోక్తం అస్త్రభూషణాభ్యామ్యాదిమతుమహదాది తత్త్వ
రూపాణీతి తమభయం తాత్పర్యభేదాదవిరోధేన నేయమ్ - ఆదిశబ్దేన
హలముసలాదిసంగ్రహాః- సహస్ర భుజవిశ్వరూపాది విగ్రహే ష్వా
యధానా మసంఖ్యేయత్వం 'అనెకదివ్యాభరణం దివ్యానెకోద్యతా
యథ' మిత్యాదిభిస్సన్యక్తమ్ నిత్యనిరవద్యత్వం పూర్వవత్, శుభ
లక్షణపౌషల్యాదాభరణకౌటావపినివిశ్వకోభాతిశయ హేతుత్వాద
సుకూలతమ స్వభావత్వాస్తమముక్తుభ్యేయవిగ్రహవిశేషణతయా మో.
క్షోపయోగిత్యావచ్ఛ నిరతిశయకల్యాణత్వమ్, అత్రైవం విభూషణాయు
ధాది విశిష్టస్య నిరుపాధికభోగ్యస్య భుజావగ్రధానభోక్తృత్వేనావ
స్థితాదేవీః పృథివాదయౌపధమం వ్యాఖ్యేయే ప్రాప్య ప్రాపకదశయో
ర్విత్వాన్వితత్వేన నిదేష్టాంశ్చియమాదరాతిశయాదుక్తప్రకారక విశి
ష్టత్వేప్రమాణదాధ్యుద్యోతనాయ పూర్వవత్పునరాహ - సాన్నిభిమ
తేతి - శ్రియోవల్లభఇతివిగ్రహే 'నిత్యానుకూలంస్వత' ఇత్యాదిప్రసి
ద్ధస్వభావాః శ్రియోప్యసానిత్యనిరతిశయభోగ్యఇతిదర్శితం స్యాత్ -
క్రిరవల్లభాయస్యేతి విగ్రహేతుప్రయితమయా తయానివేదితం నవ

ఏవం భూతభూమినీశానాయక స్వచ్ఛందానువృత్తి,

త్యాఖ్యాతీః ఫలతి - ఈదృశంచాభిమతత్వం 'నజీవేయలక్షణమపివినా
తామసిలేక్షణామ్ - సత్వహంతాంవినాసీతాం జీవేయంహికథంచన క
చ్చిన్నతద్దేమ సమానవణామ్. కుశలీయదికాకుత్స్థః - మత్కృతేకా
కమాత్రేతు - యదిరామస్సముద్యాంతామ్. దుష్కరంకురుతేరామ'ఇ
త్యాదిభిస్తాత్పర్యవృత్త్యావ్యజ్యతే నిత్యనియతప్రాధాన్యతారతమ్యక్ర
మేణశ్రియాసహాకాసనస్థేదేవ్యోతచ్ఛాపాయా సంకాశతయా దర్శయ
తి - ఏవంభూతైతి - తదాహుః ' దేవిత్యామనునీతయా సహమహీదే
వ్యస్సహస్రంతథే' తి ఉపదిశ్యమానధర్మాధారాదతిదిశ్యమాన ధ
ర్మాధారస్యస్వతః ప్రాప్తవైషమ్యావిరోధేనసామ్యంవ్యవస్థాప్యం
పరరూపేపిదేవీత్రియసంబంధః ప్రమాణసమ్మతః యథోక్తం బలపౌ
షురే ' దేవోవైకుంఠనాథస్తు అనంతాసనసంస్థితః సేవ్యశ్శ్రీభూ
మినీశాభిః ప్రాదుర్భావైస్తుచాఖిలైః ॥ శంఖచక్రధరోనిత్యం జూ
నుస్యస్తేకహస్తవాక్. అభయప్రదహస్తశ్చ నీలజీమూతసన్నిభః-ధ్యా
తవ్యానిత్యలోకస్థాభుక్తిముక్తిఫలప్రదః ఇతి నిత్యగ్రంథోక్త ధ్యానే
తునాగభోగేవిన్యస్తవామభుజమిత్యేతత్సంహితాంతరమూలమ్-ఏతేన
వణాభుజావివిపత్తిపత్తిరపినిరస్తా అచింత్యశక్తైశ్వరస్యస్వచ్ఛందవృ
త్తైః పరసంజ్ఞితరూపేపి తత్తత్ప్రతిపత్త్యర్థం తత్తత్సంహితోక్తావి
శేషానానోన్యబాధమహాంతి- యథానరిసింహరూపే నప్తసప్తతి
భేదాః- యథాచ ' కృష్ణరూపాణ్యసంఖ్యానీ' త్యుచ్యంతే - ఏవంప
రవ్యూహాదిష్టపియథోపదేశం సర్వస్య సత్యత్వమ్, అగ్నియతచ 'పశ్య
మేపాథరూపాణితతతోధనహసగ్రహః' ఇతి క్వచిద్వల్లభతయా క్వచి
న్నాయకతయాచ నిదేశస్య తత్తద్దేవ్యనుగుణంతాత్పర్యంగ్రాహ్యం
ఏవందేవీపర్యంతైః ఆమ్రేడితాతిశయస్య పరమభోగ్యస్యారణ్య చంద్రి
కాత్వప్రదానాయ నిత్యభోక్తృవగమాహ - స్వచ్ఛందైతి - సూర

స్వరూప-స్థితివ్యవృత్తిభేదాశేషశేషతైకరతిరూప - నిత్యనిరవ
ద్య-నిరతిశయజ్ఞాన క్రియైశ్వర్యాద్యనంతగుణగణ శేషశేషాశన

యోహిసాన్వయ్యభిమతం స్వయం సాక్షాత్కృత్య ఆత్మాత్మీయం సర్వం
తదథం వినియజ్యత మనువత్తంతజతి జ్ఞాపనాయ స్వచ్ఛందానువృ
త్తిత్వక్తవ్. స్వశబ్దః పూర్వోత్తరవదీశ్వరవిషయః - స్థితిరహస్వరూ
పస్వసర్వకాలానువృత్తిః పృథ్వీతిరేషాం కైంకర్యరూపావ్యాపారః,
స్వరూపాదీనాంభేదస్తత్తప్రతియోగ్యపేక్షయా విలక్షణవ్యాపార
హేతుభూతఆకారః అశేషత్వాదివ్యాఖ్యాతవ్. స్వరూపనిత్యత్వే స
ర్వాత్తసాధారణేపి సూరిమవిశేషత ఉక్తైసర్వథా సర్వజ్ఞత్వ లక్షణే
న నిత్యత్వేన ముక్తవ్యావృత్తిః, నిత్యనిరవద్యతయావానిరవద్యత్వందుః
ఖాదిదోషగంధరహితత్వవ్. యథోక్తవ్ 'హతాఖిలకైశమలైస్సన్వభా
వత' ఇతిజ్ఞానాదివిశేషణంవా నిత్యనిరవద్యత్వవ్ - తేనకైంకర్యేనాన్వ
ధీనసాన్వధాకర్తృత్వ భోక్తృత్వభిమరాహిత్యసిద్ధిః. జ్ఞానస్య నిరతిశ
యత్వ మిశ్వరజ్ఞాన వత్సర్వవిషయత్వం క్రియాయావిశ్వర్యస్యచనిరతిశ
యత్వంకైంకర్యమాప్రేష్టావ్యవ్- సర్వవిషయత్వేతు పరవత్సర్వశరీర
త్వాదిప్రసంగః, అతవవహితశక్తానామపి జగదాన్వయపారేమాదాసీన
త్వమిత్యాపాతాస్తైకపక్షోపనిరస్తః- పృథ్వీతిశబ్దేన క్రియాయాః పృ
థ్వీదిష్టత్వాదత్యక్రియావిషయమైశ్వర్యమితివాయోజ్యం - తదప్రే
షాంపరాథం పరాధీనం- ఆదిశబ్దేనకైంకర్యానుగుణబలపీర్యాదిసం
గ్రహః తత్తత్సేవావిశేషనియతాసంఖ్యాతావాంతరేచ్ఛాద్వైజ్ఞాత్రాన్వ
భిప్రాప్తయోగానంతగుణగణశబ్దః శేషాదీనాంవిశేషాః 'తయానహసీన
మిత్యాదిక్లోకేషు దృష్టవాః అననవాహనసేనైశద్వారపాలాదిభేదేన
నానావిధత్వం అనంతత్వమిహసంఖ్యాతత్వవ్- ఇహపరిజన్యః ఛత్ర
ధారకాదయః, పరిచారికాః, అనుగ్రహవిమలాద్యాః తథాకాంతీవా
రుణీసూత్రవతీ దుద్రాసుకీర్తిప్రభృతయఃశేషాదిపత్నీః తాలపిహి

గరుడప్రముఖనానావిధానంతపరిజనపరిచారికాపరిచరిత చరణయగళపరమయోగివాఙ్మనసా పరిచ్ఛేద్యస్వరూపస్వభావస్వాభిమతవివిధవిచిత్రానంతభోగ్యభోగోపకరణ భోగస్థానసమృద్ధానంతాశ్చర్యానంత

తేషాం యథాహానాంతః పురస్వామి సేవావిశేషార్థావేష 'గుణైర్దాన్యముపాగత' ఇతిన్యాయేనస్వామివిగ్రహగుణైరపి క్షేంక ర్యే ప్రేరితత్వ మభిప్రేత్యాహ , పరిచరితచరణయగళైతి - ఏవం నిత్యవిగ్రహాదియ క్తస్య నిత్యసూరి సేవ్యస్య ముక్తగమ్యం నివాసస్థానమాహ పరమేతి, పరమయోగివాఙ్మనసాపరిచ్ఛేద్య స్వరూపస్వభావైతినంబుద్ధ్యంతం కెచిద్వాచ్యచక్షతే- తదాపూర్వోక్తానాం సర్వేషాం పరత్వ సౌలభ్యోపయోగిత్య జ్ఞాపనాయితదుభయం స్వరూప స్వభావశబ్దాభ్యాం వివక్షితమ్, స్వరూపనిరూపకం నిరూపితస్వరూపవిశేషకంచేతి ధర్మవగ్దయంవా, ఏవం నతిపూర్వోక్తమేవ ముఖాంతరణానవసరే నిగమితంస్యాత్ ఇతావరమనుక్తపరమవ్యవహరకథనమ్- తథాదతద్విశేషణతయైవ సప్తమ్యంతత్యైవ శ్రీవైకుంఠగద్యే ష్యేతత్పరితం, పరమయోగినస్సాక్షాత్కృతపరబ్రహ్మస్వరూపాః శ్వేతద్వీపవాసినః 'యేతుముక్తాభవంతీహనరాభరతసత్తమ్ । తేషాం లక్షణమేతద్ధియచ్ఛేవతద్వీపవాసినా' మితిహి స్థర్యతే- పరమవ్యవహరస్వరూపం శుద్ధసత్వమయం, తమసః పరస్యాపిపరమవ్యవహరస్వరూపస్యా పరిచ్ఛేద్యత్వ మూర్ధావ్దిభాగేన వ్యవస్థాప్యం తత్స్వభావాభోగ్యతమత్వాదిరూపః, వివిధశబ్దాభోగ్యప్రభృతిమ తిష్ఠ్యస్య న్వేతవ్యః- భోగ్యమప్రాకృతంసాశ్రయంశబ్దాది, తదుపస్థాపకతయా స్వీకృతాని భోగోపకరణాని భోగస్థానానిక్రీడాపర్వతాదీని స్వరూపగుణసంస్థానాది వైచిత్ర్యాతిశయేన నిత్యాపూర్వవదనుభావ్యతయాల సంతాశ్చర్యత్వం ప్రత్యేకంమహద్భిరసంఖ్యాతైశ్చ రత్నభూషణభద్రా

మూ—మహావిభవానంతపరిమాణ నిత్యనిరవద్యనిరతిశయ శ్రీ
వైకుంఠసాధ

ననాదిభిర్వృగాదనంతమహావిభవత్వం పర్యంకవిద్యాదిమహిమితిస
దీహృదనభాదివిశిష్టముక్తగమ్యం స్థానముపదిశ్యతే ' నహస్యస్థానా
విమితేదృఢజ్యోతిత్రదేవానామధిదేవతైః ఇతితలవకారాఅధీయ
తే- పూర్వోక్తాపరిచ్ఛేద్యత్వేహేతురనంతపరిమాణత్వమ్ - అనిత్యసావ
ద్యస్థానాంతరవ్యవచ్ఛేదాథమిహనిత్యనిరవద్యత్వోక్తిః-తత్త్రపంచా
పనిషత్ప్రతిపాద్యానాం భూతానాంతత్సంఘాతరూపాణాంచకేషాం
చిద్భుగవన్నిత్యేష్టత్వేన నిత్యత్వమవిరుద్ధమ్ - త్రిగుణవత్కమిణాం భ
గవత్సర్వరూపతిరోధానాది వేతుత్వాభావాత్ - నిరవద్యత్వం నిరతిశ
యత్వం స్థానగుణైస్సర్వైస్సర్వస్థానాతిశాయిత్యమ్ - యథోక్తంమహా
భారతే ' రమ్యాణికామచారాణి విమానానినభాస్తథే ' త్యుపకరమ్య
ఏతేనైనిరయాస్తాతస్థానస్య పరమాత్మనః ఇతి- ' ఆత్మాకేవలతాంప్రా
ప్తాయత్రగత్వానశోచతి । ఈదృశంపరమంస్థానంనిరయాస్తేచ తాదృ
శాః ' ఇతిచ'కుతిగతిప్రతిఘాత' ఇతిభాతుః- గతిరవగతిః- జ్ఞానప్రతి
ఘాతకకర్మప్రసంగరహితానిత్యసూరయోవికుంఠాః - త్రైస్సంబంధా
దత్యవైకుంఠశబ్దో పాకృతస్థానపరః ' విజ్ఞానసారధిర్యస్తుమనఃప్రగృ
హవాన్నరః । సోఽభ్యసంపారమాప్నోతితద్విష్టోఃపరమంపద' మిత్యా
దిభి స్తత్సిద్ధిః- అత్రహిమ్యతిరెకవిభక్తిస్త్వాసాసాధాత్ ' పరమేవ్యా
మన్నిత్యాదిభిరైకాథ్యాచ్య పరమపదశబ్దో నపరమాత్తస్వరూపప
రః ' నాకస్యపృష్ఠమరుహ్య గచ్ఛేద్భృహ్మసలూకతామ్ - దివ్యంస్థాన
మజరంచాప్రమేయమ్ - ఏకాంతిన' ఇత్యారభ్య ' తేషాంతత్పరమంస్థా
నం యదైవపశ్యంతిసూరయ' ఇత్యాదిభిఃస్థానవిశేషస్యస్పష్టోక్తేః. ప
చైతేషామండాంతవర్తిభగవల్లోకవిషయత్వం తదంతర్వర్తినాం స
ర్వేషాముత్పత్తివినాశశ్రవణాత్ - ఏతస్యనిత్యత్వాక్షరత్వాజరత్వాక్షైః

మూ—స్వనంకల్పనువిధాయిస్వరూపస్థితిప్రవృత్తిస్వశేషతై
కస్వభావ, ప్రకృతిపురుషకాలాత్తక

‘ అండంభిత్వాతధోగతై త్యాదిభిరండపహిర్భూతత్వసూచనాచ్చ-త
థాపి త్రిగుణాంతర్భావో స్థితిచెన్న- తమస్తత్వాదర్వాచాంసు బా
లాపనిషదవ్యభిప్రాయపాదనాల్- ముక్తగతాశీషకపాలప్రభృతి త
మః పర్యంతతత్వభేదేన గంతవ్యదివ్యదేశాభిధానాల్ ‘ ఆదిత్యవర్ణం
తమసఃపరిస్తాల్-తమనఃపరమోధాతాశంఖచక్రగదాధర ఇత్యాదేషు
నాథకుశ్వరః ‘ నాథునాథుయాజ్ఞోపతాప్రేక్ష్యర్యాశీష్టిన్ తి నాథతే
రైశ్వర్యాధాత్వ వచనాల్ తస్మిన్ దివ్యదేశభగవతవిశ్వరూపే నేనా
ప్రపహంతుమశక్యమితిభావః ఏవంనిత్యవిభూతియోగఉక్తః అథ త
తత్ప్రతిద్వంద్వలీలావిభూతియోగంపదః ‘ కారణమత్యయః- యోగి
చ్ఛాణంవిదధాతిపూర్వ మిత్యాదిప్రసిద్ధస్య ముముక్షుసమాశ్రయణీయ
స్య ‘ యతోవాఇమానిభూతానిజాయంతే- జన్మాద్యస్యయతే ‘ ఇత్యా
ద్యుక్తంలక్షణమప్యహ * స్వనంకల్పేతి * బద్ధానా మిశ్వరాభి
మతాపరిజ్ఞానేన ప్రాయశః ప్రవృత్తిరితిజ్ఞాపయితు మచిత్సమభివాహ
రణసర్వవిదచిత్సాధారణంసంకల్పనువిధాయిత్వముక్తమ్- ప్రకృత్యా
దీనాం స్వరూపస్థిత్యాశీర్షరనిత్యేచ్ఛవశేన నిత్యసిద్ధత్వమిహాభిప్రే
తమ్- ప్రవృత్తిమనుంకల్పజన్యత్వం- ప్రకృతేః స్వరూపంత్రైగుణ్య
న నిరూప్యమ్- సంసారిపురుషస్యతుసంకుచితజ్ఞానజ్వలన కాలస్యతుక
లాముహూర్తాదిమయశ్చేన - త్రియాణాంస్థితిఃపూర్వవత్ - ప్రవృత్తి
ర్యావ్యపారః- అత్రప్రకృతిగ్రహణంప్రకృతానామప్యవలక్షణమ్. తే
ననారాయణశబ్దేన ‘ నరాజ్ఞాతానిత్యత్వానీ’త్యాదినిరుక్తిస్సూచ్యతే -
ప్రకృత్యాత్తకజగదుక్త్యావాకార్యతత్త్వసంగ్రహః లీలావిభూతే రశేష
త్వాన్యశేషత్వ భ్రమనంభవస్థానత్వాత్తదపనోదనాయాత్ర స్వశేషతై
స్వభావత్వముక్తం శేషత్వస్య శరీరలక్షణత్వసిద్ధ్యయావత్సత్తాకత్వ

మూ—వివిధవిచిత్రానంతభోగ్యభోక్తృవగే భోగోపకర
ణ భోగస్థానరూప నిఖిలజగదుదయవిభవలయలీల

మిహవివక్షితమ్- తథానిరుపాధికాన్య శేషత్వరాహిత్యంచ అత్యశరీర
స్వభావే ప్వాదేయత్వాదిమ సంకల్పానువిధాయితౌక్త్యానియామ్య
త్వం శాబ్దమాధేయత్వమభిప్రేతమ్- ప్రకృత్యాత్మకత్వం భోగ్యభో
గోపకరణాదా వ్యప్తీనమష్టిపురుషవిభాగరూపతయా పురుషాత్మక
త్వం భోక్తృవగే అత్యభోక్తృత్వం కర్మోపాధికం - పరమపదేతు
నిరుపాధికభోక్తృత్వాం సతామవ్యనుక్తిస్తత్రత్వానాం స్యాదీన స్యా
ధోభోక్తృత్వ భృమరాహిత్యాభిప్రాయా క్షణలవాదిమకాలావచ్ఛే
దేమ కాలాత్మకత్వం తేషాం జగచ్ఛబ్దేనగ్రహణం అభూద స్తిభవిష్య
తీత్యాది రూపేణజగద్విశేషణత్వ ప్రతీత్యనుసారాత్ । వ్యాప్తస్యా
పికాలస్య లీలావిభూతిమాత్రైవతనమ్ ' కాలంచపవతే తత్సనకాలస్త
త్రైవైప్రభుః- కలాముహూర్తాదిమయశ్చ కాలోనయద్విభూతేః పరి
ణామహేతు ' రితినిత్యవిభూతే రకాలకాల్యత్వజ్ఞాపనార్థమ్; తత్ర
తత్తదనిత్యసద్భావే లీలావిభూతివత్కాలనియమోనా స్తీతివిశేషః -
భోగ్యప్రభృతిసర్వంప్రత్యేకంవివిధం. తత్తదవాంతర విశేషవివక్షయా
విచిత్రత్వాక్తిః- ఆశ్చర్యతయావా ' జగదేత సహశ్చర్యంరూపం య
న్యమహోత్తన' ఇతివ్యాచ్యతే ఏకైకవగేష్యక్తీనామసంఖ్యాతత్వాద
నంతత్వమ్ భోగ్యభోగోపకరణాదీని పూర్వవత్ ప్రాకృతత్వాదిభిరి
హవిశేషః భోగశ్చాత్రసుఖదుఃఖానుభవాత్మకః మహదాదీన్యసంత
బ్రహ్మాండాని సంగృహ్ణతానిఖిలశబ్దేనకతిపయ జగత్కారణ విరించా
దివ్యావృత్తిసిద్ధిః నిఖిలజగదుదయాదే రేకైకస్వేన బ్రహ్మలక్షణత్వేనం
భవత్యపివ్యప్తీన్యప్త్యాదీనిత్యాసంభవంతీం భిన్నకత్వత్వాదిశంకాం నిరసి
తుమిహాత్రితయోక్తిః జగన్నిష్ఠానాముదయవిభవలయానాం పరమపు
రుషలీలాత్వాక్తి స్సర్వశరీరతయా తత్తద్విశేషరూపైణ తత్తదవస్థాభ

మూ—సత్యకామ సత్యసంకల్పపరబ్రహ్మతత్పురుషోత్తమ
మహావిభూతే

వతీత్యపాదానత్వ సూదనాథాః పరిపూర్ణతయా ప్రయోజననిర
పేక్షస్య కథంజగ ద్వాప్యపారథితశంకానిరాసాయలీలాశబ్దః 'కీడతా
బాలకస్యేవ-కీడాహరేరిదంసర్వమ్- హరెవిహరసికీడాకంతుకైరి
వ జంతుభిః- లోకవత్తులీలాకైవల్య' మిత్యాదిభిస్తత్సిద్ధిః. లీలారూప
ప్రయోజనవతోవ్యవృత్తసమస్తకామత్వం సర్వత్రావిహతేచ్ఛత్వం
ఏవంనారాయణశబ్దోక్తం శరణ్యత్వం యథానిరుక్తిసంబోధితమ్- అ
థసత్యకామైత్యాదేః పూర్వాపరపునరుక్తిపరిహారాయప్రాగుక్తేష్య
వాధేమ ఇదంసమాఖ్యాప్తకంప్రమాణీక్రియతఇతికేచిద్వాన్వితఖ్యః
తత్త్రచతుర్ణాం సమాఖ్యాత్వం వ్యక్తమ్- సత్యకామాదిశబ్దానాం క
థంచిత్రసమాఖ్యాత్వం కల్పయమ్- పరబ్రహ్మభూతైత్యత్రతు బ్రహ్మశబ్ద
మాత్రం సమాఖ్యా- అన్యథాపినామత్వకల్పనే గౌరవంస్యాత్- అత్ర
పరశబ్దేన విశేషణంత్యోవచారికప్రయోగవ్యవచ్ఛేదాధికం - సత్య
కామసత్యసంకల్పశబ్దౌ పూర్వంవిశేషణమాత్రపరతయోక్తౌ. ఇహ
తుతత్ప్రమాణతయా యథాశ్రితతత్త్వదిష్టవిషయతయేతివిశేషః లీ
లాపదసూచితం జగన్నిమిత్తత్వమపి సత్యసంకల్పత్వేన స్థాపితమ్. జ
గదుదయాదిలీలాత్వద్యోతితముపాదానత్వంతు పరబ్రహ్మభూతైత్యనే
నాభిప్రేతమ్ 'సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ- తజ్జలానితిశాంతి' ఇత్యాద్యను
సారాత్ - ఏవమభేదశ్రితిబలాదుపాదానత్వేనాభిమతన్య బ్రహ్మణః
స్వరూపపరిణామపక్షేణచిదచిద్గతసర్వదోషాన్వయశ్శంక్యేతేతి తత్పరి
హారాయ స్వయమేవగీతం శ్రిత్యర్థమాహ * పురుషోత్తమేతి *
అత్రపంచమ్యాదివిధక్రిత్రయేపి సమాసోద్యష్టవ్యః నన్వేనం భేదాభేద
శ్రిత్యోర్విరోధాదన్యతరబాధస్సాన్వదిత్యత్ర ఘటకశ్రితిసిద్ధమాహ -
* మహావిభూతేఇతి * విభూతిశబ్దోత్తనియంతవ్యవరః 'యదండమి

మూ—శ్రీమన్ నారాయణవైకుంఠనాథ

తిక్కాకాథాభాసానుసంధేయః- శరీరతయా విభూతిత్వా దత్యన్వయావ
భేదేపి సామానాధికరణ్యం ముఖ్యమితిభావః- ఏవనర్వవిలక్షణస్య న
ర్వనియంతః జగద్వాప్తపారలీలాయాం న్యవల్లభాసామరస్యమభిప్ర
త్యాహ * శ్రీమన్నితి * విభూతింప్రతిశేషిత్వం ద్వినిష్ఠమిత్యభిప్ర
యన్నాహ త్రిమన్నితీతి వ్యాసార్యాః, స్వవిభూతీనామాధేయత్వా
దినియవైశ్వరీరత్వంవ్యంజయితుమాహ- * నారాయణేతి * నిత్యవి
భూతియోగం శుద్ధసృష్ట్యపాదానత్వంచ ప్రభూతోపకారకత్వజ్ఞాప
నాయవిశేషతస్మాదయతి * వైకుంఠనాథేతి * ఇదంసంబుద్ధిదన్వయం
వా- తదాతుతత్త్వసాక్షాత్కారప్రతిఘాతకరహిత దేశాదిసంబంధీ
వైకుంఠః. అపేక్షితసిద్ధ్యథం సర్వైరపియాదసీయః. తత్ప్రదానా
దాపీశ్వరశ్చ నాథః. ఏతత్సత్యకామేతివదాష్టకం ప్రాప్త్యాకారనిష్క్ర
మాథామితి వక్షమపి ప్రగుణీకుమః సోశ్చ తేసర్వాసహ-బ్ర
హ్మణావివశ్యితేతి కామశబ్దోదితానాం బ్రహ్మగుణానామపి ప్రాప్త్య
తోక్తిమభిప్రత్యాహ- నత్యకామేతి- ప్రాప్త్యానుప్రవిష్టనత్యవిగ్ర
హవిభూతిదన్వయయోగేపి కేచిత్సత్యకామశబ్దం ప్రమాణయంతి. య
ద్వాముముక్షనాణాం భోక్తవ్యసృష్టేర్భోగస్యచాపకరణతయాభిమ
తాః పదార్థాఅన్యసంతీతిభావః. ప్రాప్తిదశాయాం విభూతిదన్వయ
పితౄరావసంతభోగ్యసృష్టృత్వమాహ. సత్యసంకల్పేతి || ప్రకృష్ట
భోగ్యతయాపినిరతిశయబృహత్త్వమాహ||వరబ్రహ్మభూతేతి “ బ్రహ్మ
వేదబ్రహ్మైవభవతీత్యాదిభిరభేదాపత్తిశఙ్కాం పరిహరన్ బద్ధము
క్తవిలక్షణతయా క్షేంకర్యోద్దేశ్యత్వ సంభవమాహ- పురుషోత్తమేతి-
క్షేంకర్యస్థానోపకరణాది సమృద్ధిమత్త్వమాహ -మహావిభూతఇతి- స
వత్కిన్త్య క్షేంకర్యోద్దేశ్యత్వం సూచయతిత్రిమన్నితి- సంబంధగుణ
విభూతివ్యాపారైస్సర్వైరపి భోగ్యత్వాతిశయంప్రకాశయితుమాహ

మూ—అపారకారుణ్య

నారాయణైతి- సూరిసేవ్యవిగ్రహ విభూతివిశిష్టస్య దేవయానపథికి వి
శ్రమస్థానత్వ మభిసంధాయమాహ- వైకుంఠనాథైతి- అత్యత్యతీయమ
పి పక్షంబూయః. పశ్యతస్యశరణ్యస్య స్వీకృతసర్వ భరనిర్వహణ
కృమస్సత్యకామాదిభిరష్టభిఃపదైరవబోధ్య తే, సత్యకామ, కామేశహ
ప్రపన్నేభ్యోనిరతిశయానందప్రదానేచ్ఛా తస్యాస్సామధ్యాన్ వినా
భావాత్సత్యత్వం, తచ్చఅమోఘత్వం- సత్యసంకల్ప, సంకల్పోత్ప
ప్రతిబంధనివర్తనవిషయః, సర్వపాపేభ్యోమోక్షయిష్యామితిహిత్వ
మేవాత్థైతిభావః- పరబ్రహ్మభూత, నిరతిశయబృహత్స్వవిశిష్ట స్వసంస్వా
శ్చితానపి జ్ఞానతోభోగతిశ్చ పరమసామ్యవర్ణంతం బ్రహ్మయితాసి-పు
రుషోత్తమ 'యోమామేవమసంమూఢ' ఇత్యాదిన తద్విదాంకృతకృ
త్యతోష్కృత్వస్మిన్ రావహ్యభరత్వ త్వయైవసూచితం- యద్వాషణు
దానే ' పురుషనాతీతిపురుషః- ఒహుప్రదేభ్యస్స క్షేభ్య ఉత్తమశ్వా
త్పురుషోత్తమః-మహావిభూతే విభూతిరిహవిభవనంప్రభవనం నియమ
నమిత్త్యర్థః- తస్యమహత్త్వమపరిచ్ఛిన్నత్వం సంశ్చితాన్సంసారకా
రాగ్మహాన్నిగ్గమయ్య తదర్థతయాసర్వం నియచ్ఛ సీతిభావః ' అ
న్తా దేశకాలాదిపరిచ్ఛేదవివర్జితః । మహావిభూతిరిత్యుక్తోవాన్తస్తి
స్సామహాతీయతే ఇత్యత్యాపినియత్వ త్వేన వ్యాప్తిరివన్వీతా । శ్చి
మశ్చియానిత్యయ క్త స్వంత్యదభిమతమాశ్చితకృత్యం నిర్వహసి, నా
రాయణ సంబంధమనుసంధాయదాయవిభాగనాన్యయేన సామితయా
చసాన్వితం స్వయంసాన్వితానం ప్రాప్యయితాసీతిభావః-వైకుంఠనాథ,ది
వ్యపర్యంక సుఖాసికాయాం నిజపాదమూలసేవాం దాతుమవస్థితాసీ
తి త్రిష్వపిపక్షేషు ముఖభేదైః పునరుక్తిరిహరస్సిద్ధః- అథశరణ్యస్య
సమర్పితసర్వభంసీప్రకారోనుగుణస్సవస్య చాధికారోపాయ నిష్పాద
కాఙ్కాఅనుక్తాశ్చ కారాః అష్టాదశభిః పదైర్విష్కృప్తానుసంధీయ

మూ—సాశీల్యవాత్సల్యోదారైశ్వర్య సౌందర్య

నే— అత్యస్యపరాధస్వనికషణస్వపేయసంబంధస్వరక్షణవిసంవాదా
దిదోషవరిహారోపయుక్తానాం గుణవిశేషాణాం ప్రకషణః ప్రథమము
చ్యుతే - అపారెతి- కారుణ్యస్యాపారత్వం అవశ్యదండనీయోష్వస్తాదృశే
ష్వపిష్యవృత్తైః. యథా 'వధాహామపి కాకుల్ స్థఃకృపయావర్యపాల
యతోఽతి, స్వేనాపుక్తం. 'మచ్ఛరైస్తవంరణేశాంతస్తతః పూతౌభ
విష్యసీతి 'గచ్ఛానుజానామిరణోదితస్తవ' మిత్యాదిమచ న్యూనా
క్రకత్స దర్శనజనితావజ్ఞాసాధ్వనపరిహారాధామిహసాశీల్యోక్తిః త
స్యాపారత్వం విశేషజ్ఞేషు విరించాదిమవిష్టావద్యవతారైః అనభిజ్ఞేషు
చ మత్స్యకూర్మాదిమతత్త్వవరూపైరవతారైనిర్విశేషసీరంధ్రం సం
శ్లేషాల్ వాత్సల్యస్యాపారత్వం 'రిపూణావపివత్సల' ఇత్యుక్తమ్. ఔ
దార్యస్యాపారత్వమధిమాదారత్వవచన మేతుభూత మధితప్ర
దానేస్వప్రయోజనానభినద్ధిమత్త్వమ్. స్వసంశ్రితేభ్యః సవిభూతికం
స్వాత్మానందత్వాత్తదనుబంధిషు మనుష్యాదిషు పృథవిశ్రాంతత్వంవా -
శూయతేహి నాస్యావగపురుషాః క్షీయంతేఽతి' నాస్యాబ్రహ్మవిత్కు
లేభవతీతిద ఐశ్వర్యస్యచకథనమిహనాదికాలంస్వరక్షణవిపరీతప్రవృ
త్తాకేనచిద్వాప్యజేనస్వయమెవనియమ్యాభిముఖి కరోతీతి జ్ఞాపయి
తుమ్- తస్యాపారత్వమ్ 'సంసారన్యూనతాభీతాన్ప్రిదశాఃపరిపంథస'ఇ
తిన్యాయేన బ్రహ్మాదిషు దేవేషు సుగ్రీవాదిషు సుహృత్సువానిరుంధా
నేషు తానపి ఇరణాగతానుగుణికతులంసమర్థత్వంసౌందర్యస్యావ్య
పారత్వంవిరుద్ధప్రకృతీనాం శూర్పణఖాదీనాం సత్వస్థానామృషీణామ
వ్యవిశేషేణ దృష్టిచిత్రావహారితయాతుష్టామాజనకత్వమసద్వాసనాది
శామకత్వంచ యథోక్తంక్రిపౌష్కరేఽర్చావశారప్రకరణే 'సంద
ర్శనాదకస్తాచ్చ పుంసాంసంమూఢచేతసామ్ । కువాసనాకుబుద్ధిశ్చకు
తరునిదయశ్చయః ॥ కుపేతుత్సకభావశ్చనాస్తికత్వంలయంవృజేది

మూ.—మహోదధి అనాలాచితవి శేషాశేషలోక శరణ్య పృణ
తాతీహర ఆశ్రితవాత్సల్యైకజలధే

తి- అతిసుందరవిగ్రహేణ నహభగవతః పరత్వానుసంధానంతత్సాన్ని
భ్యుకారణమితిచ- తత్రాక్రమ్ 'నిత్యసిద్ధతదాకారేతత్పరత్వేచపౌ
ష్కర । యస్యాస్తిసత్తాహృదయేతస్యాసాసన్నిధింవ్రజేదితి- తత్సా
చనాథః మైశ్వర్య సౌందర్యయోరిహవ్యవహితపాతః ' సర్వస్యశరణం
సుహృత్ సుహృదంసర్వభూతానాం- సర్వలోకశరణ్యాయ సర్వయో
గ్యమనాయాస' మిత్యాది ప్రసిద్ధన్వభావస్య వాయసవానర రాక్ష
సాది విశేషానాదరణాంగీకృత్యతస్తే మాదృశజనేపిగుణవృత్తాదినికర్వో
నత్యాగకారణమిత్యాహ * అనాలాచితవిశేషేతి * అత్రవిశేషశబ్ద
విష్యుతమనాలాచిత గుణగణైతి శ్రీవైకుంఠగద్యేవ్యంజితం ప్రపత్యై
స్సర్వాధికారత్వమప్యనేనప్ర కాశితమ్ ' దుర్గాసంసారకాంతారమ
పారమభిధావతాం । ఏకఃకృష్ణసమస్కారముక్తిరన్యదేశికః. పృ
ణమృక్మృష్టం సహసా ఏకోపి కృష్ణైసుకృతిఃప్రణామ' ఇత్యాదిమాక్రమ
ల్యయత్న పృసాద్యత్వమాహ - * పృణతాతీహరేతి * అనేన స్వ
ప్రేయం విధావస్థా హేతురవతారవిశేషోవ్యనుసంహితః - ఉక్తంహిస్వ
యమేవ ' నిరస్తేతరభోగాశోవరదంశరణంగత' ఇతి అత్ర పృణతశబ్దః
ప్రకృతానుగుణ్యో 'ప్రపన్నాతిహరంవిష్ణు' మిత్యాద్యనుసారా
చ్చప్రకృష్టప్రహీనభావయుక్తప్రపన్నవిషయోవా. ప్రస్తుతావతారవ్య
క్తతమంస్వస్తిన్నువకారకతమంద వాత్సల్యగుణం పూర్వందివరుక్త
మపి ' మిత్రభావనసమ్ప్రప్తం. దోషోద్యద్యపితన్యస్యా' దిత్యా
ది స్థరణాయపురరాహ * ఆశ్రితేతి * వాత్సల్యగుణోదధానిగృహది
కం నిమగ్నం భవతీత్యభిప్రాయేణ ఏకశబ్దః- అతఏవహి సర్వజ్ఞత్వా
'దా స్థితేవ్యవిజ్ఞాతృత్వాద్యుక్తిః ఉపాయాంతరం స్వీక్రియతామిత్యత్ర
అస్తానేష్టపరాన్వేష్టేతి ప్రకారేణ మాదృశానామకించనానా మధి

మూ—అనవరతవిదితనిఖిలభూతజాతయాథా త్వ్య అశేషచరా
చరభూతనిఖిలనియమననిరత అశేషచిదచిదవస్తుశేషిభూతనిఖిల
జగదాధార అఖిలజగత్సాన్వమిక్ అస్తత్సాన్వమిక్

కర్తవ్యం హితతమంతర్వమేవజానాసి త్వదాయత్తానుకూల్యస్యచ
శేషవృత్తివిధానేపితత్వంసుప్తానవాగతః-సర్వజ్ఞస్యతే-త్వయాపిలబ్ధం
భగవన్నిదానీం. యదిమేనదయిష్యసో ఇత్యాదికంనవిజ్ఞాపనీయమిత్య
భిప్రాప్యేణాహ *అనవరతేతి* అనవరతనిఖిలశబ్దాభ్యాంజ్ఞానస్యకా
లతోవిషయతశ్చనహ్కోచాప్యదశీస్తః 'తప్తమైవైవంకురుష్యమామ్.కు
రుష్యమామనుచర' మిత్యాదిన్యాయేన త్వదధీనవ్యాపారస్యమేత్వయై
వప్రాతికూల్యనివర్తనాదికమపి కార్యమిత్యాహ*అశేషచరాచరేతి*
నిఖిలశబ్దః స్వరూపస్థిత్యాదినియంతవ్యకాత్స్పర్శపరః. సార్వకాలిక
నియమనకాత్స్పర్శపరౌవా. ఆగమైరాచార్యాదిభి రంతరాత్తత
యాచ బహుప్రకారంహినియమనం. నహ్యవిధేయంతేకించిత్ యేన
మెభిమతంప్రతిబంధాద్విలంబ్యేతలభ్యంవాస్యాదితిభావః - పరిపూ
ణస్యమేత్వదంగీకారేణనకించిత్ప్రయోజనమిత్యత్రాహ. *అశేష
చిదచిదితి* నహిమదేకవజ్ఞంతననర్వశేషిత్వమ్. అతోమమాప్యతిశ
యేతవచాధాః ప్రకల్పతఇతిభావః. తథాపియథావస్థితరక్షాపెక్షాత
వనాస్తికథంచత్వంరక్షణీయఇతిశజ్జాయామాహ *నిఖిలజగదాధా
రేతి* గుణాదివత్త్వదపుథక్స్థితిశేషణస్య మమాపేక్షామంతరైజైవ
మత్సత్తాదికంత్యయైవరక్ష్యతే-తత్సాఫల్యాధాం రక్షాపేక్షాదికమపిత్వ
యైవ కారయితవ్యోహమ్-నహిత్వదధీనసత్తాకిస్యమేత్వన్నిరపేక్షప్ర
వృత్తిస్సంభవతీత్యభిప్రాయః, ఏవమేవహిశేషభూతానాం స్వతంత్ర
స్వామినాత్వయైవయథేష్టం స్వముద్దిశ్యవినియోగః క్రియతేఇత్యాహ -
అఖిలజగత్సాన్వమిన్నితి *ఇష్టానిష్టప్రదానసాధారణైక్తిక్ మద్విని
యోగేకింతవాయాత మిత్యత్రాహ *అస్తత్సాన్వమిన్నితి*మదాచా
ర్యసంతతినామ్మఖ్యేన మమైవంవిధత్వత్సంబంధజ్ఞానాద్యవస్థా ప్రదాన

మూ — సత్త్వకామసత్త్వనజ్కల్ప సకలతరవిలక్షణ అర్థిక
ల్పక ఆవత్సఖ

రూపౌవకారేవృత్తైస్తత్త్వయా శేషపూరణంకార్యమితిభావః- పరిపూ
ణతయాపూర్వోపకారవృత్త్యవకారనిరపేక్షస్యతవాకించన నిత్యసా
పేక్షసంశ్రితరక్షణమాత్మీయనిత్యగుణపరిత్రాణమితిసూచయతి * స
త్త్వకామేతి * సర్వశక్తేస్తవనిత్యసూరివగౌమన్నివేశనమీషత్కరమ్ -
సహిత్యద్వైతంకేనాసిహంతుంశకన్యమిత్యాహ*సత్త్వనజ్కల్పైతి * త
స్యపెక్షితార్థమన్యః కశ్చిదాశ్రీయతామిత్యత్రాహ * సకలతర
విలక్షణేతి * ‘విష్ణుపోతంవినానాన్యత్కించిదస్తి పరాయణమ్, భవ
తాంకథ్యతేసత్త్వం విష్ణురెకఃపరాయణ’ మిత్యాదిభిరన్యేభ్యస్తవమో
క్షప్రదత్వాదిరూపం విశేషంపశ్యన్నహంముముక్షుః కమన్యమాశ్చ
యేయమ్- సహిపరతంత్రకశ్చిత్సత్త్వతంత్రకృత్త్వంప్రార్థనీయః- స
చత్వంపరతంత్ర ఇతిభావః- యద్యథాసంహంనాదియసేకథం తపా
దార్యపృథాజేదేదిత్యభిప్రాయేణాహ- * అధికకల్పకేతి * అధిచ
కల్పకశ్చేతివిగ్రహః- అధిశాంకల్పదుర్మిత్యాహ- ఉక్తంహి ‘సస
ర్వానధిశాంకదృష్టాన్ సమేత్యవృత్తినంద్యచేతి- అధిశాంకల్పదుర్మ
యస్యసాధికకల్పకఇతివావివక్షితమ్ - యదగీయత ‘ఉదారాఃసర్వ
వీవ్రతే ఇతి అభిమతపురుషార్థదానార్థమధిశాంక మత్పాదకశ్చా
స్త్వాదిముఖేనాధికత్వాపాదకశ్చేతివా, ఏవంపూర్వోక్తస్యాప్యోదార్య
స్యాతిశయపదర్శనెతాత్పర్యాదపునరుక్తిః జ్ఞాతంమయావసిష్ఠేనెత్యా
దికమనునందధానః పాంచాలీగజేంద్రాదివదావన్నస్యానన్యగతికన్య
మమైతామాపదమవేక్ష్యరక్షితుమహాసీత్యాహ * ఆవత్సఖేతి * ఆ
వదిసఖవత్సంరక్షకఇత్యర్థః విశ్వసనీయత్వస్నేహవిషయత్వాది సూ
చనాయసఖశబ్దః, శత్రుమపి ‘తస్మాత్పురిత్రాస్త ఇతివ్యవస్యనత్వాశరై
ర్భృత్యవశంనయామీ’ త్యవచత్ - ఏవంబాహ్యభ్యామిష్టప్రావకత్వంఅ

మూ—శ్రీమత్ నారాయణఅశరణ్యశరణ్య అనన్యశరణ స్తవ
త్పదారవిందయుగళమ్ శరణమహంప్రపద్యే

నిష్ఠనివర్తకత్వంచదర్శితమ్ - అథతత్ర సమానాభిప్రాయ తయాని
త్యయక్తామఖలజగన్మాతరంపురస్కుర్వతోమేమహంతాప్య పరాధా
స్తవ్యాక్షంతవ్యాకత్యాహ- *శ్రీమన్నితి* సంబద్ధగుణవిభూతిప
యోజనవ్యాపారాస్తేమదుపేక్షయామందఫలామాభూవత్ - అతతత్తా
సంనాతివత్తైథాగత్యాహ *నారాయణేతి* ఉత్తరఖండస్థాపేక్షయా
పూర్వంశ్రీమన్నిత్యాద్యుక్తమ్ - ఇహతుపూర్వఖండస్థాపేక్షయాఉక్తే
స్సప్తభావైఃఫలితమాహ * అశరణ్యశరణ్యైతి* స్తద్యతేహి 'అగతీనాం
గతిభవ' నితి అతవవలనాలోచితేత్యాదినానవునరుక్తిః తత్రహి
తారతమ్యానాదరేతాత్పర్యమ్ - ఏతత్సర్వంవ్యాఖ్యయవివక్షితప్రాప్య
ప్రావకాకారప్రపంచనమ్-అస్త్యహమేవమ్ -ఏతావతాపి కింత్యయా
లబ్ధం నర్వత్రహిశాస్త్రార్థేధికారోపేక్షితత్యత్రాహ. *అనన్య
శరణ్యైతి* తత్త్వవిధోసన్యసయోజనన్యమమసిద్ధోపాయంతరం నా
స్తి 'అహమస్తవపరాధానామ్- సద్ధమన్వితోస్తీ' త్యాద్యుక్తావస్థావి
శేషవిదశ్చమేసాధ్యోపాయంతరమపి నాస్తీతిప్రతిబుద్ధోస్తీ - అయ
మేవహిమమాత్రాధికారఇతిభావః ఇదంతవ్యాఖ్యేయస్థాత్తమపురుషా
భిప్రేతమితి జ్ఞాపనాయాహమపి నమమశరణమితిన్యంజనాయచ అధి
కోహంశబ్దః అథవాఅనన్యశరణ్యత్వపాయాంతరశూన్యత్వ మహమిత్య
పాయభీరుత్వమతిశక్కారాహిత్యంప్రయోజనాంతరతదుపాయవరిత్యా
గిత్వంమోక్షార్థప్రవత్తున్నఖత్వంచవ్యజ్యతే- ఏతత్సూచితఃకార్పణ్య
విస్తారః ప్రతివచనవాక్యేషుగద్యాంతరయోశ్చదృష్టవ్యః త్వదిత్యాది
నా పూర్వఖండపదక్రమానుసరణం త్వచ్ఛబ్దశ్శరణ్యత్వోపాయక్త స
ర్వాకారవైశిష్ట్యవరః- పాదేత్యాదికం ప్రాగుక్తార్థం, అత్యద్యయమి
త్యస్యవ్యాఖ్యాతప్రాయమితిశేషః తాత్పర్యంతు పూర్వమేవోక్తం.

మూ—అత్యద్వయమ్ 'పితరహ్మతరందారానుప్రతాన్వంధూ
స్పృహిన్మరూత్ । రత్నానిధనధాన్యానిత్రైత్రాణిదగ్ధహాణిచ ॥
సర్వధర్మాంశ్చ సర్వజ్య సర్వకామాంశ్చ సాక్షరాత్ ।

యథా- ద్వయమథానుసంధానేననత్రైవము క్తమితివాచకత్వమి
తివాచివక్షిత్వ- వాక్యాంతరైఃపునఃపునః ప్రపద్యతఇతితు నాశుకసీ
యమ్- ఏకసాధ్యసిద్ధ్యర్థంప్రపత్త్యావృత్తైః ప్రతిషేధాదిహసాధ్య
స్తరాయోగాచ్చ పితరమిత్యాదికంతు సప్రవాక్యవన్నిబద్ధన సంవాద
ముఖేన అనన్యశరణత్వాదికం విశదీకృత్య వక్ష్యమాణఫల ప్రార్థనా
ప్రస్తావనా త్తక్మితి ద్వయాథాస్య సముదితౌక్తిః తథాహ్యత్ర సా
పాధికభోగ్యతదుపాయత్యాగంరుపాధికభోగ్యతదుపాయవిశేష పరి
గ్రహంచ స్పష్టయిత్వాప్రసాదయఇత్యాదినా సోధుమిత్యంతేనోత్త
రఖండస్థదోషనివృత్తి ప్రార్థనాసంగృహ్యతే పిత్రాదీనాంత్యాగో
క్త్యాభ్యుత్పాదిచేతనాస్తరత్యాగః కైముత్యసిద్ధిః- బంధుశబ్దఇహసమ్బ
ద్ధ్యాదిపరః. రత్నానీత్యాదికముత్కటభోగ్యత్వభోగసాధనత్వా నామ
చేతనాంతరాణాముపలక్షణమ్- చకారణవాను క్తసముచ్చయఃప్రియో
మహితేషుచ మోక్షతదుపాయానుపయక్తేషు కుత్రచిత్సంగోపినయ
క్తఇతిజ్ఞాపనాయ పితరమిత్యాది వివిధోక్తిః ఏవంలొకసిద్ధిప్రియహి
తాన్యదాహృత్యసర్వధర్మానిత్యాదినా శాస్త్రవేద్యాని సాధనాని సా
ధ్యానిచాహ. తత్రసర్వధర్మశబ్దస్సిద్ధసాధ్య రూపసపరికరధర్మ కా
త్మన్యైవపరః- సర్వకామానితిహిరణ్యగర్భాదిపదవద్యంత కామ్యవి
షయః- అక్షరశబ్దఇహ త్తమాత్రానుభవగోచరః - ధర్మాణాం కామా
నాంచోపయోగి తేష్వనవాపిత్రాద్యదాహరణమ్- తచ్చ యథాసంభ
వంద్యప్రవృత్తయ- పిత్రాదీనాంత్యాగశ్చాత్ర కామ్యధర్మోపయోగిత
యా అథా కామోపయోగితయావాసుపాదానమ్- అతఏవ 'మాతృదే
వోభవ పితృదేవోభవ. ఆచార్యదేవోభవ. వృద్ధాచమాతాపితరా'వి

మూ—లోకవిక్రాంతచరణాశరణం తేవ్రజంవిభోత్యమేవ

త్యాద్యుక్తభగవదాజ్ఞానుపాలనం నవిరుధ్యతే- సర్వధర్మశబ్దేన మోక్ష
సాధనభూతాపాసనవగ్గం గ్రహేతి తన్నివృత్తౌ 'విహితత్వాద్భా
శ్రమకమాపీ' తిన్యాయేన వర్ణాశ్రమధర్మాణామనివృత్తిః- తదిహ
త్రైవిర్నికధర్మేషు పర్యాయజనాంతరేషు మోక్షోపాయాంతరేషు
చ సాధారణం నైరాశ్యంత్యాగః తత్రపురుషార్థాంతరేష్వల్పస్థిర
త్వాదిదోషదర్శనానైర్నిరాశ్యమ్- తతఏవ తదుపాయేష్వపిముక్తిసాధ
నేష్వన్యేషుస్వావస్థాదర్శనేన దుష్కరత్వాదిసానేరాశ్యమితివిశేషః,
సంత్యజ్య, నమ్యక్త్యక్త్యా- నవాసనంపరిత్యజ్యేత్యథః- యద్వాపం
చాంగసంయుక్తాయాః ప్రపత్తైరంగత్యేనాంగి త్యేనవానుపాదాన మి
హధర్మాణాంత్యాగః- సోయంప్రపత్త్యవకారకత్వబుద్ధినిరహః- సం
ప్రతిపన్నేషు పురుషార్థాంతరతదుపాయేషు ముక్త్యుపాయాంతరే
షు నిత్యేనైమిత్తికేషుచ నమానఇతిసహోక్తిః. లోకవిక్రాంతచరణా
వితిచరణే లోకవిక్రాంతత్వ వచనమనాశ్రితానామప్యాత్మప్రకాశనే
నసౌలభ్యాదివ్యంజకమ్- లోకవిక్రాంతేతి వ్యస్తంవా తదాతులోకే
షు విక్రాంతః అధిష్ఠాతేత్యథః తే స్యతంత్రస్వామినః పరమస్రా
వ్యస్యచ విభుశబ్దేన ఫలప్రదానాపయికుణపౌష్కల్యం వ్యజ్యతే,
యద్వావిభుశబ్దేన పరత్వం లెఱిత్వనేన సౌలభ్యంచనంగృహ్యతే-అవ్య
జమ్, ప్రజామిత్యథః. అనద్యతనత్వమత్రావివక్షితమ్. భూత త్వేన
నిర్దేశస్తుకర్తవ్యకేషనేరపేక్ష్యవ్యంజనవరః త్యాజ్యానాంత్యాగస్య
పూర్వమస్పష్టత్వాదిహతత్ప్రపంచనెతాత్పర్యమ్ - ఉపాయత్వముప
యత్వంచ 'మాతాపితాభ్యా'తేత్వాదిశ్రుతిసిద్ధసర్వవిధబాంధవస్య నా
రాయణస్యేవేత్యభిప్రాయేణత్వక్తంనర్వంత్యమేవేత్యాహ * త్వమే
వేతి * త్వత్వాదేత్యత్ర త్వచ్ఛబ్దాభిప్రేతంచానేన వివక్షితమ్. స
ర్వేషాంజంతూనాం సర్వేషుజన్తసు సర్వవిధోపకారకత్వం త్వయిస

మూ--మాతాచపితాత్వమేవత్వమేవబంధుశ్చగురుత్వమేవత్వ
మేవవిద్యాద్రవిణంత్యమేవ త్వమేవసర్వంమమదేవదేవ॥పి
తాసిలోకస్యచరాచరస్యత్వమస్యపూజ్యశ్చగురుగౌరీయాన్
సత్వత్సమోస్త్యభ్యధికః కుతోన్యోలోకత్రయే

ముచ్చితమిత్యభిప్రా యేణ ప్రత్యేకంత్యమేవేతిసావధారణాన్మత్తిః-మా
తాపిత్రాదయోహితత్ప్రయుక్తాస్తత్సహకృతాశ్చ తదభిమతయతిగ్రం
చిత్కరణేనోపకుద్యుః అయంచానన్యప్రయోజ్యోనిరపేక్షశ్చ స్వేచ్ఛ
యైవసర్వప్రకారేణోపకరోతి - మాతాప్రళయదశాయాముదరేస్తావ
యిత్యాప్రసవనాత్, ప్రియప్రసర్తకత్వాదిభిశ్చపితా 'అహంబీజవదః
పితౄతిహ్యహం. హితప్రసర్తకశ్చబంధుస్సంబంధాంతరేణాప్యహిత నివ
ర్తనాహంః. గురుః, గుశబ్ద ఇత్యాద్యుక్తాంధకారనిరోధిత్యాత్తత్రచాసౌ
గురుశరీరకాదిగురుశ్చ. విద్యా, ఉపాయభూతవిద్యాప్రసర్తకత్వాత్త
త్ఫలప్రదత్వాచ్చ- అకించనానాముపాసనరూపవిద్యాయాస్థానే నివే
శాద్వా-ద్రవిణం 'అమృతంసాధనంసాధ్యం యంపశ్యంతిమనీషిణ' ఇ
త్యుక్తాత్సాధనత్వాత్సాధ్యత్వాచ్చ త్వమేవసర్వమితుక్తాను క్తసర్వకా
ర్తస్మిన్వరం మమ, తత్త్వవిదోఽకించనస్యత్వక్తాస్యసాధ్యసాధనస్య
త్వయిన్యస్తభరస్యచ * దేవదేవేతి * సర్వప్రకారోత్కర్షణవరం, ఏ
వంస్వవిషయేనుసంహితస్య సర్వవిధబంధుత్వస్య సర్వవిషయత్వేన ని
రుపాధికత్వం సూచయతి * పితాసీతి * లోకస్యహిరణ్యగర్భాదిజం
తుజాతస్య పూజ్యశ్చ, పితృత్వగురుత్వాదిన్నర్వకమార్గాధ్యత్వశ్చ
తేశ్చ సమారాధ్యః 'గరియాన్బ్రహ్మదఃపితౄత్వక్తమాహ * గరి
యానితి* 'గరియాన్పూజ్యతమ' ఇతితుభాష్యాక్తమ్ లోకత్రయే
బద్ధముక్తనిత్యరూపచేతనవగౌత్రయే అథనాలోకత్రయశబ్దేన సర్వ
లోకవర్తిణాం లక్షణం- ప్రభావతోఽప్రతిమత్వస్య కఠోక్తత్వాత్
సత్వత్సమోస్త్యభ్యధిక ఇత్యాదికమిహకారుణ్యోదిషం నియోజితమ్-

౭వ్యవృత్తిమవృథావ ॥ తస్మాత్ప్రణవ్యవృత్తిభాయ కామం
వృసాదయేత్వామహామీశమీడ్యమ్ । పితౄనపుత్రస్యనఖావ స
ఖ్యుఃపియఃపియాయాహాసిదెవసాధుమ్ ॥

తస్మాత్ తవైవం నర్వవిధబంధుత్వాత్ప్రభావతః కారణ్యాది గుణై
శ్చ సర్వాధికత్వాత్త్వద్విషయాపరాధస్య పిత్రా దినర్వవిషయాపరా
ధరూపత్వాత్సర్వవిషయాపరాధానాం త్వదాజ్ఞాతిలంఘనరూపత్వేన
త్వదపరాధత్వాచ్చైతిభావః ప్రణమ్యేత్వాదికం ప్రవద్యత్వస్య వివర
ణం భక్తివత్ప్రసత్తిరపి ప్రసదనవిశేషః-ప్రకృష్టఃప్రహీనభావశ్చాత్మ
ప్రకరణాత్ప్రసత్తిరూపఃసచపూర్వకృతవీవఫలవిశేషప్రాధానార్థ
మిహానూద్యతే. కామప్రణిధానమత్రస్వరక్షణార్థం స్వవ్యాపారాం
తర నివృత్తివ్యంజకమాత్రం ప్రణమ్యప్రసాదయే ప్రవదనరూపం ప్ర
సాదనమనుతిష్ఠామి మదిష్టవిఘ్నాతానిష్టప్రాప్తిహేతుభూత మత్యై
తాపరాధజనితాపీతిరూపకాలుష్టరహితంకరోమిత్యర్థఃత్వాం, స్వ
తస్సర్వభూతానాం సుహృదంమదపరాధాతృలుషితబుద్ధిం అహం,
అకించనానన్యగతిస్తవత్పత్నాన్విద త్వరస్త్యక్తత్వదితరసాధ్య సాధన
శ్చ ఈశం, సాపరాధనిగ్రహానమర్థం ఈడ్యం, క్షమాదిభిస్తుత్యమ్,
'నతస్యేకేకశ్చనతస్యనామమహద్యతః' ఇతిశ్శుక్త్యుక్తమననపదద్వయే
న దశితం క్షుద్రోపిజంతుః సంబంధవిశేషాదపరాధం నహతే కింపు
న స్తవమిత్యభిప్రాయేణ పిత్రా దిదృష్టాంతః ప్రియఃపియాయ మత్ప్రి
తివిషయః త్వం త్వత్ప్రీతివిషయాయమహ్యం'ప్రియోహిజ్ఞానినాత్వ
ర్థ మహంసచమమప్రియ' ఇతిన్వయమేవాత్థఅహాసిదెవసాధుమి
తి వక్ష్యమాణసంగ్రహః సంసారమోచన మపితౄలైవేతి దేవశబ్దాభి
ప్రాయః- ఏతావంతంపూర్వఖండ వివరణమితీతేచిత్ - అథోత్తరఖం
డస్థస్యాపిసవిశేషణ నారాయణశబ్దస్య పూర్వమేవ వ్యాఖ్యాతత్వాద
విశిష్టయోశ్చతుర్థీనమసోః పాఠకృమాదర్థకృమస్య చలీయస్తాత్

మూ—మనోవాక్కాయై రనాదికాల పృవృత్తానంతాకృ
త్యకరణ కృత్యాకరణ భగవదవచారభాగవతాపచారా

పృథమమనోవాక్కాయైరిత్యాదిభిప్రీతిభిర్వాక్తైరిష్టప్రాప్తేః పూ
ర్వభావినీం మమకారనివృత్తివాచినమశృద్ధవివక్షితాం సర్వానిష్ట నివృ
త్తిం ప్రార్థయతే- తత్రనర్వస్యానిష్టసేవ్యవిఘాతస్యచకర్తమూ
లత్వాత్తన్నివృత్తిః పూర్వమభ్యర్థ్యతే మానసాదిభేదేన త్రివిధఃపా
పరాశిస్తద్విపాకశ్చ మనాద్విభిర్విభక్తృతి జ్ఞాపనాయకరణత్రయో
పాదానం అకృత్యకరణాదెరహేతుకత్వ మన్యోన్యాశ్రయాదికంచ ప
రిహతుమాహ * అనాదికాలపృవృత్తైతి * హితప్రవృత్తియోగ్యేఃక
రణైరేతావంతం కాలమహితే పృవృత్తాస్తీతినిర్దేశశ్చాత్రవ్యజితః
'యద్భిష్టాకల్పే' త్యాదిప్రక్రియయాఅనాదికాలపృవృత్తమతపీవా
నంతం- పృథమోనంతశబ్దాకృత్యకరణకృత్యాకరణరూపసామాన్యాప
చారయోరన్వేతన్యః ద్వితీయస్తుభగవదవచారాదౌ అకృత్యకరణాదిప
జ్ఞుకముత్తరౌత్తరం కూరతరం యద్యపి కేహంచిత్యత్యానామకరణ
మకృత్యకరణాత్తకంతథాపిశరణాగతరక్షణాది కృత్యాకరణం మహత్త
రపాతకకోటౌ స్తర్యతఇతి జ్ఞాపయితుమకృత్యకరణానంతరం కృత్యా
కరణోక్తిః; అకృత్యకరణాంతభూతస్యాపి భగవదవచారాదేబ్యో
హ్మణపరివ్రాజకన్యాయేన పృవృత్తత్వజ్ఞాపనాయ పృథగభిధానం. య
ద్యప్యకృత్యకరణాదెరప్యాజ్ఞాతిలంఘన రూపతయాభగవదవచారత్వం.
తచ్ఛాత్రాపచారానితివిశేష్య నిర్దేశేనవ్యజ్యతే. తథాపి శిశుపా
లాదీనామివాన్యవధానేన భగవత్పరివాదాదికమిహ భగవదవచారశ
బ్దాత్తం. అకృత్యకరణశబ్దేనతు స్వస్వవర్ణాశ్రమాది నిషిద్ధానుష్ఠాన
మాత్రం కృత్యాకరణశబ్దేన స్వవర్ణాదినియతధర్మస్యప్రాప్తకాలే శ
క్తేనాననుష్ఠానమ్. భగవదవచారాశ్చద్వాత్రింశదవచారాదిప్రకరణై
దృష్టవ్యాః భగవదీయేషు వస్తుషు సీవ్యత్వబుద్ధిరర్చావతారవర్ణంతే

మూ— సహ్యపచారరూప నానావిధానంతాపచారానారబ్ధ
కార్యాననారబ్ధకార్యాన్మౌత్సాన్నియమాణౌ

ప్రవృత్తారేషు ప్రాకృతత్వబుద్ధిరిత్యాదయోఽపి భగవదపచారాః. త్వద
పచారేతివక్తవ్యేవ్యత్ర భగవదపచారబ్ధః తత్తత్ప్రమాణాపాతప్ర
కారసూచనార్థః-అయథాశాస్త్రమథాద్యుపాధిభిర్భాగవత విరు
ద్ధాచరణ మిహభాగవతాపచారః. ఇమావినర్యాసేనకచిదవ్యయం
తి- ఏతయోరెవాపచారవగ్గయోర్నక్షమామిత్యాదిభిర్విశేషితాః- కే
చిత్సూక్ష్మోక్తస్యాయాదసహ్యపచారాశ్చి విభజ్యంతే- తేచ 'ఏద్యా
చారోగురుప్రోహి. ఏకాక్షరప్రదాతారం- యశ్చాద్యభగవద్భక్తం -
మయి ద్వేషానుబంధోభూత్సంస్తుతాప్రవృత్తేతివే' త్యాదిమవేదితవ్యాః
ఏవంనిర్మిబంధనభగవద్భాగవత ద్వేషాఽజ్ఞాపరిహాసాదయశ్చయథాలా
కమనహ్యపచారాశ్చిత్తనుశిష్యంతే. ఏతేషంచాపిప్రవృత్తకమవాంతర
పాధిభిర్నానావిధాస్తత్తద్విధానప్రవృత్తవాంతరవృత్తిభేదైరసంతాః అర
బ్ధకార్యాక్, జాత్యాన్యర్భృగరూపవిపాకసంజ్ఞాఫలప్రదానే ప్రవృ
త్తాక్ యద్యపి 'అనారబ్ధకార్యే ఏవతుపూర్వేతదవధే' రిత్సుపాననే
సూత్రితం- తథాపి 'సాధ్యభక్తిస్తుసాహంతీప్రా రబ్ధస్యాపిభూయసీతి
ప్రపత్తావిశేషవచనాదత్తా రబ్ధకార్యోపాదానంతర్థితార్థప్రదన్య
శరణ్యన్య ప్రపత్త్యానౌమాత్తితారతమ్యానుసారణయథాప్రాధికత
ఫలప్రదానాత్తదిష్టభోగాద్యనువృత్తౌ నప్రత్యక్షాదివిరోధః అనార
బ్ధకార్యాక్ ప్రారబ్ధకార్యకమనీరుద్ధావసరతయానుపక్రాంత ఫ
లాక్ ద్వివిధానపి కృతానిత్యవచ్చినత్తి క్రియమాణౌ, అనుకూల్యస
జ్జులంబదిమత్వేపి దేశకాలాదివైగుణ్యాత్పూర్వనియుక్తదూరస్థ దు
ర్నివారభృత్యాదిముఖేన వాపక్రాంతా నపరినమాప్తా కరిష్యమా
ణౌ, తద్వదనుబంధిముఖేనాగత్యా ప్రమాదాదానంపతివ్యతః బు
ద్ధిపూర్వోక్తరాఘాణాం వశ్యాదేవ ప్రాయశ్చిత్తవిధానాత్తేమామప్య

మూ-కరిష్యయాణాంశ్చ స రావన శేషతః క్షమస్వ || అ
నాదికాలప్రవృత్తం విపరీతజ్ఞాన మాత్మవిషయం కృత్స్నంబగ
ద్విషయం విపరీతవృత్తం

త్రసంగప్రకృతి యథాహాం ప్రాయశ్చిత్తపరిణం క్షమాసలం గా
హ్యం- స రావన శేషతః తి వృత్తిశక్తికాత్స్నం ప్రపరిం||నంతిహి పాపా
నాం బహువృత్తయః- తత్త్వతిరోధాయకత్వం ప్రత్యవాయజనకత్వం
కర్మాంతరాసహాతాపాదకత్వం సజాతీయపాపారంభరుచిజనకత్వం
చేతి - ఏతాస్సంతిమావాస నేత్యచ్యతే సాచప్రకృత్యైర్వ్యక్తమను
వదిష్యతే- పాపశక్తిశ్చనిగ్రహసంజ్ఞః పరమపురుష బుద్ధివిశేషఏవైతి
క్షమస్వేత్యనేనవ్యభృతే - నిగ్రహనివృత్తిరూపః ప్రసాదవిశేష ఇ
హక్షమా- అత్యధాగవతాపచారేషు తద్విదితేషు తత్ప్రసాదనముఖేన
భగవతః ప్రసాదనమ్ ' మయాత్వం పరమాణ్యుక్తస్తద్భవంక్షంతు
మహాసీ ' త్యాదిన్యాయాత్. తదవిదితేషువ్యసాధానేన రహస్యప్రా
యశ్చిత్తన్యాయాత్- ఏవంనిషిద్ధక్షమా ప్రాధికతా - అధనచేతక
కామ్యక్షమాప్రాధ్యతే- అనాదికాలేతి - కనుదగ్గనుమార్థ కామ
నాయా విపరీతజ్ఞానసాపేక్షతయా అపచారాణామివశాస్త్రార్థజ్ఞాన
పూర్వకకామ్యానామసి మాత్రయాధ్యంతిహేతుకత్వం స్వజయి
తుమిహ విశేషతావిపరీతజ్ఞానస్య సహాత్రిక - యథానస్తిలేషయ వి
రుద్ధాకారావగాహజ్ఞానమిహ విపరీతజ్ఞానం తిచ్ఛాత్ర 'యోన్యథానం
తమాత్మాన మన్యథాప్రతిపద్యతే ఇత్యాదిభిరుక్తం నాన్వత్సాదగతశ్చ
స్వనిష్ఠత్వస్వతంత్రత్వస్వశేషత్వభగవదన్యనిష్ఠత్వాదిభిర్భావైకత్వభిప్రా
యేణాహ- ఆత్మవిషయం కృత్స్నంబగద్విషయం చిత్ - వృత్తశబ్దస్యశా
స్త్రీయైవసిద్ధిపరకర్షణముపజీవ్య విపరీతవృత్తిమితి బంధకంకామ్యం
కర్తాద్యతే- అన్యథాపూర్వోక్తేన పునరుక్తిప్రసంగాత్ కామ్యస్యదవి
పరీతవృత్తత్వం సాత్వికత్వాగ సమదర్శిత్యాదివిస్తహితతమధ్యమవిప

మూ—చాశేషవిషయం అద్యాపివర్తమానం వర్తిష్యమా
ణంచసర్వంక్షమస్య॥

రీతిత్వాల్ వివరితవృత్తైపి స్వవిషయతయాపుత్రాది పరవిషయతయా
చ దైవిధ్యందశయతి- * అశేషవిషయమితి * అద్యాపివర్తమా
నం వర్తిష్యమాణంచ సద్గురూపదేశాదిభిః పరోక్షసమ్యక్జ్ఞానైనిష్ప
న్నైపి బాధితానువృత్త్యాదిన యాద్వాసనా రాగాదిభిరనువర్తమా
నమిత్త్యథః - అత్ర చకారేణ పూర్వకృతవివరితవృత్తసముచ్చయః-
అద్యాపీత్యనైనానాదివివరితవృత్తినంతిన్సూచ్యతే- అత్రాపి సర్వశ
బ్దః పూర్వవత్కృత్స్వపరః- అశేషతత్తదిచానుసంధేయమ్ - ఇహ
యథాధికారమ్ యథాచోదిత మనుష్ఠితానామపి సంసారహేతుధ
మాణామభిచారాణామివానర్థ పర్యవసాయిత్తయా ముముక్షు
పేక్షయాపాపత్వకైః స్వర్గాదిహేతుభూత స్వతంత్రసంకల్పేపిని
గ్రహవిశేషత్వే బుద్ధ్యాకామ్యక్షమాప్రాథమ్యం యక్రమ్-యద్యపే
వం పూర్వకృతేషు కామ్యేషుగతిః తథాపివర్తమానవర్తిష్యమాణ
కామ్యక్షమాధీనాం స్వయంతిబాహుభవన సంభవతీతి కథంక్షమా
ప్రాథమ్యమ్? ఇత్థమ్- అజ్ఞాతయాదృచ్ఛికసుకృతన్యాయాత్సుహృజ్ఞాన
బుద్ధ్యావాసంభవత్సునేదించోద్యమ్, స్వబుద్ధిపూర్వమపి వర్తమా
నేషు కామ్యేషుమధ్యే నిర్విణ్ణానామపి పక్రాంత సమాపనమంతిరా
లబ్ధవృష్టైః కారీరశేష సమాపనన్యాయేనన్యాత్ తత్రపశ్చిమాంశన్యా
జ్ఞాసిద్ధత్వాన్న కామ్యత్వదోషః పూర్వాంశస్యతు యుద్రీఫలకామ
నామూలస్య తత్ఫలజనకత్వాభావేపితాదృశ వాసనాజనకత్వే సంభ
వాత్ప్రకాంత కమయోగస్యచ 'నేహభిక్రమనాశోస్తీ'తన్యాయో
న కేషాంచితక్రమణామసమాప్తానాం కృతాంశస్య విశిష్టకారిసా
ధనాంతర పర్యవసిత ఫలజనకత్వాత్తత్త్వాంతిః ప్రాథమీయా-పూర్వా
పరాంశయోరధికారభేదస్యైవ సమాప్తేరైకకర్మాద్యవర్తమానవ్యవ

మూ — మదీయానాదిక మ్ పవాహ పృవృత్తాం భగవత్సర్వ
రూపతిరోధానకరిం విపరీతజ్ఞాన జననీం స్వవిషయాయాశ్చ

దేశోఽయుక్తః ఉత్తరకాలేపి కేనచిద్ధేతునా నిర్వేదవిచ్ఛేదాన్నిత్య
త్వ భ్రమాత్సర్వస్మదోషాద్వాకామ్యంసంభాస్యతే - తస్మానుత్పన్న
స్యాపి క్షమాపేక్షణం శ్రీఘ్రిం సోవిదిత ప్రాయశ్చిత్తప్రకటాథం
సౌభర్యాదిన్యాయేన క్రమేణవైరాగ్య జననాథంవా- ఉక్తంహిష
పన్నమధిక్యతైవఽథోపాయప్రసక్తోపిభుక్త్వాభోగాననామయా
అంతేవిరక్తిమానాద్యవిశేషేవైష్ణవంపద ' మితి ఏవక మ్ నివృత్తిప్రా
థితా- అథక మ్ మోక్షాపకృతినంబంధనివృత్తిః కమ నివృత్తైవ
భవంత్యపి నర్వేష్యర బుద్ధివిశేషాధీనేతి జ్ఞాపయితు మభ్యర్థ్యతే-
* మదీయేతి * ఈశ్వరస్య వైషమ్య నైఋణ్య పరిహారాథంమదీ
యైత్యుక్తమ్ అన్యోన్యాశ్రయాదినివారణాయ వీజాంకురాదిన్యామ
భిప్రేత్యాహ * అనాదిక మ్ పవాహ పృవృత్తామితి * పృక్మతిస్వ
రూపస్య పురుషవదనాదిత్వాత్తత్పృవృత్తిమాత్రైక మ్ మోక్షకత్వ
ముక్తం తత్రచ ' గుణమాయా నమావృత ' ఇత్యాదిపరిసద్ధం పృతి
కూలవృత్తిత్రయం భగవత్సర్వరూపేత్యాదిభిరాహ- భగవత్సర్వరూపతి
రోధానం నామక్షేత్రజ్ఞానాంభగవత్సర్వరూప విషయజ్ఞాన ప్రసంగనిరో
ధః తథాచాత్యంతతిరోధానాద సత్త్వబుద్ధిసామాన్యోవిదితేపి భగవ
తినర్వాశ్రయత్వాది ధర్మతిరోధానాదవరత్వాది బుద్ధితదన్యేషుస్వ
నిష్ఠత్వాదిబుద్ధించ కరోతీత్యాహ * విపరీతజ్ఞాన జననీమితి * ఇదంచఽ
వస్వరూపతిరోధానతన్మూల దేహోల్లేభ్రమాదేరుపలక్షణమ్ - ఏనంత
త్వత్రయ తిరోధానఫలభూతం విపరీతజ్ఞానాంతరమాహ * స్వవిషయా
యాఇతి * పృకాశమానేషు వస్తుషు తిరోధానం నామతత్తద్భేదకథ
మంగ్రహణనివారణమ్. ఇద మేవహిసర్వశ్రీ భాగ్మి తెర్నిచానమ్ - ఉ
త్తస్యాస్యాకారక్రియస్య మోక్షాపకృతమనన్తాచతుష్టయం దేహేత్యా

మూ—భోగ్యబుద్ధజననీమ్ దేహేంద్రియత్వేనభోగ్యత్వే
సనూక్షరూపేణచానస్థితాం దైవీంగుణమయ్యాంమాయాందా
సభూతశ్చరణాగతోస్తి తవాస్తిదాన

దిభిరుద్యతే. దేహేంద్రియత్వేన భోగాయతనతయా భోగోపకరణ
తయాచ భోగ్యత్వేనశబదగుణ విశిష్టభూతపంచక రూపత్వేనసూక్ష్మ
రూపేణ దేహాదిపరిణామరహితాంశేన సేయంప్రకృతి రిదానీంచతు
ర్భిరవ్యంశేరపకరోతి ప్రళయదశాయాంతుసూక్ష్మరూపేణైవతిరోధాన
మాత్రికరోతీతి వ్యవస్థా 'దేహయోగాద్వాసోపీతి సూత్రిభాష్యే
దృష్టవా-ఈదృశ్యాఃప్రకృతేదురత్యయత్వంస్వతంత్ర లీలాప్రవృత్త
తయేతి 'దైవీహ్యేషా గుణమయీ' త్యాదినాత్వయైవ గీతమితిసూ
చయతి- *దైవీమితి* తిరోధానాదిహేతుభూతైరవస్థాచతుష్టయాను
వృత్తైర్బంధపాతుభిస్సత్త్వాదిగుణైః ప్రచురతామాహ *గుణమయీ
మితి * సత్త్వాదిగుణసముదాయవసప్రకృతిరితి సాంఖ్యపక్షస్తు 'గు
ణాఃప్రకృతిసంభవాః ప్రకృతేగుణసంమూఢా' ఇత్యాదివ్యధికరణప్ర
యోగబలాన్నిరస్తః క్వచిత్తు సత్త్వరజస్తమశ్శబ్దానాం దృవ్యపర్యంతః
ప్రయోగః 'తద్గుణసారత్వాత్తుతద్వ్యవదేశ' ఇతిన్యాయేన నేతవ్యం
ఏవమనంత్రైవిభాగైర్వాప్యపారైః పరిణామైగుణైశ్చ ప్రఖ్యాతమా
శ్చర్యత్వం సమాఖ్యావిశేషణాహ *మాయామితి * మాయామాం
తారయేతి ద్వికమకతయాన్వయః- దానభూతఇత్యాదిభిర్మూలమం
త్రపదత్రయాథా స్సూచ్యతే- 'దానభూతాస్స వీతస్సర్వే, ఆత్మహా
స్యంహ రేస్సావీమ్యమ్' ఇత్యాదిప్రసిద్ధం సప్రభావతోదానత్వంచ్యప్ర
త్యయాభావేనవ్యజ్యతే - ద్వయైపినారశబ్దవాచ్యానాం జీవానాం తా
త్పర్యన్మత్త్వాదానత్వం గాగ్రహ్యమ్- దూరంపలాయితేపిమయిత్యేత్సం
బంధస్తావస్తుప్రజః దాస్యప్రతిబోధశ్చమే సంప్రతిజాతఇతిభావః శ
రణాగతోస్తి తవాస్తిదానఇతి పూర్వోత్తరఖండార్థనిష్ఠత్వం స

మూ — ఇతివక్తారంమాంతరయః॥

మచ్చిత్రాక్షం స్వరూపభరలాభేషు తదైవనమమేతియత్ ప్రపన్న
స్యానుసంధానం సారంతదిహదర్శితం అస్తీతిప్రాథనాభిప్రాయమ్-
దాసాస్తి, దాసవృత్తిపరస్సామ్యమిత్యథః అన్యథాతుదాసభూత ఇ
త్యుక్తస్తేన పునర్వచనమాత్మసాత్ శరణాగతాస్తితవాస్తిదాసఇ
తి నిదేశౌప్రాథనాత్తనిక్షేపపరాపితికేదిత్ - అతావాద్యప్రా
వాద్యయవక్తాహంతవదయనీయ ఇత్యభిప్రాయేణాహ * ఇతివక్తారమి
తి * యద్యప్యత్రిఫలప్రాథనాథం ప్రపత్తిత్వత్వానువాద ఏవ
యక్తః తథాపి తద్వచనకర్తృత్వానువాదో భవశరణమితీరయంతీ
త్యాద్యభిప్రేత వచనప్రాశస్త్యాదివ్యంజనాథః మామ్- స్వయంమృ
త్పిండభూతస్యేత్యాదిప్రసిద్ధంస్వరక్షణాసమథమ్- త్రిగుణద్రవ్యస్య
నిత్యతయా నాశాభావాత్తారమైత్యుక్తమ్- ఏతేన దుఃస్వయైత్యుక్తం
స్వయత్నేనదుస్తరత్వం ' మామేవయేప్రపద్యంతే ఇత్యాదినాభిప్రే
తంపరాధీనతరణంచ గమ్యతే- ఏవంనమశ్శబ్దైనివతేనీయతయాభిప్రే
తస్య పావస్య భ్రమస్య ప్రకృతिसంబంధస్యచమిథః శార్వత్వం శా
రణత్వంచ యథాయోగంద్రష్టవ్యమ్- అథనిర్వచమాంద్యాదీషద్విశంబ
క్షమాశాంతిత్యవిశదజ్ఞానభక్త్యోరపి క్షేంకిర్యోపయోగితయా చతు
ర్థభిప్రేతఫలకోటి ఘటితత్వాత్స్వయంప్రయోజనమ్ - తదుభయం
తేషామిత్యాదినాప్రాథ్యతే 'తత్త్వాదభక్తిజ్ఞానాభ్యాం ఫలమన్యత్క
దావన, నయాచేత్ప్రణావిష్టుంయాచనా న్నశ్యతిభువ ' మితి తా
వన్తాత్రిప్రాథనాహ్యనుజ్ఞాతా. అత్యపరభక్తివచనం తదనంతరభావి
పరజ్ఞానపరమభక్త్యోరపుప్రపలక్షమ్- తచ్చప్రతివచనభాగేవ్యంజయిష్య
తే- జ్ఞానీ- 'ప్రకృతింవిద్ధిమేపరా' మిత్యాదిప్రతిపాదితభగవచ్చేషతై
కరసాత్తస్వరూపవిద్యగవంతిమేవ పరమప్రాప్యం మనావనః నిశ్చయ
క్తః, విశ్వరూపదృఢిశాంసాంభిలషీతిప్రాప్రాసిద్ధాయాం భగవతా

‘తేషాంజ్ఞానీనిత్యయక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే । ఏయోహిజ్ఞా
నోత్సర్థమహమ్’ ఇత్యాదిశ్లోకత్రయోదితజ్ఞానసం

యోగోనివర్త్యతే- జ్ఞానసంస్తునతథేతిభావః- ఏకభక్తిః సతుప్రయోజ
నాంతరవిభక్తభక్తిరిత్యర్థఃఏతదుభయం జ్ఞానీవిశిష్యతఇత్యస్యహేతుః
అత్యర్థమత్యభిధేయం సర్వజ్ఞేన సర్వశక్తినామయాపిదుర్వచ మితి
భావః - సచమమప్రియఇత్యత్రాప్యత్యర్థమిన్యేతదనుషజ్యతే - య
ద్వాసప్రీత్యపేక్షయాసప్రభక్తప్రీతేఃప్రకారోక్త్యాస్తుతిః-ఆత్మైవస
ర్వాంతరాత్మనామమాప్యంతరాత్మైవ- సన్నిధంప్రమాణవిరుద్ధమిత్య
త్రాహ -మేమతమితి- ప్రకృష్టప్రీతివిషయత్వేనాతివాదాన్నవిరోధః
తథాత్వాదరేహేతుమాహ- ఆస్థితత్వే, యక్తాత్మామద్విరహస్యాతిదు
స్సహతయా మయినిత్యయోగప్రవృత్తమనాః అనుత్తమాంగతిం పర
మప్రాప్యం- జన్తనాం వుణ్యజన్తనాం జ్ఞానవాక్, పూర్వోక్తజ్ఞాన
వాక్ వాసుదేవస్సర్వమితి ప్రపద్యతఇత్యన్వయః- సర్వంప్రాప్యప్రా
పకాది ‘రామస్యవ్యవసాయజ్ఞే’ త్యాదినిదర్శితజ్ఞానవిశేష వత్త్వాన్వహ
త్వత్వోక్తిః మహామనాఇతిభాష్యం సుదుర్లభః మత్తః ప్రయోజనాం
తరాధీనః ఆర్తాదయోపి దుర్లభః - అయంతుకర్తవ్యమధ్యభక్త
లాభాధీనా మయాదేశికాధిభిరన్వేష్య సుదుర్లభః లబ్ధశ్చేదయ
మలభ్య లాభఇతిభావః- ఉక్తంహిశ్రీపాష్కరే ‘దుర్లభాభగవద్యో
గభావినోభువిమానవాః । తద్దర్శనాత్తదాలాపాత్సులభఃశాశ్వతంపద
మితిమామ్ ‘అజ్ఞోజంతురసిహోయం’ ఇత్యుక్తేషు మూర్ధాభిషిక్తం-
మామ్, శ్లోకత్రయోదితజ్ఞానసంకురుప్వ క్రియాఫలం త్వద్దామిత్యాత్మ
నే పదేనవ్యజ్యతే- అవ్యవహితత్వాదిహక్లోకత్రయేత్యక్తమ్- పరభక్తి
శ్లోకానాంభిన్నప్రకరణస్థతయాస్థానత్రయేత్యక్తమ్-మామ్ ‘యాప్రీ
తిరవివేకానా’ మిత్యుక్తేషు బాహ్యవిషయసక్తేష్వగ్రగణ్యమ్ అథశ
రీర పాతనమయభావినోబుద్ధ్యాకారానభ్యర్థయ తే- పరభక్తితి - అ

మూ—మాంతురుష్య ' పురుషస్సపరఃపార్థభక్త్యాభ్యస్తవన
 న్యయా ' " భక్త్యాభ్యవనన్యయాశక్యః ' ' మద్భక్తిం లభతేవ
 రామ్ ' ఇతిస్థానత్రయోదితపరభక్తియుక్తం మాంతురుష్య॥ప
 రభక్తి పరజ్ఞాన పరమభక్త్యైకస్వభావం మాంతురుష్య ॥ పర
 భక్తిపరజ్ఞాన పరమభక్తికృత పరిపూర్ణానవగతనిత్యవిశదతమా

భవాముక్తిదశాభావినాంపరభక్త్యాదినామిదమపేక్షణమ్. ఏకస్వభావ
 త్వాన్వేషిహ్యత్యత్యపరభక్త్యాదివ్యవచ్ఛేదార్థా ఉక్తానామేవ తత్ర
 త్యుపరభక్త్యాదీనాం సాదరానువాదేన కైంకర్యపర్యంతతాంయాచతే-
 పరేతి అత్యత్వదితి వక్తవ్యేభగవద్భక్తిం సుభావ్యపౌష్కల్యస్ఫుటికర
 ణార్థః- కైంకరవిశేషశేషతైక రతిరూప శబ్దేశేషతైక రతిరేవరూపం
 నిరూపకంయస్యేతిభావ్యం భవానీతి ప్రార్థనాత్వత్క్రికరత్వాభావా
 త్సూర్యమనత్కల్పాహమితిసూచ్యతే. ఏవంద్వయార్థోవాఖ్యాతః-
 సర్వజ్ఞేపి స్వతాదేవేయాజ్ఞావిజ్ఞాపనాదిభిః । తత్తదిష్టప్రదిశ్సాత్కాప్రీ
 తిరేవ ప్రసాద్యతే ॥ తదేవచాదనోపజ్ఞమపూర్వంతత్వవేదినామ్ । ఆ
 రాధ్యేంద్రాద్యపాయేపి ఫలదానాయతిష్ఠతి ॥ అదైనమభ్యర్థితస్యభగ
 వత స్తదభ్యసంజ్ఞాదివిషయైః ప్రపత్తిజనిత ప్రసాదపరివాహేఃప్రతివచ
 న్నేఃప్రకృతౌపయికవక్ష్యమాణ చరమశ్లోకార్థాపి ప్రతిబోధ్యతే- త
 థాహ్యత్రప్రతిహతాపీత్యంతేనాశక్తిపూర్వనాగతానంతకాలసమీ
 క్షయాప్యదృష్టసంతారోపాయతాంప్రకాశయతానన్యశరణఇత్యుక్తవిస్త
 తయాపేదప్రథమచాదతాత్పర్యక్తియేనకేనాపీత్యాదినాత్వమిత్యం
 తేన ద్వితీయపాదోక్తాధికారి కృత్యలాఘవాదివ్యంజనం కేవలమిత్యా
 దినాత్వహంత్యేతి వాక్యాభిప్రేతానిష్ఠనిష్పత్తిపూర్వకేష్టప్రాప్తిప్రకా
 శనం । ఏవంభూతాసీత్యాదిభిఃప్రపన్నవిషయతోకావనాదన వాక్యా
 భిప్రేత ప్రపంచనమితివిభాగః ఏవంభూతమత్యైకంకర్మత్ర ఏవంభూ
 తేతి కైంకర్యవిశేషణం. ఉపాయతమేత్యత్ర గద్యాంతరొక్తకృమేణ

మూ— సస్యప్రయోజనానవధికాతిశయప్రియభగవదనుభవో
హమ్. తథావిధభగవదనుభవ జనితానవధికాతిశయ ప్రీతికారి
తాశేషావస్థాచితాశేష శేషతైకరతియాచనిత్యకింకరోభవాని-
ఏవంభూతమత్కైజ్జగ్యప్రాప్త్యపాయతయావక్తృప్త సమస్త
వస్తువిహీనోప్యనంతతద్విరోధిపాపాక్రాంతోప్యనంత మదవ
చారయ్యోప్యనంతమదీయాపచార య్యోప్యనంతాసహ్యప
చారయ్యోప్యేతత్కార్యకారణ భూతానాదివిపరీతాహంకా

సాక్షాత్పరంపరయాచేతిభావ్యం - అనన్యత్వం, మన్నిత్యేచ్ఛానియమి
తమిత్యధః- మదాదేశాత్తక్తేశ్శాస్త్రేగ్రిహితమితివా - సమస్తవస్తు
శబ్దేన ప్రస్తుతపరిపత్తివ్యతిరేకాస్తత్పజ్ఞానపూర్వకాః కమయోగాద
యఉపాసనవర్యంతా నివృత్తిధర్మాస్తదుపయుక్తాశ్చామానిత్యాద్యా
త్తగుణస్సంగృహ్యంతే ఏతేనపరిశబ్దేన బోధితసపరికరత్వాగవ్యంజ
నం ఏవంపశ్యాదపి తదహంతానసంభవతీతి నైరాశ్యరూపత్వాగసిద్ధ్య
ధర్మాహ- అనంతతద్విరోధిపాపాక్రాంతోపీతి- ఉపాసనాదివిరోధి
త్వాత్ప్రనివృత్తిధర్మోప్యత్రపాపశబ్దేన సంగృహీతః అనంతమదపచా
రత్వాదిభిః పూర్వవద్విశేషాపచారాభిభూతత్వన్య పృథగుక్తిఃఏకైక
వర్గస్య దుస్తరత్వ దోషతనాయ ప్రత్యేకమానంత్యనిదేశః - ఉక్తా
నాంపాపానా నిదానంభక్తియోగాదిప్రతిబంధేదావరభూతం అ
హంకారవిమూఢాత్తై త్యాదిషుప్రసిద్ధం పూర్వంవిపరీతజ్ఞానశబ్దోపా
తైష్వన్యతమమాహ * ఏతత్కార్యేతి * కార్యస్యాప్యహజ్కారస్యా
నాదిత్వం బీజాంకురన్యాయాత్ప్రవాహ రూపేణభావ్యమ్ అథాతో
హజ్కారాదేశో ఇత్యాద్యుక్తయథావస్థితా హజ్కారాదవ్యవచ్ఛే
దార్థ్యం విపరీతశబ్దః అనహమర్థైహంతావభిమానాత్సవంత్యాన్య
రోపాచ్ఛ విపరీతత్వం విమూఢత్వమిహ తిరోహితత్వం నిత్యంప్రకా
శమానస్యాప్యాత్తనస్తిరోహితత్వ మాధ్యత్వశేషత్వాదిధర్మాణా మ

మూ— రవిమూఢాత్తన్వభావోపేతదుభయకార్య కారణ
 భూతానాది వివరితవాసనా సంబద్ధోపేతదనుగుణ ప్రకృతి
 విశేషసంబద్ధోపేతన్మూలాధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవికసుఖ

నవభాసాదితి జ్ఞాపనాయన్వభావశబ్దః - పాపస్యాహంకారస్యచ ప్ర
 వాహనిర్వాహకం అశేషతత్వతి పూర్వత్రసంక్షిప్తంవిశదమనుభాషతే
 * ఏతదుభయేతి * వాసనాయాఅపి ప్రవాహరూపేణానాదిత్వంయ
 భావస్థితతత్వహితపురుషార్థః వాసనావ్యావృత్త్యర్థః మత్రవివరిత
 త్వాక్తిః పాపస్యవాసనా పాపాంతరారంభదుచిజనకనిగ్రహంశః అ
 హంకారస్య వాసనాభూయోభూయ స్తాదృశభిమజనకబుద్ధినంసార
 రః- భగవత్స్వరూపతిరోధానకరమిత్యాద్యుక్తమనువదతి * ఏతదను
 గుణేతి * ఏతచ్ఛబ్దేన పూర్వోక్తపాపాహంకార వాసనారూప త్రిత
 యపరామర్శఃఅత్రాపికార్యత్వం కారణత్వంచ వివక్షితం. సాత్త్వికప్ర
 కృతివ్యవచ్ఛేదాయ విశేషశబ్దః- సంబద్ధః- దృఢబద్ధఇత్యర్థఃఏతచ్ఛ
 మితగద్యేతు దుర్వివేచపదేనవివృతం ప్రకృతిసంబంధస్యాభిమతప్రతి
 బంధకత్వేద్వారం ప్రపంచయతి * ఏతన్మూలైతి * దుఃఖన్యసంసారో
 ద్వేగ జనకత్వమపి సంభవతి- సుఖన్యతుసంసారదుచిజనకత్వేన వి
 ఘ్నత్వ మధికమిత్యభిప్రాయేణ పూర్వం సుఖస్యాక్తిః దుఃఖవత్సు
 ఖమప్యాధ్యాత్మికాదిభేదేనత్రివిధం ఆధ్యాత్మికమాత్మా శ్రితాచిత్సము
 దాయ ప్రధానశేతుకం తాదృశందుఃఖంద్వివిధం శారీరంమానసంచ
 తి తత్రశారీరం శిరోరోగఃప్రతిశ్యాయఇత్యాదినోక్తం మానసంకామ
 కోగ్రధయద్యేపే త్యాదినా|ఆధిభౌతికంతుమ్మగపక్షిమమష్యాద్యైరిత్యా
 దినా ఆధిదైవికంచ ' శీతోష్ణవాతనపాంబువైద్యుతాదిసముద్భవ '
 మితి అత్రదుఃఖశబ్దస్య పూర్వకాలీనదుఃఖవిషయత్వాదుత్తరత్రదుఃఖ
 విఘ్నగంధరహితత్వాక్తి రుత్తరకాలస్వాస్థ్యపరత్వాత్తితిత్నాయాంవా
 తాత్పర్యాదవిరోధః- త్రివిధమప్యేతత్ప్రత్యేకమవాంతర శేతుస్య

మూ—సుఖతద్ధేతుతదితరోపేక్షణీయవిషయానుభవజ్ఞానసం
కోచరూపమచ్చరణారవింద యగళైకాంతికాత్వంతిక పరభ
క్తిపరజ్ఞాన పరమభక్తివిఘ్నప్రతిహతాపియేనకెనాపి ప్రకా
రణద్యయవక్తాత్వం

రూపవైషమ్యాదనంతప్రకారమితి సూచయితుం తద్ధేతుశబ్దః సుఖదుః
ఖపౌతవత్స సప్రరూపతాబుద్ధివిషయతయాపి పరభక్త్యాదివిఘ్నాః-త
దితరెత్యుపేక్షణీయవిషయవిశేషణం ఉపేక్షణీయవిషయశ్చ తృణాదిః
తదనుభవోప్యబిప్రకృతకానుభవ రూపత్వేనపూర్వోక్తవిపరీతజ్ఞానవిశే
షతయా సప్రరూపతస్సంస్కారతశ్చ ప్రాప్తవిషయానుభవవిరోధీ జ్ఞాన
సంకాచః తర్కోపదేశసహకృతైశ్చాస్తేగ్రహి పరావరతత్త్వవిషయయ
థావస్థితజ్ఞాన ప్రసరాభావః మచ్చరణారవిందయగళేతి న్యయముక్తి
రిహనదాషాయ ఈశ్వరస్వయథా భూతార్థశంసినఃసర్వత్రస్వగుణౌ
విష్కాయాదోపరహితత్వాత్ తేనాపిచరణయోస్సావ్యగితరక్షణ సాధ
నతయా సంప్రీతివిషయత్వేన స్తుత్యత్వాపవతైశ్చ - తథాచాహుః ‘త
స్యస్వాత్మప్రదానెతు సాధనం స్వపదద్వయమితి అత్ర పరభక్త్యాదిశ
త్వేదేదేహపాతాత్పర్యభావినఃపశ్చాద్భావినశ్చావస్థావిశేషాన్సం
గృహ్యంతే-ప్రతిహతాపీత్యంతేష్వపిశబ్దేస్త్యాగానువాదాద్యాత్యతే
థమాంతరనైరపేక్ష్యవిశిష్టవిధానమపి ద్వయవక్తృత్వేన సూచితం
నచైతావతాప్రపత్తేస్తదవినాభూతాంగానాంవానిన్మత్తిః శరణమహం
ప్రపద్యతి పూర్వోక్తానువాదత్వేన ప్రపత్త్యుపశ్లిష్టస్తేవ ద్వయవచన
స్యాత్యవివక్షితత్వాత్ - యేనకెనాపీత్యన్యతు ‘ఆతోవాయదివాదృ
ప్తః మిత్రభావేన సంప్రాప్తం విభీషణోవాసుగ్రీవ యదివారావణ
స్సవీయం ఇత్యాదుక్తాధికారి విశేషానియమేతాత్పర్యం- శరణ్యన్య
ప్రపన్నేషాద్ రాతిశయాదీదృశవ్యాజమాత్రానుభావణమితి కేచిత్ -
వీతేనజీవగత వ్యాపారనిరపేక్ష మోక్షప్రదానాదిపక్షాత్పనిరస్తాః ఇ

మూ—కేవలం మదీయయైవ దయయా నిశ్శేషవిసప్త సహేతు
కమచ్చరణారవిందయుగళై కాంతికాత్యంతికపరభక్తిపరజ్ఞానప
రమభక్తి విఘ్నామత్పసాదలబ్ధమచ్చరణారవిందయుగళై
కాంతికాత్యంతిక పరభక్తిపరజ్ఞాన పరమభక్తిః మత్పసాదా
దేవసాక్షాత్కృతయథావస్థితమత్స్వరూపగుణవిఘాతశీలౌప
కరణవిస్తారో

ఈపరంత్వత్పసాదత్యంతికమనపెక్షితమిత్యాహ * కేవలమితి * మ
దీయయైవ నాశ్యదీయమానసహకార్యంతరసాపేక్షయేతిభావః దయా
త్రవ్యవత్తుల్లసితారక్షణాచ్చా- ప్రపత్తిజనితప్రసాదవైశిష్ట్యేనత్యపి స
హజదయాయాః ప్రాధాన్యమిహసూచితం. కర్మణాంసుఖదుఃఖ జ
ననశక్తివత్ప్రొధాయకత్వాదిశక్తిరపి నివృత్తైత్యభిప్రాయేణ నిశ్శేషశ
బ్ధిః- తేనాశేషతత్త్వక్రస్యానూక్తిః సేతుభూతపాపాదినద్భావేపు
నరపివిఘ్నఉత్పద్యేతేతితత్పరిహారాథముక్తంసహేతుకేతివిఘ్నాః
పూర్వోక్తాః ఏవమనిష్టనివృత్తిరుక్తా. అథేష్టప్రాప్తింవదన్ ప్రథమంతే
హంజ్ఞానీశ్యాదిప్రాధికతజ్ఞానపూర్వకపరభక్త్యాది ప్రధానమాహ- మ
త్పసాదలబ్ధేతి ఇహాహివరభక్త్యాదివచనం తత్పూర్వభావిజ్ఞాన విశే
షస్యాప్యవలక్షణమ్- ఆత్మమత్పసాదశబ్దః ప్రపత్తిజనితప్రసాద ని
రస్తప్రతిబంధకనిరుపాధికసాహదకపరః - ఏవమత్పసాదాదేవేతి
వక్ష్యమాణేనాప్యవధారణేన సహకారినేరపేక్ష్యం ద్యోత్యతే- మ
త్స్వరూపేత్వాదికముత్తరఖండస్థనారాయణశబ్దార్థః విఘాతశబ్దో
త్రనిత్యవిఘాలివిషయః- ఉపాయదశాయా శాస్త్రవిహితతత్త్వజ్ఞాన
గుణాదిపరిచ్ఛిన్న స్వరూపాద్యనుభవాత్తద్వాన్యత్పత్త్యర్థం య
థావస్థితవిస్తారద్వో - ఆరోపశబ్దానివృత్త్యర్థం వాయథావస్థిత
శబ్దః ॥ సేత్వభావాదత్రభ్రమాభావః ఏవం సర్వవిశిష్టపరమ భో
క్తవ్యసాక్షాత్కారేనారశబ్దార్థస్సస్వరూపావిభావమపి సావధీన

మూ — పరోక్షసిద్ధమన్నియమ్యతావదనుభవోమద్ధాన్యేక
రసాత్తస్వభావాత్తస్వరూపోమదెకానుభవోమద్ధాన్యేక పి
యః పరిపూర్ణానవరతనిత్యవిశదతమానస్య ప్రయోజనానవధి
కాతిశయప్రియమదనుభవస్త్వం తథావిధమదనుభవ జనితానవ
ధికాతిశయ ప్రీతికారితాశేషావస్థాచితా శేషశేషలైక రతిరూ
పనిత్యకింకరోభవ. ఏవంభూతోసి

సావధానక త్వత్వ భోక్తృత్వ భ్రమనివృత్తిపూర్వకతద్భోక్తృత్వ
జ్ఞాపనాయ పృథగాహ * అపరోక్షైతి * నియామ్యత్వాక్యాత్మ వ్యా
ప్యత్వ ధార్యత్వేచాకృష్టే ‘ అంతఃప్రవిష్టః శాస్త్రాజనానామ్ - పితన్య
వాఅక్షరస్యప్రశాసనెగాగిసూర్యాచంద్రమసౌవిధృతౌత్వత ‘ ఇతి
శుత్యనుసారాత్ ఏతేన ‘ సస్వరాజి’ త్యుక్తేపి ముక్తైవారతంత్రాన్
దెరససాయోదశితః నియామ్యత్వించిదచిత్సాధారణమ్ - దాసత్వంతు
చేతనైకనిష్ఠమ్ - తయోఃప్రాతిస్వికంప్రయోజనమాహ మదెకానుభవో
మద్ధాన్యేకప్రియఇతి - విశ్వరూపైకైవల్య పురుషార్థయోరివ న్వినిష్ఠత
యాస్వతింత్రతయాచ సావత్తానభవప్రసంగోపి తదాసనంభవతీత్యభి
ప్రా యేణమదెకానుభవశబ్దః సావమ్యనుభవ ప్రదానేసావనుభవేన్వ
ప్రాధాన్యగంధనివృత్త్యధం మద్ధాన్యేకప్రియఇత్యుక్తమ్ - పూర్వోక్త
మేవానుభవం పరమపురుషార్థత్వప్రతిబోధాయపూర్వవత్ప్ర
ల్యాదిభిర్విశినష్టి * పరిపూర్ణైతి * తత్ప్రయిక్తప్రీతింతత్పరీవాహం
చనిత్యకింకరోభవానీత్యంశేన ప్రాధికతమ్ - ప్రయచ్ఛతి తథావిధేభి-
ఈదృశస్వకైంకర్య సామ్యాజ్యయోగ్యశామలభ్య లాభత్వస్యక్త్యాసం
తామార్థము త్తరకృత్య విధానార్థఽనానువదతి * ఏవంభూతోసీతి *
ప్రకృత్యా త్తవివేకాద్ధామికః పరావరతత్వవివేకాద్భాగవతః పరా
వరపురుషార్థవివేకాదనస్యప్రయోజనః స్వపరాధికారవివేకాదనస్య
సాధనః పూర్వోక్తాదస్తుత్యనుగ్రహవిశేషాత్ప్రమితానుష్ఠిత భర

మూ—ఆధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవిక దుఃఖవిఘ్న గంధర
హితస్తవం ద్వయమథానుసంధానెన సహనదైవంవక్తా

నానస్తతశ్చ మయాస్వీకృతభరః నిత్యకింకరౌభవేతిదత్తపరశ్చతవం
ముక్తప్రాప్త్యాసీత్యర్థః ॥ ఆఖ్యాతేనసంతమేన మిత్యవస్థావస్య
జ్యతే. యద్వానిత్యకింకరౌభవేతి నత్యనంతల్పనొక్తే తేనవా
స్వేనవా ప్రత్యాఖ్యాతు మశక్యత్వే నివారకాంతర సంభవేచ తదా
నీమేన తథావిధమాత్మానం వశ్యతః క్రమాత్తత్సద్ధిమాహ ఏవమి
తి- ఏవం భవితుముపక్రాంతాసీత్యర్థః - భయావహాయాం దేహేం
ద్రియాది విశిష్టదశామూలకం కుత్యచ నిరపాయకాలక్షేప ఇత్యత్రాహ
* ఆధ్యాత్మికేతి * అత్యత్యక్టటసుఖస్యా పుష్పపలక్షణార్థ మిహ
దుఃఖాక్తిః క్షౌకత్రయాద్యుక్తజ్ఞానభక్తిశాలినం ప్రతిప్రాతికూల్యావి
శేషాద్వాదుఃఖశబ్దేన సుఖస్యాపి సంగ్రహః- గంధశబ్దేనవా తద్వివ
క్షా-తేనసర్వసాధారణః క్షుదాదిర్వాభిప్రేతః దుఃఖస్యద్వయాథా
నుసంధానం ప్రతివిఘ్నత్వంస్యాత్ - అతస్తద్రాహిత్యాక్తిః ఇహచపూ
ర్ణావివేకానామాభిమానికందుఃఖంచ సుఖంచనాస్తి సాంస్పర్శికానా
న్తుప్రారబ్ధకర్మవశాత్సంభవతామపి ప్రతిదినం కర్మక్షయమోక్షాస
త్తిదగ్ధనప్రీత్యాద్వయాథాను సంధానవిఘ్నత్వం నాతీవాస్తి. అతా
నప్రత్యక్షాదివిరోధః త్వం అనన్యజ్ఞాన భక్త్యాది ప్రార్థనావాక్-ఉ
చ్ఛారణం ప్రాధాన్యేన స్థాతుమథానుసంధానెనసహశబ్దః ఏవమ
థానుసంధానెనెత్యన్వయః ఏవమఖిలపేయేత్యాద్యుక్తవిశదప్రకారే
ణైత్యర్థః ఏతచ్ఛాత్రకృతకృత్యత్వానుసంధానప్రీత్యర్థం అస్యచస్వ
యం ప్రయోజనరూప కైంకర్య రూపత్వాత్ 'యన్తుమాత' మి
త్యాదిన్యాయేన భగవదనుభవప్రీత్యనువృత్త్యర్థం సంభవద్దన్వంద్యతి తి
క్షాథం నిభేరత్వానుసంధానరసానువృత్త్యర్థం నిషిద్ధకామ్యాదినం
గనివృత్త్యర్థంచ సదేతుక్తిః ఇదంతస్వభావాథానాన్త్రప్రాప్త్యావి

మూ—యావచ్చరీర పాతమత్రైవ త్రిరంగసుఖమాస్వశరీ
రపాతసమయేతుకేవలం మదీయయైనదయనూతిప్రబుద్ధో

రోధేన నెయమ్- అన్యథాసర్వప్రమాణవిరోధాత్ 'తస్యతావదేవ
చిరంయావన్నవిమోక్షే - ప్రారబ్ధమాత్యభుక్ తత్రతత్త్వవిత్సుఖమా
పుయాత్ - ప్రారబ్ధమేవభోక్తవ్యం కమబ్యహ్మవిదామపి ' అనార
బ్ధకార్యేవేవతు పూర్వేతదవధే' రితిదర్శితః ప్రక్రాంతకమఫలభో
గోపిప్రసన్నస్య యథాభిలాషం ప్రపత్స్యత్ప్రతిశరీరావధిక ఇత్యభి
ప్రాయోణాహ * యావచ్చరీరపాతమితి * ఆత్మితారతమ్యాదత్యస్థి
తి తారతమ్యం అత్రైవాత్యంతాసన్నమత్సేవానుగుణేనతుమత్క్రైంక
ర్యవిరుద్ధదేశేష్విత్యర్థః- అత్రా నేక పురాణాదివసిద్ధ త్రిరంగా
పాదానంభాగవతాభిమతస్వయంవ్యక్తాదిభగవత్ప్రత్యంతరాణామప్ర
పలక్షణమ్- సుఖమాస్వ, కృతకృత్యత్వప్రతిసంధానేన ప్రతిచినం క
మక్షయదగ్యనేన అవిలంబితా నాయాసపరమపురుషార్థలాభవ్యవ
సాయోనవిషమధుకల్పవైషయికరనవైముఖ్యచేతుభూతద్వయాథాను
సంధాన సారస్యేన సంతృప్తోవతే సేవ్యత్యర్థః - సచాయమత్యత్యసే
వాసౌకర్యాధికృతదేశః సుఖభవేతి వదనుగ్రహాక్తిర్వా ఏవమర్థా
నుసంధానద్వయవచన సుఖాసికాదిభిర్మనోవాక్కాయానామయో
గ్యవ్యాపార నివృత్తిరపిస్యాత్ భవత్సేవం కృతకృత్యస్యాత్తరకృత్యరూ
పంఫలమ్. దేహపాతదశాచకీదృశీ? పరమఫలంచకదేత్వాకాంతాయాం
ప్రారబ్ధశరీరానువర్తక ప్రతిబంధనివృత్తౌదయాణవస్య దివ్యశక్తే
స్స వస్య పూర్వకృతరక్షాసంకవాను గుణమన్వైరనివాద్యముత్తరకృత్య
మాహ * శరీరపాతసమయఇతి * 'వాఙ్మనసీ' త్యాదిఘృతిసిద్ధాయా
మనస్సంపత్తేః పూర్వావస్థాయా మిత్యర్థః ఏతేన ' నిశితేతిచేన్నే
త్యాద్యుక్తః కాలనియమాభావశ్చనూచితః 'తతస్తంమియమాణంతి'
తివదత్రతుశబ్దాధికార్యంతరా ద్వితేషమనుగ్రహకార్యందోతయతి-

మూ — మామేవావలూకయన్నప్రచ్యుతపూర్వసంస్కార మ
నారథః జీణమివవస్త్రం

యన్వా- కాష్ఠపామణసన్నిభతయా సేవనవాపరైర్వాతదానీం పృ
బౌధన్యదుస్సంపాదత్వమ్ - ఏనాతు శబ్దబోధితమేవ విశేషంవ్యస
క్తి- కేవలమిత్యాదిసా- కేవలమ్, పూర్వాభ్యాసానపెక్షమ్, 'యం
యోగినః' ఇత్యాద్యుక్తతాదాత్మికస్వయత్తు నిరపేక్షంచ మదీయయైవ
మత్స్యభావభూతయైవ నాన్యదీయయా- నాపిపూర్వోక్తజ్యేష్ఠవాసద్య
యాథానుసంధానజన్యయా - సచతాదాత్మికప్రాధానా సాపేక్ష
యేత్యథః అతిప్రబుద్ధః, శరీరపాతాత్పూర్వకాల జనజ్ఞాన పౌషక
ల్యవాక్ యద్వా సకేవలంనలూకాభావమాత్రిమ్ - కింతుప్రత్యూష
ప్ర కాశకల్పపూర్వావస్థాతాతీతయోపిస్యాదిత్యథః, అపరిచ్ఛిన్న
స్తుప్రభోధః విశిష్టదేశగత్యనంతరభావీ - అంతిమదశాయామాదిభరతా
దివదస్యదశానం తవసన్యావిత్యాహ- * మామేవావలూకయన్నితి*
నిత్యమనుచింతితం మామేవశుభాశ్రమవిగ్రహవిశిష్టం విశదమనుసంధ
ధానఇత్యథః సాక్షాత్పూర్వన్నితివాతదానీమవలూకనీయం సర్వం
భగవనప్రధిస్థితయైవభాతీతీచావధారణాభిప్రాయః ఏవజ్ఞానదశా
నేప్రాక్తే అథవక్ష్యమాణాయాః ప్రాప్తేః పురుషార్థత్వాద్యతది
చ్ఛానువృత్తిమాహ * అపరిచ్ఛిన్నేతి * భగవానేవమేవరమస్రాప్యఇ
తి శాస్త్రజన్యానుభవ సంస్కారస్య కాలవిషయకావనిశ్లేషశ్లేశా
దిభిః ప్రచ్యుతిర్నభవిష్యతి తతఏవసంస్కారమూలః ప్రాప్తిమనార
థోపితదానీంభవతస్త్యజ్యమానెషు దెహతదనుబంధిషు రాగాద్వా
కిం భవిష్యతీతి భయాద్వానప్రచ్యవతీతిభావః అతిప్రబుద్ధఇత్యాదిభిః
వరభక్త్యాదిత్రయంవాపరమాత్మని విశ్రామాదనంతరభావిప్రబోధాదికం
వా వివక్షితిమితి కెచిల్ లబ్ధనూతనశుభవస్త్రాంతరస్య జీణవస్త్ర ఇ
వాత్యాసన్నదివ్యదేహలాభస్య చిరపరిచితేపి భోగాయతనే జిహ్వా

మూ—సుఖనేమాంప్రకృతిః స్థూలసూక్ష్మరూపాం విస్మయత
దానీమేవమత్ప్రసాదలబ్ధమచ్ఛరణారవిందయుగ

త్పత్తిమనాయాసేన ప్రీతిచ నిదశయతి * జీణమివవస్త్రమితి *
కృతకృత్యాః ప్రతీక్షంతే—నాపజనం స్వరన్నిదంశరీర ' మిత్యాదిభిరభి
ప్రేతం లబ్ధపరిత్యాగక్లేశాభావం యమకింకరాదిభయాభావం చికిత్స
కశల్యప్రయోగన్యాయశంకినోత్కృమణ దుఃఖాభావం అత్యాసన్న
పరమపురుషార్థానుసంధానహృదానుగ్రహతాదాత్మిక భగవదను
భవాతివాహిక దర్శనజనిత హర్షప్రకర్షం చాభిప్రేత్యాహ * సుఖ
నేతి * ఇమామ్, అనాద్యనువృత్తాం భగవత్స్వరూపతిరోధానాదిభి
రపకారిణీం కారాగృహనరకాదివదనుసంహితాం దురత్యయాం మద
న్వేస్త్యాజయితు మతశ్చాంచెతిభావః, ప్రకృతిమ్, నతతవికారశీలత్వి
గుణద్రవ్యం ఉత్క్రాంతిపాదేచార్చిరాదిపాదేవోక్తం నర్వమభిప్రే
త్యాహ * స్థూలసూక్ష్మరూపాంవిస్మయేతి * స్థూలప్రకృతిత్వాగోఽ
త్రైవీణ్యసూక్ష్మప్రకృతిత్వాగస్తు ' త్రిభావభావనాతీతాముక్తయేయోగి
నాన్యవ | దేవయానఃపరఃపంథాయోగినాం క్లేశసంక్షయ ' ఇత్యాద్యు
క్తదేవయాన పథేనదివ్యదేశగమన దశాయామేవభవతి ' ఏవసంప్ర
సాదోస్తాచ్ఛరీరాత్సముత్థాయపరంజ్యోతిరుపసంవద్య. సయవీవం వి
దాప్సస్తాచ్ఛరీరభేదాదూర్ధ్వముత్క్రమ్యాముష్టి స్వగేలాకే
సర్వాన్కామానాప్తావృత్తస్సమభవ ' దిత్యాదిమబ్రహ్మప్రాప్తిపథ్యం
తాభిధానాత్తిరోధాయకసూక్ష్మప్రకృతి విశేషోప్యభిప్రేతః - సుబా
లాపనిషదితు ' అవునర్భవాయనాద్యాకోశంభినత్తి-కోశంభిత్వాశీ
షకపాలంభినత్తిశీషక పాలంభిత్వా వృధీనంభినత్తి ' త్యారభ్య ' అ
క్షరంభిత్వావృత్తునంభినత్తి ' త్వంతేనస్థూలశరీరత్వాగపూర్వకతమః
పర్యంతసర్వతత్త్వాతిక్రమఉక్తత దేవంకృమణసూక్ష్మప్రకృతివిమోక్షా
నంతరం స్వస్వేవ ప్రసాదేనావిశ్మయితమనారథ పూర్తిమాహ*త

తై కాంతి కాత్యంతిక పరభక్తి పరజ్ఞాన పరమభక్తి కృతపరి
పూర్ణానందరత నిత్య విశదతమానందప్రయోజనానందకాతిశ
య ప్రియమదనుభవ జనితానందకాతిశయ ప్రీతికారితా శే
మావస్థాచితా శేషశేషతైక రతిరూప నిత్యకింకరోభవిష్యసి-మా

దానీమేవేతి * అక్షేపణీయాంతరాభావాన్న విశమ్భ ఇతిభావః. పృ
సాదభహతిరోధాయ కాంశవ్యంతస్య నిగ్రహరూపకాలుష్యస్యనిశ్చే
షనివృత్త్యాసూరిష్యివ స్వభావతపీవానస్థితంసాహదమ్- తచ్చాత్యని
దుఃఖనిత్యనిరతిశయానంద మనుభవత్వ సావితీచైచ్ఛవ ! అత్యతావద
స్తి త్సుదృఢలేష్వవృసాయగౌరవమ్ - మోక్షైతు “ అనేకజన్తసంసి
ద్ధః కైశేనమహతాస్సిద్ధేః క్షవయిత్యాధికారాన్ సాన్వితశస్వత్కలే
నభూయసే ' త్యాదిభిః కృచ్ఛసాధ్యతయోక్తవిధివసన కాద్యైర్దాహ్య
తు మత్యంతదూరైగురూపాయ సాధ్యేన్యాసమాత్యనిష్ఠస్య మదృశ
స్య నిర్భత్నలబ్ధివచనముపచచ్ఛందనమితి కేషాంచిచ్ఛంకాజాయత -
అతస్తాన్విసంభయితుం భాష్యకార మవదిశ్యాహ * మాతేభూదత్య
సంశయఇతి * ననూపాయలాఘవ ప్రాప్యగౌరవాదిశంకావిధూననేన
మహావిశ్వాసపూర్వకం శరణముపగతస్య సంశయప్రసంగాభావాద
త్య తత్ప్రతిషేధోనిరధికః- మేపంతాదాత్విక మహావిశ్వాసేన ఉ
పాయేనిష్పన్నేపి తస్యఫలావినాభావేపి కేషాంచిత్యాగ్రభక్తమన్ వి
పాకవైచిత్ర్యాత్సంశయోపి సంభవతి. నచతనూపాయవైకల్యంఫలప్ర
తిబంధోవా మతికాలుష్యనివృత్తిస్తవత్రైత్య పరభక్త్యాది వత్సవ్యం
పురుషార్థః అతఃప్రసన్నేన భగవతాసంశయ నివర్తన ముపపద్యతఇ
తి-యద్వా యావత్ఫలభం విమర్శదశాయామక్షోభణీయోవిశ్వాసః
మహావిశ్వాసః సదతత్కాలీనః ఉపాయాంగమ్ - పశ్చాత్తుమదభిప్రాయం
నుదావ్యక్తంచ పరామృశతాం మదనుగ్రహదేవ సంశయోన భ
వత్యేవేతి జ్ఞాపనార్థ మిహమాతేభూచిత్యాదినిస్సంశయఇత్యంతము

మూ—తేభూదత్రనంశయః ॥ శ్లో ॥ అన్యతనోక్తపూర్వం
మేనచవత్సేకదాచన । రామోద్విర్నాభిభాషతే ॥ సకృదేవ
ప్రసన్నాయ తవాస్తీతిచయాచతే । అభయంసర్వభూతైభ్యో
దదామ్యేతద్వ్యతిమమ ॥ సర్వధర్తా పరిత్యజ్య మామే
కంశరణంప్రజ । అహంతాసర్వపాపైభ్యోమోక్షయిష్యామి
మాశుచః ॥ ఇతిమయైవహ్యుక్తమ్ ॥ అతస్తస్వంతవత్త్వతా
మద్జ్ఞానదర్శనప్రాప్తిమ

చ్యతఇతి-తే, నిశ్చితశాస్త్రార్థస్య సర్వసుహృదినర్వశక్తౌమయిన్యస్త
భరస్యచ- అత్ర, మత్ప్రయోజన ప్రధానాయాం నిత్యకింకరత్వప్రా
ప్తాయద్యేతదుపచ్ఛందనం తదామే న్నవదన విరోధస్సాదిత్యభిప్రాయే
ణాహ * అన్యతనోక్తపూర్వంమితి * ఇయమన్యతానుక్తిరాశ్చ
తవిషయా అసురైః పృతారణ దశనాల్ - అనుక్తపూర్వమప్యన్య
తం పశ్చాత్సవితంత్రాదుచ్యేతేత్యత్రాహ * నచవత్సేకదాచనేతి*
ఇతఃపూర్వమివేతిభావః- ఇదమపి త్వద్వాక్యతయా పూర్వవదాశంక
నీయమిత్వత్ర 'పత్యవాదీచ రాఘవ' ఇతిప్రసిద్ధం లాకోక్తిచ్చాయ
యాస్వయమేవాహ * రామోద్విర్నాభిభాషతేఇతి * సోప్క్తివిరు
ద్ధంనాభిభాషతేత్యర్థః ॥ మమసకృదుక్తైర్వార్థినామపేక్షితార్థసిద్ధ్యై
దితివాతాత్పర్యమ్ - ఏవంసామాన్యతఃప్రత్యాపిత్వస్య ప్రకృతపర్యవ
సానాయ రావణానుజపరిగ్రహేపార్థివదేశపర్యవసానచ విశేషతడి
క్తం శ్లోకద్వయమాహ * సకృదేవేతి * సర్వధర్తానితిచ వేదవైదిక
వాక్య మాత్రాతిశాయినోరసయోర్ధరణ్యవాక్యయోరర్థంతదధికారయో
రభిధాన్యమః॥ఇదంమోక్షప్రదానోత్సృజేన మయైవోక్తమ్ నతు మ
దాదేశభూతదురధిగమార్థవేదముఖేన వాసంభవద్భూమాది దోషపురు
షాంతరముఖేనవెత్త్యాహ- మయైవ హ్యుక్తమితి॥ హిప్పిద్ధో మేతా
వా- ఉక్తమెవస్థిరీకరణార్థం సంతోషాతిశయాధాంచ నిగమయతి-అ

మూ — నిస్సంయస్సుఖమాస్వ ॥ క్షౌ ॥ అంత్యకాలే స్తృతిర్యో
తుతవక్త్రే ఒకద్యకారితా । తామేనాంభగవన్నద్యక్రియమాణాం
కురుష్వమే ॥ ... ..

ఇతిశ్రీభగవద్రామానుజ విరచితం శరణాగతిగద్యమ్

సమూహణమ్.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః .

తదతి- అతస్సత్యవాదినా సత్యస్మరణేన మయోక్తస్య వాక్యస్యవిశ్వస
నీయ తమత్వాత్ త్వంప్రామాణికః-తవ 'యేవ్రవన్నామహత్తానస్తేమే
నయనసంపద ' ఇతిమత్ప్రశంసనీయస్య మత్స్వీకృతభరస్యచ తత్వతః
సంశయవిపర్యయ రాహిత్యేన మజ్జానదగ్ధనప్రాప్తిమ యథాయోగ
మత్యవరత్యచాపిక్షితాస్వితీకేషః ' నిస్సంశయేషు స ర్వేషు నిత్యంవస
తివైహరిః- ససంశయాకాహేతుబలాన్నాధ్యావసతిమాధవ ' ఇత్యాది
ప్రమాణనూచనాయాహ*నిస్సంశయఇతి*సిద్ధస్తేవజ్ఞానస్యానున్మత్తౌ
సంశయఇహనివార్యతే- అనైనైన నిర్గురత్వాదికమవ్యాకృప్యతే సుఖ
మాస్వ, ఆధ్యాత్మికేత్యాదినా పూర్వంమయోక్తమేన తనోచితమితి
భావః. యావచ్చరీరపాతమితి పూర్వోక్తస్యాత్రానుక్తైరయమభిప్రా
యః, మత్ప్రప్తేః ప్రారబ్ధకమప్రతినియతాయురవసాన నిర్బంధో
నాస్తి - యావదత్రత్య మదనుభవాపేక్షాతావదత్రసుఖమాస్వ, పరి
పూణానుభవాలాభాదిహ సుఖాసికాయామప్య ద్వేగేనతితియశ్చై
షశృంఖలమవ్యపోహ్యత్యంతిక మత్రైక ర్థాయ మత్పిదంగమిష్యసీ
తి, ఏతేనానాదికాలమాజ్ఞాతిలఘున మూలభగవదప్రసాదేన సంసర
తామే భగవత్క్రూపామూలసదాచార్యాగ్గీకారేణ ధ్వయోచ్ఛార
ణానూచ్ఛారణపూర్వకం స్వరత్నాభరణ్యాసే సిద్ధై ప్రసాదనైష్యేతస్తా
దభ్యధికస్యాభావాత్స్వీకృతభరః శ్రియః పతిర్నారాయణః కాలత్య
యవతిన్సస్పర్శానప్రసాదశాతూక్ యథాహంక్షాంత్యాన్వయమే

శ్రియైనమః.

అథ త్రిరంగగద్యపారంభః-

చిదచిత్పరతత్త్వానాం తత్త్వవియాధాభ్యవేదినే ।

రామానుజాయమునయై నమోమమగరియసే ॥

చ స్వాధ్యక్షమేవమాం స్వజ్ఞానదర్శన ప్రాప్త్యాదిప్రదానేన రక్షేదితి వి
శ్వస్తానిభారోనిర్భయస్సంతుష్టోభవేదితి నిగమితంభవతి-

ఇతి శరణాగతిగద్యంయతీశరంగేశ సల్లపనరూపమ్! వ్యవృణుత దేశిక
దృష్ట్యావిమృశ్యనిశ్చిన్యవేంకటేశకవిః॥ వితమసినిగమాంతే విభ్రతాదే
శికత్వంకృతిభిరనుమతేన క్షేమబుద్ధ్యామయైవమ్ । యతిపతిష్కంభుగద్య
వ్యాకిర్యాయాంయథావత్కథితమకథితంచక్షుశ్చతాంసస్సయూర్ధ్వః

ఇతి కవితారీకసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య త్రిమద్వై

జ్జుటనాథస్య వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీమద్ర

హస్యరత్నాయాంపృథుగద్యాధికారఃప్రథమః

(త్రిమలైవేదాంత గురవేనమః.

అథత్రిమన్నిగమాంత మహాదేశికవిరచితాయాం శ్రీమద్రహ

స్యరత్నాయాం మితగద్యాధికారః

శ్రీమల్లక్షణమునినా శిష్యహితైకాగ్రచేతసాకథితమ్!

మితగద్యమమితసారంవ్యక్తంవ్యాఖ్యాతివేంకటేశకవిః

అత్రద్వయాధానుసంధానరసితేన భగవతాభావ్యకారేణ బృహద్ద
ద్యవ్యాఖ్యాత మపిద్వయం బహుధాశోతవ్యమితి మన్యమానైభ్యశ్చి
ప్యేభ్యః పునరప్యాకించన్యాదిప్రపంచసమూర్థకం సావనప్రాసప్రకా
శనప్రక్రియయైవ సంక్షేపేణ వ్యాక్రియతే - తథాహ్యత్రాదిమం వా
క్యముత్తర ఖండస్య వివరణం. ద్వితీయంపూర్వఖండస్య - తేనైవాధి
కారవిశేషః కార్పణ్యరూపమంగంచప్రదర్శితం భవతి- తృతీయంతుమ
హావిశ్వాసాద్యం గాంతరజ్ఞాపకమ్. అనంతరంశ్లోకద్వయానుపతనెన

మూ — స్వాధీనత్వం చ తనాచేతనస్వరూప

పూర్వోక్తవివాధాః ప్రమాణాః ప్రతిష్ఠాప్యతే. తతఃపరేణవాక్యేన
 పూర్ణవ్యవస్థానుశాసనాదేవ తత్పూర్ణానుగుణవ్యవస్థానుశాసనాదేవ
 రణవైధవం భూప్యతే- తత్సిద్ధ్యర్థం వశ్యాచ్యుతుదేశభిన్నం బుద్ధి
 భిః నారాయణశబ్దాత్కాశ్యరణ్యాకారవిశేషాః ప్రకాశ్యంతే - సమో
 స్తుతశ్చిత్తనైత్యుపాధానానామభివృద్ధిసాంశః ఫలప్రా
 ప్త్యానామనిగమ్యతేతివిభాగః ఇహచప్రథమంసవిధూతకన్య భగవతః
 పరమప్రాప్త్యాది సిద్ధ్యర్థం చతుర్థ్యంతపదప్రదర్శితం సర్వేశ్వ
 రత్వాదికమాహ * స్వాధీనేతి * స్వతదైన ముక్తప్రాప్త్యస్య క్షేంక
 ర్యోద్వేష్యస్యసర్వేశ్వరస్య శుక్త్యాది ప్రసిద్ధం నిరతిశయానందత్వాది
 కం సూచ్యతే- స్వాధీనశబ్దేన భగవత్స్వరూపాధీనత్వం తదిచ్ఛాధీన
 త్వంచ వివక్షితమ్, సర్వస్వసాక్షాత్పరంపరయోవాతదాశ్రితతయా త
 త్స్వరూపాధీనత్వం తత్త్ర నిత్యానాంపదార్థానాం తదిచ్ఛాధీనస్వ
 రూపత్వంతదభావేతేషామభావః ప్రసజ్యేతిప్రసంగముఖేనస్థాప్యంత-త
 దభిప్రాయోహ్యహః- 'ఇచ్ఛాతపవతవవిశ్వపదార్థ సత్తానిత్యం ప్రి
 యాస్తవతు కేచన తేహి నిత్యాః॥నిత్యంత్యదేకపరతంత్ర నిజస్వరూపా
 భావత్కమంగళగుణాహినిదర్శనం'ఇతి, అభాషితచారీరకాంతే'పర
 మపురుషభోగోపకరణస్య లీలోపకరణస్యచ నిత్యతయాశాస్త్రావగత
 న్య పరమపురుషస్యనిత్యైష్టత్వాదెవతథావస్థాన మస్తీతి శాస్త్రావగత
 మ్యతే ఇతి అనిత్యానామతదిచ్ఛాధీనస్వరూపత్వంతదాయత్త్వాత్ప్ర
 తికతయాహిప్రసిద్ధమ్ - గురుద్రావ్యాణాంపతనప్రతిబంధేన ధార్యత్వ
 మపి తదిచ్ఛాధీనత్వవిశేషవీచిత- చేతనశబ్దాదహజీనవిషయః బద్ధముక్త
 నిత్యరూపేణ జీవానాంత్రైవిధ్యమ్- అచేతనశబ్దాచ్చత్రాదిద్వైవ్యవహరి-
 త్రిగుణకాలశుద్ధసత్త్వరూపేణాచేతనత్రైవిధ్యమ్ - ద్రవ్యాణాంతదధీన
 త్వాత్కౌతలత్తద్ధమాణాంతాదధీన్యం కైముత్యసిద్ధమితి తదనుక్తిః చే

మూ—స్థితిప్రవృత్తిభేదం క్లౌషకమాధ్యశైషదోషానంస్పృష్టమ్.

తనద్రవ్యస్వాపి ధర్మభూతజ్ఞానస్య చేతనగ్రహణ విశేషణ తయోపా
త్తత్వాదత్రవృథగనుపాదానం- చేతనమాత్రేవాత్రైవిధ్యాన్వయః చే
తనాచేతనానాం స్వరూపం స్వాసాధారణస్వభావైర్నిరూప్యంధర్మి
తస్యభేదఃతత్తదన్వక్రితోవగతశ్చవరస్పరవ్యావృత్తిరూపాధర్మః
స్థితిః కాలాంతరేపి విద్యమానతా సాచద్రవ్యాణాంస్వరూపేషు నర్వ
కాలానువృత్తిరూపా - తెషాంతదనస్థావిశిష్టవేషణతుకాలపరిచ్ఛిన్నా
కాలతారతమ్యవతీతేతద్భేదః- ప్రవృత్తివ్యాపారః నివృత్తిరవ్యకర
ణనంకల్పరూపాప్రవృత్తివిశేషః ఏతద్భేదస్తత్తత్కార్యాదిభి ద్భిష్ట
వ్యః అత్యస్వేచ్ఛాధీన సవత్తత్త్వాన్త్యాన్ సావధానస్వరూపాదానత్వనూ
చనాత్సర్వ కేషిత్యమపి సిద్ధ్యతి- తదాచుః 'ఉపాదతైస్తత్త్వాస్థితినియ
మనాద్యైశ్చిదచితౌన్వముద్దిశ్య త్రిమానివదతివాగౌపనిపదీ ' తి-ఏ
వంభగవత స్సర్వాధారత్వాది వ్యంజనాత్తదన్యేషాం చేతనాచేతనద్ర
వ్యాణాం తంప్రత్యాభేయత్వ విధేయత్వ శైవత్వనియమేన తదవృథక్సి
ద్ధవిశేషణతయా తచ్చరీరత్వం శృతిసిద్ధం ముఖ్యమేవస్థాపితంభవతి-
అత్యచకారణ వాక్యాభోధధర్మధర్మభేదశ్చిదచిద్భేదః జీవేశ్వరభే
దోజీవానామనౌన్యభేదస్తేషాం జ్ఞాతృత్వం తతఏవకర్తృత్వభోక్తృ
త్వ జ్ఞాతృత్వాదేస్సర్వథాపరాధీనత్వం వరస్యచ విభూతిదవ్యవత్త్వం
సార్వత్రికత్రైకాలికనర్వనియంతృత్వం త్రివిధపరిచ్ఛేదరాహిత్యంకా
లపరమవ్యోమోప్రీగుణవికారాతిరిక్తత్వం ప్రాజ్ఞానధిష్ఠితవ్యక్తి
కారణత్వ నిరాసాదికంచ శారీరకస్థాపితమథాసిద్ధం॥అథభగవతఉక్తా
కారాంతగతనర్వకారణత్వసర్వనియంతృత్వాదిభిశ్శక్తితాదోషా
పరిహరతి॥క్షేపక మేతి॥అవిద్యా స్థితారాగద్వేషాభినివేశాఃపంచక్లే
శాఃపుణ్యాపుణ్యరూపంకమేదితద్దేనక్లేశక మేవిపాకాశయైరపరా
మృష్టః పురుషవిశేష ఈశ్వరత్వాది వసిద్ధవిపాకాదిసంగ్రహః- జా

మూ — స్వాభావికానవధికాతిశయజ్ఞానబలైశ్వర్య వీర్యశక్తితే
జస్సోశీల్యవాత్సల్యమాదవాజన సౌహృదసామ్యకారుణ్య

త్యాగ్యుర్భోగాదయోవిపాకాః పూర్వాస్వభవభావితాః అఫలోదయం
శయానాస్సంస్కారాశయాః కతిపయదోషరహితవ్యావృత్తిర్థమ
శేషశబ్దః అశంస్పృష్టశబ్దేన స్వభావతానహాతయా కదాచిదపిదో
షస్పర్శోనాస్తీతి వివక్షితం - ఏవంపదద్వయేన ' పరఃపరాణాంసక
లానయత్రక్షేకాదయస్సంతిపరావరేశ' ఇత్యస్యాథఉక్తః॥ అథ 'తైజా
బలైశ్వర్యే' త్యాదిభిరుక్తా నిరూపితస్వరూపవిశేషకథమానా
హ - * స్వాభావికతి * స్వాభావికత్వమిహ నిత్యత్వం అనన్యాధీన
త్వంచ॥ తేననిత్యానాంముక్తానాంచ జ్ఞానాదిభ్యవితత్ జ్ఞానాదెవ్య
వచ్ఛేదః- తద్బలాదిభ్యోవ్యవచ్ఛేదస్తు అనవధికాతిశయత్వాదపి స్వా
పెక్షయోత్కృష్టావధిరహితాతిశయో యేమాంతే అనవధికాతిశయాః
జ్ఞానమిహ సర్వవిషయనిత్యసాక్షాత్కారరూపం బలంఅనాఘ్రతశ్చ
మప్రసంగసర్వధారకత్వం విశ్వర్యంసర్వనియంతృత్వం- వీర్యంసర్వో
పాదానత్వాదావప్యవికృతస్వభావత్వం- శక్తిఃవికోపాదానతాహా
త్వం, స్వేతరసర్వదుఃఖుటన శక్తిర్వా- తెజఃఅస్వాధీనసహకారి నిర
పేక్షత్వం పరాభిభవనసామర్థ్యంవా-అత్యవ్యాపవృత్త్యాదిక్రమేణ
జ్ఞానబలాదిద్వంద్వత్రికనిదేశః షడ్గుణ్యస్యప్రథమముపాదాన మ
నేహేమాంగుణానాం తదంతర్భావేన తత్త్వాగ్రహాత్పరత్వ జ్ఞాపక
త్వాదాశ్రితానా శ్రితగ్రాచరవ్యాపారభేదసాధారణ్యాచ్చ అథషడ్గు
ణ్యవితతిరూపాస్సౌలభ్యజ్ఞాపకాస్సంశ్రితసంగ్రహణాదా విశేషతఉప
యక్తాగుణాఉచ్యంతే అత్యసౌశీల్యమితిహమాతోమంద్రేస్సహనీరంధ్ర
సంక్షేపరసికతా॥ వాత్సల్యమాశ్రితేషు దోషతిరస్కారిణీప్రీతిమాదా
హాకరినస్వభావతయా సుప్రవేశత్వమ్. దండనీయేష్యసి సామప్రధా
నత్వంవా ఆజ్ఞావం, కాయవాగ్బుద్ధివ్యాపారాణాం పరస్పరమవిసం

మూ—మాధుర్య కాంభీర్య దాగ్యచాతుర్య స్థైర్యధైర్య శౌ
ర్య పరాక్రమసత్యకామ సత్యసజ్జలృక్పతిత్వకృతజ్ఞతాద్య

వాదిత్వం, సౌహృదః సంస్వత్సన్వహితైషిత్వం-సామ్యంస ర్వైరప్యాశ్ర
యణీయత్వేనమత్వమ్- స్వతోఽవక్షపాతిత్వంవా - కారుణ్యంస్వప్ర
యోజనాంతరానుదైశేనపరదుఃఖనిరాచిక్షీర్ణా-మాధుర్యముపాయదశా
యామపిరంజక త్వేన రసావహాత్వం ద్విషతాంజిహూంసితానామపి దృ
ష్టిచిత్తావహాతిత్వంవా- గాంభీర్యం భక్తానుగ్రహదేరగాధత్వం ఆశ్రి
తదోషదర్శనా దెస్సతాపిగోపనేన దుగ్రహాత్వంవా- ఔదార్యంపా
త్రలాఘవదేయశౌరవప్రత్యుపకారాద్యనాదరేణవితరణశీలత్వమ్. చా
తుర్యం శుభాశ్రయప్రకాశనాద్య యత్నోపాద్యైర్విముఖవశీకరణ వి
సంభజనన సంశ్రితదోషాచ్ఛాదన విరుద్ధాను కూలీకరణాదిను కుశ
లత్వం- స్థైర్యంశరణాగతసంగ్రహేదోషవృద్ధ్యక్షేస్సుహృద్భి రప్య
కంపనీయత్వం. ధైర్యమభిమతవియోగప్రసంగేప్యభగ్నప్రతిజ్ఞత్వమ్-
వ్యత్యయేనవా స్థైర్యధైర్యయోర్వాస్థిఖ్యానమ్- ప్రబలప్రతివత్తోపని
పాతేపి సావజ్ఞదృఢచిత్తత్వంవాధైర్యమ్, శౌర్యంతుభీమేష్వపి పర
స్థేనేష్వసహాయస్యాపిస్వస్థేనేష్వప్రియ నిభయప్రవేశ సామర్థ్యం,
తత్ప్రప్రవిష్టస్య పరనిరాకరణ పర్యంతోవ్యాపారః పరాక్రమః సత్య
కామసత్యసంకల్పశబ్దావిహావప్రధానౌకర్మధారయవృత్తౌవా- స
త్యకామత్వం నిత్యభోగ్యత్వం సత్యసంకల్పత్వం స్వావతారపర్యంతా
పూర్వభోగ్యసృష్టావమోఘ సంకల్పత్వమ్-కృతిత్వంపరోపకారకత్వం
ఆశ్రితరక్షణేన కృతకృత్యత్వంవా ‘నమెపాథాన్తికతావ్య’ మిత్యా
ద్యుక్తం విహితకతావ్య నిరపేక్షత్వంవా - ధర్మసంస్థాపనానుష్ఠా
నవత్త్వంవా పరేషాంస్వహితప్రవృత్తైఃపూర్వమేన కర్తుముపక్రాంత
పరహితత్వంవా స్వేనకృతంసర్వంప్రతిస్వస్థేనశేషిత్వంవాకృతజ్ఞతా
సకృదంజలికర్తురప్యనుబంధిపర్యంతసంరక్షణాయతత్కృతాను దశ

మూ — సంఖ్యయకల్యాణగుణగణౌఘమహాణవహవరబ్రహ్మ
భూతంపురుషోత్తమం శ్రీరంగశాయినమస్తత్సాన్నిమినమ్

నమ్- అవసరే సంశ్రితాపెత్తిత కరణాయస్వకృతవృత్తాభ్యానాను ద
శిత్వంవా- 'శిరసాయాచతస్తస్య వచనంనకృతంమయా' ఇతిహ్యహ
ఆదిత్యేన తత్రతత్రపసిద్ధాఅన్వశంసాదయోగ్యహ్యంతే 'యథార
త్నానిజలధీరసంఖ్యయానిపుత్రక' ఇత్యాదిస్తరణాయాసంఖ్యయత్వా
క్తిః అత్రదోషాసంస్పృష్టత్వం కల్యాణగుణయ్య క్తత్వంచవదతానిగుణ
ణశ్చుతేః పశుచ్ఛాగోత్సర్గాపశూద నయాభ్యాందోషరూపవిశేషని
షేధ పరత్వంనూచ్యతే- ఉక్తంసర్వస్తాత్పరత్వం స్వసామ్యప్రదానప
ర్యంతంస్వసౌలభ్యంచ 'నారాయణఃపరంబ్రహ్మ-పరంబ్రహ్మపరంధామే
త్యాదిశ్చుతి స్మృతిసిద్ధప్రకారేణ స్థిరీకరౌతి- పరంబ్రహ్మేతి,యద్యపిబ్ర
హ్మపరిబృథంసర్వతత్త్వే నిరుక్తికారవచనాత్ బ్రహ్మశబ్దవీచ పరత్వంచ
దన్నామచభవతి- తథాప్యేవచారిక ప్రయోగవ్యవచ్చేదాయపరశబ్దః
అత్యబృహతిబృంహయతీతి నిరుక్తిభ్యాం వ్యాపిత్యకారణత్వాదిసిద్ధ్యా
శంకితా దోషావరిహతుం భేదశ్చుత్యాద్యధగర్భయాభగవద్గీతా
నిరుక్తయానమాఖ్యయా విశిష్టపురుషోత్తమమితి । అనెన బ్రహ్మశ
బ్దార్థతయా కుదృష్టి వికల్పిత ప్రకారాంతరాణి తామసతంత్రా
ద్యుక్తవ్యక్త్యంతరాణిచ వ్యవచ్ఛిద్యంతే - అస్యచపంచమ్యాదివిభ
క్తిత్రయేపి సమాసస్సంభవతి వీచంసర్వాధికత్వేనాస్తదాదిభిర్దుర
ధిగమస్సాన్యదితిశంకాం పరిహరణ్ దావ్యాభ్యాంవిశేషణాభ్యాం సౌల
భ్య కాష్టాంప్యనక్తిశ్రీరంగశాయిన మస్తత్సాన్నిమినమితి స్వరూపా
ద్విగ్రహస్య సుఖానుసంధేయతయా సౌలభ్యమధికం-తస్మాదప్యర్పా
వతారస్య భక్తాభిమతసర్వదేశకాలసన్నిధాయితయా పరవ్యాహాది
భ్యోధికతమమ్- తథాకాష్టాస్తాత్తం పరత్వమపి తత్రభక్తోపలభ్యంశా
స్త్రావసేయం- యథోక్తం 'సర్వాతిశాయిషాఢ్గుణ్యం సంస్థితం మం
త్రబిమ్బయా' రితి- అత్రమనుష్యాణామపి క్షేంకర్యోద్దేశతయావష్టి

మూ—ప్రబుద్ధనిత్యనియామ్య నిత్యదాస్త్యేకరసాత్తన్వభా
వోహం తదేకానుభవస్తదేకప్రియః

తస్య నిర్భయసేవాది యోగ్యత్వం అస్తత్సావమిశబ్దాభిప్రేతం- య
థాహుః ‘ అద్యస్సర్వసహిష్ణురర్చకపరాధీనాఖిలాత్మస్థితి రితి య
ద్వా సావచార్యసంతాన సేవితత్వేన ప్రీత్యతిశయ మేతుత్వమభిప్రే
త్యాస్తత్సావమిశబ్దః- ప్రాచీనరామానుజున అహమవ్యస్యశీలాదిగు
త్తైర్దాస్యముపాగతఇతిభావఃఏవం క్షేకర్యప్రతిసంబంధితయాను భా
వ్యం నిర్భారితం అథాత్మానమభిమానానుగుణపురుషార్థా వ్యవస్థాసి
ద్ధర్మమనుభవతుః కింకరస్యసావత్తనః స్వరూపావిభావదశామా
హ * ప్రబుద్ధేతి * ప్రబుద్ధంప్రక షేణౌవగతంసావధీనసావర్థకర్తృ
త్వభోక్తృత్వభివదిరహేణ సమగ్ధృప్తమిత్యర్థః‘నియామ్యత్వదా
నత్వే ‘సస్వరాడ్భవతి’ త్యామ్నాతాయాం ముక్తిదశాయామవ్యనువృ
త్తైశ్చి జ్ఞాపనాయద్వయోరపి నిత్యత్వాక్తిః నిరపేక్షసావతంత్యనిరు
పాధికశేషిత్వ ప్రపంగపరిహారాయైకరసశబ్దః - అత్రాత్తశబ్దస్సవీష
యఃస్వభావశబ్దోయావదాత్తభావ్యాకారమాహ. ఈదృశాత్తస్వరూ
పమపి ‘ వ్యతిరేక స్తద్భావ భావితావది ‘ తినయేన పరమప్రాప్యవిశే
షణతయా ఫలకౌటినివిష్టమనుసంధేయమితి వ్యంజయితుమధికోహంశ
బ్దః నిత్యనియామ్యత్వ ప్రబోధకాప్రామాహ * తదేకానుభవఇతి*త
స్మిన్నైక స్మిన్నైవ ప్రధానతయానుభవో యన్యనతథోక్తః ఆవిర్భూత
స్వరూపస్యహి భగవదప్రథక్సిద్ధవిశేషణతయా తత్ప్రధానతయైవసావ
నుభవ మవిభాగేన దృష్టత్వాదిత్యసూత్రయత్ - నిత్యదాస్త్యేకరసత్వా
విర్భావస్య ఫలమాహ * తదేకప్రియఇతి * సవీపప్రధానతయా ని
త్యంప్రియాయస్యసతదేకప్రియః సహితద్దాస్త్యేకరసన్యాసస్య ‘రసోవై
స’ ఇత్యాద్యుక్తసావభావికనిరవధికాతిశయరసస్వరూపాత్తస్మాదన్య
త్తదానీం ప్రధానతయా సావద్యంభవతితదేవమనుభావ్యానుభవితా రా

మూ—పరిపూర్ణాంభగవన్తం విశదతమానుభవేననిరన్తరమ
నుభూయతదనుభవజనితానవధికాతిశయ ప్రీతికారితా శేషావ
స్థాచితా శేషశేషతైక రతిరూప

పుక్తౌ అథాత్యక్త్యానుభవాదావ్యవృత్తమనుభవపరికారమాహ * పరి
పూర్ణామితి * అనన్తగుణవిభూతివిశిష్టస్వరూపేననుభూతాంతరహి
తమిత్యర్థః భగవన్తం పరాశరనిరుక్తప్రకారేణాభయమింగంతస్థిక్తా సా
మాన్యతః సర్వాకారవిషయపరోక్షజ్ఞానాత్పరిమితాకారవిషయప్రశస్య
క్షజ్ఞానాచ్చ వ్యావృత్త్యర్థమాహ * విశదతమానుభవేనేతి * తత్రా
ప్యపరిచ్ఛిన్నవిషయసాంతరప్రత్యక్షాదవ్యవచ్ఛిన్నత్తి * నిరన్తరమితి *
అనుభవేనానుభూయ, అనుభవేనవిషయాకృత్యైత్యర్థః తదనుభవే
త్యనేన పూర్వోక్తభగవదనుభవానువాదః. యద్వాతచ్ఛబ్దేన భగవద
నుభవః పరామృత్యైతే-తస్మానుభవోపి స్వయంప్రకాశస్య తస్యేవ
స్వరూపం ఈదృశోయమనుభూయ తేమయోత్యనుకూలతమ భగవద
నుభవస్వరూపాల్లేఖాంతః తేనజనితాప్రీతిరిహోద్యతే- తస్మాదనవధి
కాతిశయత్వేనైవస్వరూపద్యనుభవజనితప్రీతేర్వ్యవచ్ఛేదః ఈశ్వరేచ్ఛా
ధీనాపి క్షేజ్ఞైర్యస్వప్రీతికారితత్వాక్తిః నియోగనైరపేక్ష్యంప్రీతేః
పేక్షకత్వాతిశయోఽచ్చ వ్యవస్థితీ కారితత్వద్వైహ శేషతాయాంవా తదేక
రతౌవా శేషవృత్తిప్రతిప్రయోజ్యకతేరికింశరేవాన్వేతవ్యః. అశే
షానస్థానబ్దేన సేవ్యస్యభగవతః పరిపూర్ణహత్వాదయః సేవకస్యచము
క్తస్య సదేహాత్వవిదేహాత్వ రూపానస్థాన్సర్వావివక్షితాః శేషతాత్ర
శేషవృత్తిః అభిమతసర్వశేషవృత్తిమ అప్రతిఘాతమభిప్రేత్య శేషశ
బ్దః సావమిప్రీత్యర్థత్వావిశేషణపరస్పరైకరస్యాత్పరకృతాపి శేష
వృత్తిస్స ఏకృతేన భవతీతిభావః ఈశ్వరస్యముక్తస్యచ స్వచ్ఛందానై
కదేహపరిగ్రహేణవా అనంతగరుడాదిపృత్తిసజాతీయ కైర్యసిద్ధిః
అత్రాత్మీయంవా సర్వమశేషతబ్దేనోచ్యతే. తదాతస్యశేషతాశేషభావ

మూ — నిత్యకింకరౌభవానిస్వాత్మనిత్యనియామ్యనిత్యదాస్తేన్
కరసాత్తన్వభావానుసంధానపూర్వకభగవదనవధికాతిశయ
సాన్వయ్యద్యఖిలగుణగణౌనుభవజనితానవధికాతిశయప్రీతికా
రితాశేషావస్థాదితాశేషశేషతైకరతిరూపనిత్యకైజ్జగన్యప్రా
ప్త్యుపాయభూతభక్తితదుపాయసమ్యక్జ్ఞానతదుపాయనమించిన
కియాతదనుగుణసాత్వికతాస్తిక్యాది

ఏవ- ఏవంవిధాయామశేషశేషతాయామెవరతిః ప్రీతిరిచ్ఛావా రూ
పం నిరూపకధర్మోయస్యసోఽశేషశేషతైకరతిరూపః - నిత్యకింక
రౌభవాని, ఉత్తరావధిరహితకైకర్యసామ్రాజ్యవాక్ భవేయమితి
భావః. ఏవంన్యాసోపాసనసాధారణాధికారసిద్ధ్యైవప్రథమంఫలపరణ
త్తరఖండోవివృతః అథోపాయపరింపూర్వఖండం వివృణ్వత్ తత్రోత్త
మపురుషవివక్షితమాకించస్యరూపం ప్రవతైర్విశేషాధికారం కార్యణ్య
రూపమంగజ్ఞప్తనకై- * స్యాత్తనిత్యనియామ్యేతి * స్యాత్తశబ్దో
నుసంధాతృన్వరూపపరః అత్రశేషశేషితత్వైకర్యచింతపరసేన తద
నువృత్తివాంఛయాచపూర్వోక్తస్తేనపరమపురుషార్థస్య విస్తరణా
నువాదః- నియామ్యశబ్దోత్పభావప్రధానః - అనవధికాతిశయసాన్వ
యమననచ్చిన్న సర్వవిషయసాన్వమిత్వమ్- ఆదిశబ్దేన తథావిధనియం
తృత్యాదినంగ్రహః. ఐశ్వర్యాదిఫలాంతరాత్కథాచిత్తభగవత్తైకం
కర్యాచ్చవ్యావృత్త్యర్థంనిత్యకైకర్యశబ్దాః ఉపాయభూతైతిచ్చిప్ర
త్యయిరహితప్రయోగేణ మోక్షప్రదత్వం భగవద్భక్తైస్సన్వభావప్రవృ
త్తమితివ్యజ్యతే. భక్తిశబ్దఇహవేదాంతాదితనపరికరభక్తియోగపరః
జ్ఞానక్రియాశబ్దాభ్యాంజ్ఞానకర్తయోగౌవివక్షితౌ తయోస్సమ్యక్త్వంయ
థావస్థితసకలాంగోపసంహరివత్త్వమ్- జ్ఞానయోగమంతరేణకర్మయో
గేనైవాత్మావలూకన పూర్వకభక్తియోగాధిరోహస్య భగవద్గీతాభా
ష్యప్రవర్జితసాన్వధికారివిశేషనియతతయా తదనూదరేణాత్ర సాన్వరసక

మూ—సమస్తా తగుణవిహీనః దురుత్తరాన న్తదన్విపర్యయ
జ్ఞానక్రియాగుణానుగుణానాదిపాపవాసనామహార్థ వాంతని
మగ్నః తిలలైలవద్దారువహ్నివద్దుర్వివేచ త్రిగుణక్షణక్షర
ణస్వభావా

కృమనిదేశః సాత్వికతా 'నిత్యసత్విష్ట' ఇత్సుక్తసత్వనిష్ఠతాతస్యాః
ఫలమాప్తిశ్యాది గుణజాతమ్- అవస్థాభేదేన తస్యాహేతుశ్చ 'అమా
నిత్యమదంభిత్యమ్- దయాసర్వేషుభూతేషు ' ఇత్యాత్తగుణాంతరనం
గృహాయసమస్తశబ్దః- ప్రవత్త్యపేక్షితజ్ఞానవిశ్వాసాదే స్త్విహనప్రతి
షేధః ఏవముపాయాంతరతదుపాయ పరంపరాహానిరుక్తా-అథపూర్వం
పశ్యాచ్ఛాపాయప్రతిబంధకాపాయపరమ్పరాన్వయమాహ *దురుత్త
రేతి * దురుత్తరత్వం భగవత్సంకల్పమంతరేణ ననకాదిభిరపి లంఘ
యితు మశక్యత్వమ్. తిచ్చజ్ఞేనపూర్వోక్తనమ్మక్ జ్ఞానాదిపరామర్శః
విపర్యయశబ్దో త్యవివరీతపరః సచజ్ఞానాదిమత్రిష్వన్వీయతే - త్రయా
ణాం హేతుః పాపవాసనా బీజాంకురున్యాయసూచనాయానాదిశబ్దః
పాపానాం వాసనాసజాతీయ పాపాంతరారంభరుదిహేతుభూతస్సన్వి
భావవిశేషః షడూర్మినంకులత్వాది వివక్షయామహాణావత్పరూప
ణమ్- ఏవంవిధస్య పాపస్యాత్తతిరోధాయకత్వప్రకారమాహ *తిల
లైలవదితి* దృష్టాన్తదన్వయేన 'దారుణ్యగ్నిర్భధాతైలంతిలేతదన్వత్సు
మానపి ప్రధానెవస్థితోవ్యాపీ' తినచనమ్. స్థార్యతే అల్పశ్చులైఃపు
ష్కాతుమయోగిభిః పృథగ్గ్రస్తుమనీశ్వరైః పృథక్కర్తుంచాశక్యత
యా దుర్వివేచత్వాక్తిః చతుర్దశాధ్యాయోక్తగుణత్రయ బంధకత్వ
ప్రకారజ్ఞాపనాయ త్రిగుణశబ్దః అనుకూలపరిణతేక్షణమన్యవస్తాప
యితుమశక్యత్వమభిప్రేత్యాహ *క్షణక్షరణస్వభావేతి * అచేతిసా
పరాథాచ నిత్యానతతవిక్రియా త్రిగుణాకర్మణాం ఔత్తర్యం ప్రకృతే
రూపముచ్యతే- వ్యాప్తిరూపేణనంబన్తస్తస్యాశ్చపురుషస్యచ- సహ్య

మూ— చెతన ప్రకృతివాన్విప్తిరూపదురత్యయభగవన్నాయాతి
రోహితస్వప్రకాశః అనాద్యవిద్యాసంచితానంతాశక్యవిస్సం
సన కర్మపాశప్రగృధితః అనాగతానంతకాలసమీక్షయాప్య
దృష్టసంతారోపాయః

నాదిరస నశ్చ పరమార్థైశనిశ్చిత ' ఇతిపరమసంహితా క్తమచేతనప్రకృ
తివాన్విప్తిశబ్దే దర్శితమ్- ప్రకృతౌవాన్విప్తిరనుప్రవేశఃప్రకృతే రాన్వి
ప్తిస్సర్వతస్సమృద్ధః అత్యంతస్యాశ్చ తత్సంబంధస్యాపి విచిత్రస్మృత్యు
పయోగిత్యా విశేషాన్తాయాత్వాక్తిః దురత్యయ భగవన్నాయేత్యనైన
'మమమాయాదురత్యయే' తివదత్రయసూచనమ్ - యద్యప్యాత్మస్వ
రూపం నిత్యస్వప్రకాశమ్- తథాపి తస్యభగవచ్ఛేషత్వాదివిష్టాకా
రగోచరధర్మభూత జ్ఞాననిరౌఢమభిప్రేత్యతిరోహిత స్వప్రకాశ ఇ
త్యుక్తమ్ - స్వస్వరూపతిరోధానవచనేన భగవత్స్వరూపతిరోధాన
కరీమిత్యాద్యుక్తమపునలక్ష్యతే ప్రకృతే స్తిరోధాయకత్వంకర్మో
పాధికమ్- కర్మచభోగేస్తత్తత్ప్రతిపదాక్తప్రాయశ్చితైర్వా ని
శ్శేషయితమశక్యమిత్యభిప్రాయేణాహ * అనాద్యవిద్యేతి * అత్రా
విద్యాశబ్దేన అజ్ఞానందహాత్మభూమిదికంచగృహ్యతే- తస్యాశ్చ కర్మ
షేతుత్వం రాగద్వేషద్వారా ' యద్భూత్కాలే ' త్యాద్యుక్తప్రకృ
యయా అనాద్యవిద్యాసంచితత్వేనానంత్యాత్ ప్రత్యేకంప్రాబల్యా
చ్చ భగవద్వ్యతిరిక్తైరశక్యవిస్సంసనత్వమ్ ' పశవఃపాశితాఃపూర్వంప
రమేణస్వతీలయా! తేనైవమోచనీయాస్తేనాన్వేయోచయితుంక్షమా'
ఇత్యాద్యుక్తసూదనాయకమణః పాశత్వరూపణమ్- ప్రగృధితః దృ
ఢంనిబద్ధః 'నాభుక్తంక్షీయతేకమే' తిహిస్తగ్యతే - ఉక్తప్రతిబంధ
కథూయస్తాన్తో 'త్వత్పాదకమలాదన్య' దిత్యాద్యుక్తప్రకారేణ కా
లాంతరే పునపాయాంతరసంభావనాం ప్రాజ్ఞాయైన ప్రతిషేధతి
* అనాగతేతి * వక్ష్యమాణమిదోత్తమ్ నారాయణత్వాభ్యాంభవితం

మూ — నిఖిలజంతుజాతశరణ్య శ్రీమన్నారాయణ

‘నర్వస్యశరణంసుహృత్ - దేవానాందానవానాంచనర్వలొకశరణ్యాయ విభీషణోవాసుగ్రీవయదివారావణస్సవ్యయ’ మిత్యాదిప్రసిద్ధం స్వసంగ్రహోపయుక్తం స్వభావమాహ * నిఖిలజంతుజాతశరణ్యేతి * హిరణ్యగర్భాదీనామపి సంగ్రహాయనిఖిలశబ్దః తెఱిపికర్తాధీనజన్తభాగితయాజంతవః ‘వశుమనుష్యః పక్షివాయేచవైష్ణవసంశ్రయాః! తెనైవతెప్రయాస్యంతి తద్విష్టోఃపరమంపదమ్ || ఏతన్నిష్ఠస్యమర్త్యస్యముక్తిహస్తస్థితానదా । తత్సంబంధినవీవాపిముక్తిమేష్యంతివై భ్యవమ్’ ఇత్యాద్యర్థమభిప్రేత్యజాతశబ్దః సచాత్యగుణప్రధానతయాన్వితవ్రాతపరః పూర్వఖండపదక్రమానుసారేణ శ్రీమదిత్యాదీని పదాని శ్రీమచ్ఛబ్దేన ‘లక్ష్మీసహస్మాప్రీతేశ’ ఇత్యాద్యుక్తం సూచ్యతే- నర్వశరణ్యత్వోపయోగ సంబంధగుణవిశేషాదిప్రదర్శనాయనారాయణశబ్దఃకృపాత్తంతంభకత్వాతిశయాదాచిత్యాచ్చచరణగ్రహణంఉపాయదశాయామపి భోగ్యత్వసూచనాయారవిందత్వరూపణమ్- శరణశబ్ద ఇహోపాయపరః ఉత్తమపురుషవివక్షితాధికారిని శేషవ్యంజనాయాహంశబ్దః అధికారవిరహాదుపాయాంతరేషు నిరాశఃప్రత్యవాయభయాదిదాసిమపాయేభ్య ఉపరతఃశరణ్యగుణవివేకాదతిశంకానిర్ముక్తస్సంసారదోషదశానాత్పరిత్యక్తప్రయోజనాంతరతదుపాయః పరమపురుషార్థసంగ్రాహణాపూర్వక భరన్యాసోద్యతశ్చైతిభావః శరణంప్రపద్యే ఉపాయతయాశ్రయామి - అకించనానన్యగతిరహంశ్రీమతినారాయణస్వాత్మరత్నాభరంనిక్షిపామీత్యుక్తంభవతి- అత్యసవిశేషణనారాయణశబ్దేన విరోధిభూయస్తస్మాదప్రప్రగౌరవోపాయలాఘవాదిమూలశక్కానిరాసమేతవశ్యరణ్యాకారావివక్షితాః అథతత్ఫలితం సోపసంగేధాతూక్తం ‘రక్షిష్యతీతివిశ్వాసాదభీష్టోపాయకల్పనమ్ || గొత్పుత్సవరణంనామ స్వాభిప్రాయనివేదన’ మితివిభజ్య నిర్దిష్ట

మూ—తవచరణారవిందయుగళం శరణమహంప్రసద్యై ఏవమ
వస్థితస్యాప్యధీత్వమాత్మేణ పరమకారుణికో భగవాన్ సాన్
నుభవప్రీత్యాపనీతైకాంతికాత్యంతికనిత్యక్షేంకరైకరతిరూ
ప నిత్యదాన్యం

మంగద్యయం ‘ప్రాధానామాత్రసంతుష్టోజంతోర్యచ్ఛతివాంఛితం
ఇతినిశ్చిత్యభగవత్ప్రాధానాశరణాగతి’ రిత్యుక్తప్రకారవిశేషోపల
క్షిత ప్రకారవైశిష్ట్యాభిప్రాయేణాహ * ఏవమితి * ఏవమవస్థితస్యే
త్యనేన అధికారివైగుణ్యం విరోధిభూయస్తవంచ పూర్వవాకోక్త
మేవశరణ్య గుణప్రకషణవ్యంజనాయానూదితం - అధీత్వమాత్మేణ
త్యుపాయలాభువౌక్తిః అహృదయప్రాధానవాక్యమాత్రమపి ‘నేహ
భిక్రమనాతోస్తీ’ తిన్యాయాదంతతః కార్యకరమితిభావః- అథవా-
త్రసకృత్కర్తవ్యభరన్యాస లక్షణతయా సద్యస్సావీభీష్టసిద్ధిః, సాన్
భవప్రీత్యేత్యాదినా ప్రాప్యగౌరవప్రకాశనం- ఉక్తై హేతుభిన్నంభవ
న్తీం శంకామపాకతుం పరమకారుణికోభగవానితి సులభత్వపరత్వ
నూచకపదద్వయోక్తిః- ఈదృశస్యహి సర్వవిరోధి నివర్తనాహా
తా సమర్థస్యనిదయత్వే దయాళౌక్యాసమర్థత్వే శరణ్యత్వం న
స్యాదితి తత్సిద్ధ్యర్థముభయోక్తిః సాన్నుభవవైత్యత్రన్వశబ్దః పరమాత్మ
విషయః వికాంతికత్వ మసన్యవిషయత్వమ్, ఆత్యంతికత్వమిహాఫలాం
తరోపాధికనివృత్తిరహితత్వం- అతఏవ పశ్చాద్వానత్కాలమనునర్త
మానత్వంవా దాన్యకింకరతాశబ్దా విహవృత్తిపరౌ. ఇతిశబ్దేనవిశ్వా
సస్య మహత్త్వరూప ప్రకారోభిప్రేతః - ప్రాధానాశబ్దస్యేచ్ఛ
మాత్మేహి ప్రయోగసంభవాత్తద్వాన్వృత్త్యర్థం ‘తదేకోపాయ
తాయాఽన్త్యుక్తయాచనరూపత్వం వ్యంజయితుం ద్వికమేకప్రయో
గః సర్వస్య ప్రాధికతప్రదానసామర్థ్యం క్షేంకర్యప్రతిసంబంధిన
స్తస్యోభయ లింగత్వంచ జ్ఞాపయితుంభగవంతమిత్యుక్తం - అస్మిన్వా

మూ—దాన్యతీతి విశ్వానపూర్వకంభగవంతనిత్యకింకరతాం
ప్రాధమ్యే ॥ శ్లో ॥ తవానుభూతిసంభూతప్రీతికారితదాన
తామ్ । దేహిమేకృపయానాథ సజానేగతిమన్యథా ॥ సర్వా
వస్థాచితాశేషశేషతైక రతిస్తవ । భవేయంపుండరీకాక్ష

క్యేప్రాతికూల్యవజ్రానస్య చానుకూల్య సంకల్పస్యచాధాసిద్ధత్వ మ
వగంతవ్యం ॥ ఉక్తప్రకారసాధ్యసాధసరూప వాధాద్వయంవ్యాఖ్యేయ
కృమేణ సుఖప్రతిపత్త్యధామైతిహాసికశ్లోకద్వయేన స్వవాక్యాయ
మానేన సంక్షిప్తాహా * తవేతి * యద్యపిప్రథమశ్లోకేపి పూర్వా
ధాఫలముపాదీయతే- తథాప్యసాదేహిత్వక్తప్రాధానాప్రాధాన్యా
దుపాయవరః అత్రదాసతాశబ్దేన దాసవృత్తిర్వివక్షితా దాసభావమా
త్రస్యచ నిత్యసిద్ధత్వేన సాధ్యత్వాద్యోగాత్- మే, అనన్యప్రయోజన
స్యానన్యోపాయస్యచ, కృపయానాథేతి పదాభ్యాం గుణవిశేషసంబం
ధ విశేషవిశిష్టస్యాపాయభావఇతివ్యజ్యతేనాథశబ్దోహినాథ్యత్యతిపున్య
త్పత్త్యా రక్షణాధాం ప్రాధానియేనాస్వామినిరూఢః 'సజానేగతిమన్య
థా' ఉక్తప్రకారాత్ప్రపత్తిమాత్రవశీకార్యాత్సత్త్వాన్యథాభూతం
మదహాముపాయంసర్వశాస్త్ర పరామర్శేపి సవశ్యామి- దేవతాం
తరాణాంసాక్షాన్తోక్షప్రదత్వా భావాన్తోక్షోపాయతయాచోదితస్య
త్వదుపాసనస్య మయాదుస్సాధత్వాదితిభావః- యదావఅన్యథేత్యనేన
త్వయ్యదాతరీతి వివక్షితం- ఏవంప్రాధికారే కైంకర్యరూపే పురుషా
ర్థప్రీతిశబ్దోక్తం శాస్త్రంశంవిశింషన్సావభీష్టప్రదానెన్వప్రయత్నాం
తర నైరపేక్ష్యంచాపేక్షతే- * సర్వేతి * సర్వావస్థాశబ్ద శేషతా
శబ్దోపూర్వోక్తాథా తత్తిద్దశాయాం సావ్యభిమత ప్రకారఉచితశ
బ్దః 'జాయమానంహిపురుషం-కృపామయమపాంగం'తే సకృన్మయినిపా
తయే 'త్యాద్యుక్తేన సత్త్వాన్వేషశాతునా కటాక్షవిశేషణమామేవం
కురుష్యేత్యభిప్రాప్యోజ్ఞాత్తం * పుండరీకాక్షేతి * యదాస్య 'పుండ

మితగద్యాధికారః.

మూ—త్వమేవైనం కురుష్వమామ్ || ఏవంభూతతత్త్వయాథా
త్వావబౌధతదిచ్ఛారహితస్యాపైతదుచ్ఛారణ మాత్రావలం
బనేహోచ్యమానాథా పరమాధానిష్ఠంమే

రికంపరంధామే ' త్యాదినిరుక్తేనానేననామ్నాపరమపదవాసిః పరి
చరణం ప్రాధ్యత ఇతిసూచ్యతే. తద్విదితరాశక్యేస్తిన్నథే త్వయిచ
నిరపెక్షోపాయేకిమీదృశభరన్యానరూప వ్యాజాతిరిక్తమత్పరియత్నే
నేత్యభిప్రా యణాహ * త్వమేవేతి * త్వంసర్వజ్ఞస్సర్వశక్తిః పరమ
కారుణికః మాం- ఆకించన్యానన్యగతిత్వాధికత్వశాలినం॥ ఇతోధా
త్వోరిహ దేహికురుష్వేతి పరస్తేపదాత్తనైపదాభ్యాం న్వస్యభగవ
తశ్చయథాహాం క్రియాఫలాన్వయస్సూచ్యతే- నన్విహశరణ్య శరణా
గతితత్ఫలవిశేష నిర్ధారణపూర్వికాఫలకామనా హ్యధికారివిశేషణం
నపునస్తద్వత ఇవతిథావిధ తద్వచనమాత్రమిత్యత్ర ' అనిచ్ఛన్నప్యేవ
మితిక్లోకౌ క్తప్రకారణ సప్రశ్నయం ప్రతిపత్తి * ఏవంభూతేతి *
తదిచ్ఛేతిచ్ఛావిషయత్వేన పరామృశ్యమానాథాత్వాత్తత్త్వ శబ్ద
ఇహపురుషార్థావధిః పురుషార్థావిశేషనిష్కర్షాయజీవాత్తపరమా
త్తతత్త్వపరోవా అవబౌధేచ్ఛావా తదిచ్ఛేత్సుచ్యతే తదా పురుషా
థేచ్ఛావిరహః కైముత్సాత్సిద్ధతి శ్రియఃపతే స్తవప్రసాదాదద్యసా
ధికారోస్తి నిరధికారత్వేపి లబ్ధవ్యాజేన త్వయాశేషపూరణం కార్య
మితిద్యోతయితుమపిశబ్దః ఏవమధికారవైకల్య మంగవైకల్యమంగి
వైకల్యంచాన్వావహోక్తముచ్ఛారణ మాత్రేతి వైషమ్యదోష ప్రసం
గపరిహారహేతు స్తవసిద్ధశత్యభిప్రా యణావలమ్బనశబ్దః ఉచ్యమానా
థా ఉపాయోపేయరూపః ఏతచ్ఛబ్దో ప్యత్యతద్విషయః అన్యతరవి
షయత్వేపి తదితరస్యాథాత్సిద్ధిః పరమాధానిష్ఠత్వమజ్ఞానసంశయవి
పర్యయరహితవ్యవసాయానువృత్తిత్వం మే ' సకృదుచ్ఛారోభవతి-స
కృదుచ్ఛారితంయేన భవశరణమితీరయంతీ ' త్యాద్యుక్తవచనమాత్రాధ

మూ—మన స్వమేవాదైవకారయ అపారకరుణాంబుధే అ
నాలాచిత విశేషా శేషలోకశరణ్యప్రణతాతిహార ఆశ్రితవా

నస్యత్వదాయత్తసర్వసిద్ధేః మనః “ చంచలంహిమనఃకృష్ణ-మనో
దుర్నిగ్రహంచలం- బంధాయవిషయానంగీత్యాదుక్తదోషమపిహృ
షికేశేనత్వయానుగృహీతానాం నమ్యజ్జననసాధనం- శరణ్యస్యాపేక్ష
ణీయాంతరాభావ మాత్తనప్తవరాతిశయంచ వ్యనక్తి - త్వమేవాద్యై
వేతి- కారయేత్యనేన ప్రవత్తానపి న్వన్యప్రయోజ్యకర్తృత్వ మధ్య
త్తశాస్త్రేరాచార్యముఖేనాంతర్యామితయాచ భగవతః ప్రయోజక
త్వత్వంచ ప్రకాశ్యతే- అవికలప్రపత్తిప్రయోగస్యాపి భాష్యకార
స్యేదం వాక్యంవికలప్రయోగాణామన్యేషామపి శరణ్యానుకమ్యయా
క్షిప్రముపాయపూరితస్సాన్వదితి ఘోషసాధకం - అథాధికారోపాయఫ
లప్రదానేషు యథాహాముపయుక్తాః భగవతః ప్రకారాః వదన్
ప్రథమం సర్వోపయోగిగుణవిశేషప్రకష్టమాహ * అపారెతి * న్వ
స్తిన్నపి వ్యాప్తిమభిప్రేత్యాపారత్వాక్తిః తత్ఫలితం స్వేనాప్యశ్శ
యణీయత్వ మభిప్రేత్యాహ * అనాలోచితేతి * జాతిగుణాది నిక
షానాదరణ సర్వైశ్శరణ్యతయా వరణీయేత్యర్థః. అనేనప్రపత్తై
స్సర్వాధికారత్వం దర్శితం కాదుణికోపియది విషమస్సాన్విత సమో
పి యదినిఘ్నణస్సాన్వత్తదాసర్వశరణ్యస్సాన్వదితి తదర్థముభయో
క్తిః శరణాగతిసమనంతర లక్షణీయా గుణావాహ ప్రణతాతిహార ఆ
శ్రితవాత్సలైకమహోదధేఇతి ప్రణతాఇహ ప్రకృష్టప్రహీనభావయు
క్తాః ప్రవన్నాస్తేషాం తత్తదభిమతాలాభనిమిత్తామాతిహారతీతి ప్ర
ణతాతిహారః అనేనతు ప్రవత్తైస్సకల ఫలప్రదత్వంచ సూచ్యతే. ప్ర
ణతశబ్దన్య ప్రహ్వమాత్యపరత్వేపి తదాతిహారణోదల్పప్రయత్నప్ర
సాద్యత్వం ప్రకాశ్యతే వాత్సల్యేనగుణాంతర తిరస్కార మభిప్రేత్య
ఏకశబ్దః. యేన సర్వజ్ఞోప్యవిజ్ఞాతేన న్వతంత్రప్రస్వతంత్ర ఇవస్యా

మూ—త్సలైక మహోదధే అనవరతవిదిత నిఖిలభూతజాత
యాథాత్మ్య (అశేషచరాచరభూతనిఖిలనియమన నిరతఅశేష
చిదదిద్వస్తుశేషిభూత నిఖిలజగదాధార అఖిలజగత్సాన్వమిత్
అస్తత్సాన్వమిత్) సత్యకామసత్యసంకల్ప (సకలేతరవిలక్ష
ణఅధికల్పక) ఆపత్సఖకాకుత్స్థ

లో కాదుణ్యాదిసద్భావేవ్యజ్ఞసాన్వయాణసాన్వితస్త్యచ నిరపేక్షరక్ష
కత్వం సస్యాత్ అతస్తత్సద్వర్థంగుణత్రయమనవరతేత్యాదిభిరుద్యతే
అనవరతనిఖిలశబ్దాధ్యం జ్ఞానస్య కాలతోవిషయతత్త్వ నిస్సంకోచ
త్వాక్తిః మమానిష్టనివతః నేష్టప్రాప్తహోపయోగిష్వధికారాదిమకిం
చిదపికదాచిదపి తవాజ్ఞాతం నాస్తీతిభావః సచతనమాదృశాకించనప
రిత్యాగ హేతుభూత ప్రతుప్తవకారపూర్వోపకారాది ప్రయోజనాంత
ర సాపేక్షత్వం గుణవైకల్యంనా కదాచిదవ్యస్తి - అశోమద్రక్షణైవ
స్వగుణా సంగత్యేత్యభిప్రాయేణాహ * సత్యకామేతి * నిత్యభో
గ్యానంతకల్యాణగుణాదివిశిష్టైత్యధః సంగల్పమాత్రసాధితజగత్స్ప
ష్ట్యాదేస్తవ మద్రక్షణేపి నహిసంకల్పదతిరిక్తం సమ్పదనీయమిత్య
భిప్రాయేణాహ * సత్యసంకల్పేతి * అమోఘసంకల్పేత్యధః- త్వ
యైవఖ్యాపితం ప్రపన్నవిషయం తద్వ్రతంనకైశ్చిదపి ప్రతిహంతుం
శక్యమితిభావః- ఉక్తగుణ వగఃహేతుకద్రావదీగజేంద్రాదిసంగక్ష
ణప్రకారం తద్వత్సన్వసాన్వితప్రశమనాయోద్ధాటయతి- * ఆపత్స
ఖేతి * ఆపదిసఖాభవతీత్యావత్సఖః-సఖేవప్రీతివిశ్వాసగోచరః సంగక్ష
కశ్చైతిభావః- తదేతన్నిషాదవానరరాక్షససర్పజాతిసులభే నకృత్ప్ర
పన్నసంగక్షణవ్రతినసర్వలొకశరణ్యేవిషయవాసమాత్రసంగక్షిత జంగ
మస్థావరజంతుజాతై అవతారవిశేషై సుస్యక్తమిత్యభిప్రాయేణాహ-
* కాకుత్స్థేతి * అనెన ' వధాహామపి కాకుత్స్థః కృపయా వ
ర్యపాలయది ' త్యాదివాక్యమపి స్తర్యతే అన్యసాపరాధే వ్యవృత్తి

మా—శ్రీమన్నారాయణపురుషోత్తమ శ్రీరంగనాథమమ

తేమ నిగ్రహణోష్ఠలతాని వారికయాసహధమఁచారిణ్యోనిత్య యోగ
మాహ * శ్రీమన్నితి * పరహితేష్వపిసావధానప్రవృత్త్యనుగుణసం
బంధాది విశేషంవ్యనక్తి * నారాయణైతి * ఇదంచపదద్వయం వ్యా
ఖ్యేయగతవిశిష్టసిద్ధోపాయోపేయప్రకాశనం నారాయణశబ్దవాచ్యజ
గత్సంబంధాదిశంకితదోష నివృత్త్యర్థం పంచదశాధ్యాయోక్తం కా
ష్టాప్రాప్తం పరత్వరూపం వైలక్షణ్యం సమాఖ్యాతి- * పురుషోత్తమే
తి * పురుషనోతీతి పురుషశబ్దపుత్రత్వాబహువృద్ధేమాత్తమత్వం
వావివక్షితం సావ్యిరీత్యేభ్యః సావ్యత్తానమపిసవిభూతికందదాతీతి సర్వా
పెక్షితసాధక సేవానుగుణాంసౌలభ్యకాష్టాంసూచయతి * శ్రీరంగనా
థేతి * ఉక్తంచార్చావతారం ప్రస్తుత్య భగవతాశౌనకేన తామర్చ
యేత్తాంప్రణమేత్తాంయజేత్తాంవిచింతయేత్ విశత్వనాస్తదోషస్తు తా
మేనబ్రహ్మరూపిణీ మితి. శ్రీపొష్కరేశులార్చావతారస్సోపాయ
విరోధివగణనివర్తకత్వ మపిదర్శితమ్ సందర్శనాదకసాద్భవుంసాం
సమ్మాధచేతసాం॥కువాసనాకుబుద్ధిశ్చకుతర్కశ్చ కునిశ్చయః ॥ కుపా
తుశ్చ కుభావశ్చనాస్తికత్వంలయంవ్రజేత్ ఇతి స్థానవిశేషోఽప్యత్రసే
వకానాం సత్త్వాన్లైషపేతుత్వాభిప్రాప్యేణోపాత్రః స్వయంవ్యక్త
స్తేద్ధస్తేషవరూపభగవత్తేత్రవాసినామపి ఫలవిశేషః ప్రదర్శితః శ్రీసా
త్వతే-దుష్టేలదియవశాచ్చిత్తంనృణాం యత్రాల్పమైశ్వర్యతం. తదంత
కాలే సంశుద్ధియాతి నారాయణాలయే ఇతి తత్త్రాపిసావచాధ్యప
రంపరాచిరసేవనజనితప్రసాదాతిశయాత్సద్విదోషానాదరణ స్వస్త్యే
వం విధావస్థాప్రదత్సేన సాధితపూరణానుగుణతా మభిప్రేత్యా
హ * మమనాథేతి * సావ్యపెక్షితసిద్ధ్యర్థంయోజనీయః సావ్యమీనా
థః ఏవమభిముఖీకృతే భగవతిప్రకృతాపాయస్య భరన్యాసరూపం
ప్రధానాంశుదమయంత్యాదన్మత్తాంతేమ శరణాగతివిషయతీయాప్రసి

మూ—నాథనమోస్తుతే || * * * * *

ఇతి త్రిభగవద్రామానుజవిరచితం త్రిరంగగద్యం

—సమూహమ్—

శ్రీమతే రామానుజాయనమః

మూ—త్రిభగవద్రామానుజవిరచితం శ్రీవైకుంఠగద్యమ్.

యామునార్యసుధాంభోధి మహాగాఢ్యయాథామతి । ఆ

దాయభక్తియోగాఖ్యం రత్నం నందర్శయామ్యహమ్ ॥

సావధీనత్రివిధ చేతనాచేతన స్వరూపస్థితి పృథ్విభేదం

క్లेशకర్మాద్యశేషదోషానంసప్రప్తం సావభావికానవధికాతి

శయజ్ఞానబలైర్వర్య పిర్యశక్తితేజః పృథ్విత్వసంఖ్యేయ కల్యా

ద్దేన భగవచ్ఛాస్త్రాక్షరమూర్త్యాదియోజనవతానమశ్శబ్దేన నిగమ
యక్ పృథ్వీభూమనస్సయముపాయస్తవచ్ఛేషతయోన స్వీక్రియతా
మిత్యభిప్రాప్యేణాహ * నమోస్తుత ఇతి * యదావత్రవరత్రచాపేక్షి
తం నిర్ణమత్వ సంస్కృతం క్షేత్రం నందర్శయామ్యహమ్ స్తిత్వాశా
సనం తదవత్సత్ర పృథ్విత్వం కేన ప్రాప్యత్వ ప్రాప్యత్వ శేషిత్వాదిశాలి
తయానిరుపాధికనమఃప్రయోగయోగ్యత్వ మభిప్రేతం చతుర్థీచాత్ర
తాదర్శ్యపరాశ్రద మేవవాక్యమావర్త్యమానం పృథుగద్యోక్తస్యవృత్తి
వచనవిస్తరస్య సంగ్రహోపిభవతి సూత్రాదిష్టివప్రయోజనపృథక షేష
త్యావృత్తైరభియక్తసమృతత్వాత్. తత్రాయమథః- మత్ప్రేషనస్య
తే యథామనోరథం మత్కైంకర్యం భవత్పితి తదేవంరహస్యత్రయోక్త
శరణ్యశరణాగతితత్ఫలవిశేషాస్సందర్శితాః॥ ప॥ యదత్రసంగ్రహేణోక్త
మనుక్తమపి కిందన । బృహద్గద్యాధికారై తద్వ్యక్తం పృథ్వివమృశ్య
తాం॥ అనయాగద్యద్వయోక్తగమనికయైవ త్రివైకుంఠగద్యమపి గతా
థప్రాప్యం- ఏతయోస్సాప్రసూతానోక్తిముఖేన శిష్యశిక్షణంకృతం, త
స్మిన్స్తూపదేశముఖేనేతివిశేషః తత్రయదాచాపత్యతే 'యామునార్య

గుణగణాః మహాణావం పరమపురుషం భగవంతం శ్రీమ
న్నారాయణంసామిత్వేన సుహృత్త్వేన గురుత్వేనచ పరిగృ
హ్యేకాంతికాత్యంతికతత్వాదామ్బుజద్వయ పరిచరైరన్యన్న
నారథస్తత్ప్రాప్తయేచతత్వాదాంబుజద్వయ ప్రపత్తైరన్యన్న
మేకల్పకోటిసహస్రేణాపి సాధనమస్తీతి మన్వానః తస్మేన
భగవతో నారాయణస్యాఖిలసత్త్వదయైకసాగరస్యానాలోచిత
గుణగణాః జనానుకూలా మర్యాదశీలవతః సావభావికా
నపధికాతిశయ గుణవత్తయాదేవ తిర్యజ్జనుష్యాద్యఖిల జన
హృదయానందనస్య ఆశ్రితవాత్సల్యైకజలధేర్భక్తజన సంక్షే
మైక భోగస్య నిత్యజ్ఞానకీయైశ్వర్య భోగసామగ్గీసమృద్ధస్య
మహావిధూతః శ్రీమచ్చరణారవిందయుగళ మనన్యాత్మసం
జీవనైన తద్గతసర్వభావైన శరణమనువ్రజేత్ - తత్త్వప్రత్యహ
మాత్మాజ్ఞీవనాయైవమనుస్తరేత్ - చతుర్దశభువనాత్కమం
డం దశగుణితోత్తరంచావరణ స్తప్తకం సమస్తంకార్య కారణ
జాతమతీత్య పరమవ్యోమశబ్దాభిధేయే బ్రహ్మాదీనాం వాఙ్మన
సాగోచరే శ్రీమతివైకుంఠేదివ్యలోకే సనకవిధివిదాదిభిరవ్య
చింత్య సప్తభావైశ్వర్యైర్నిత్యసిద్ధైరసంలైభాగవదానుకూ
ల్యైకభోగైర్దీవ్యపురుషేర్మహాత్మభిరాపూరితైతేషా మపి

సుధాంబోదిమవగాహ్యయథామతి ఆదాయభక్తియోగాభ్యం రత్నం
సందర్శయామ్యహం 'మితి ఇహాసౌభక్తియోగశబ్దస్సవ్యయం ప్రయోజ
నభగవదనుంధానపరః అన్యథాతత్వాప్రయేచ తత్వాదామ్బుజద్వ
య ప్రపత్తైరన్యన్న మేకల్పకోటిసహస్రేణాపి సాధనమస్తీతి మన్వా
నఇతి వక్ష్యమాణవిరోధాత్ - అతఏవ ప్రత్యహమాత్మాజ్ఞీవనాయైశ్వా
దికమపినభక్తితత్వాధనపరం అపితు 'జ్ఞానీతుపరమై కాంతీవరాయత్తా
త్తజనన ' ఇత్యాదిప్రసిద్ధై అత్రైత్యావస్థావిశేషమరుదేశపథకపానీయ

యత్పరిమాణ మియదైశ్వర్య మీదృశస్యభావమితి పరిచ్ఛేత్తు
మయోగ్యదివ్యావరిణశతసహస్రా వృతే దివ్యకల్పతరూపకో
భితే దివ్యాద్యాన శతసహస్రకోటిభిరావృతై అతివృమాణే
దివ్యాయతనేక స్థిశ్చిద్విచిత్ర దివ్యరత్నమయే దివ్యాస్థానమ
ష్టపే దివ్యరత్న స్తంభశతసహస్రకోటిభిరుపహృతై దివ్యనా
నారత్నకృతస్థలవిచిత్రై దివ్యలంకారాలంకృతే పరితః పతి
త్రైః పతమానైః పాదవస్త్రేభ్యునానాగంధవజ్రైః దివ్యపుష్పే
శ్శిఖరమనైః దివ్యపుష్పైః పవనైరుపహృతైః సకీర్ణపారిజా
తాదికల్పదుర్మోహకౌభితైరసంకీర్ణైశ్చ క్షేప్తదంతస్త్న పు
ష్పరత్నాదినిమిత్తై దివ్యలీలామంటప శతసహస్రావహృతై
స్సర్వదాను ధూయమానైరప్యసృగ్వీవదాశ్చర్యమానహస్త్విః
క్రీడాశీలశతసహస్రైరలంకృతైః కైశ్చిన్నారాయణదివ్యలీ
లాఽసాధారణైః కైశ్చిత్పద్మనాలయా దివ్యలీలాఽసాధార
ణైస్సాదారణైశ్చకైశ్చిచ్ఛుకేశారికా మయూరకోకిలాదిభిః
కోమలకూజైరాకులైః దివ్యాద్యానశతసహస్రైరావృతై
మణిముక్తావ్రవాళకృత సోపానైః దివ్యమలామృతరసోదకై
దివ్యాండజవరైః అతిరిమణయదర్శనైః అతిమనోహర మధు
రస్వరైః అకులైరంతస్థముక్తామయదివ్యక్రీడాస్థానావహృతై
తైః దివ్యసౌగంధిక వాపీశతసహస్రైః దివ్యరాజహంసావలీవి

న్యాయోనాలభ్యలాభాశాన్వనాభిస్సాయం. తేషామపీయత్పరిమాణమి
యదైశ్వర్య మీదృశస్యభావమితి పరిచ్ఛేత్తుమయోగ్యతే దివ్యాయత
నవిశేషణతు మహత్తరత్వమేవ వివక్షితం - దివ్యావరిణసంవృతత్వా
ది కథనేనైవ తత్పరిమాణసిద్ధేః అత్యస్వగ్రావశబ్దోపి నిరతిశయభో
గ్యత్వాది విషయః సమ్యేనం విభవిషయేషు పరిచ్ఛేదాయోగ్యతోవ
త్త్యాసూరిణాం సార్వజ్ఞ్యహానిః, దివ్యాయతనగుణప్రకరణ తాత్ప
ర్యాద్భు- పృవిష్టానుత్తాదయశ్చిః క్రిహోద్దేశైరతిత్రాపి మాషపృక

రాజతైరావృతై నిరస్తాతిశయానందైకరసతయాచానంత్యాచ్చ
 వ్యవిష్టానుస్తాదయద్భిః క్రిడోద్దేశైర్విరాజితే తత్యతత్రకృత్తిది
 వ్యపుష్పపర్యంకోపశోభితే నానాపుష్పాసవాసాద మత్త
 భృంగావలీభిరుద్గీయమాన దివ్యగాంధర్వేణాపూరితే చందనా
 గురుకర్పూరదివ్యపుష్పావగాహిమందానిలాసేవ్యమానేషుభ్యే
 దివ్యపుష్పసంచయ విచిత్రితేమహతిదివ్యయోగ వర్ణంకేతనం
 తథోగినిఊమద్వైకుంఠేశ్వర్యాదిదివ్యలూకమాత్మకాంత్యావి
 శ్వమాప్యాయంత్యా శేషశేషాశనాదిసర్వంపరిజనం భగవ
 తస్తత్తదవస్తాదిత పరిచ ర్భాయామాజ్ఞాపయంత్యా శీలరూపగు
 ణవిలాసాదిభిరాత్మాసురూపయాశ్చియాసహసీనం వృత్త్యగ్రా
 స్తీలితసంసిజనదృశనయనయుగళంస్వచ్ఛందనీలఽమూతసంకా
 శం అత్యుజ్జ్వలితపీతవాససం స్వయాసభయాతినిమలయా
 తిశీతలయాతికొమలయా స్వచ్ఛయాణిక్యాభయాకృత్సీమం జ
 గదుద్భాసయంతం అచింత్య దివ్యాద్భుతనిర్భయావనస్వభావ
 లావణ్య మయామృతసాగరం అతిసౌకుమార్యాదీవత్ప్రసిన్న
 వదాలక్ష్మమాణ లలాటఫలకదివ్యాలకావలీ విరాజితం పృబు
 ధ్ధముద్గాంబుజచారులూచనం సవిభ్రమ భూరిలతముజ్జ్వలాధరం
 శుచి స్థితం కోమలగండమున్నుండకగ్రీవాంసవిభమ్బికండ

పా జనక త్వే తాత్పర్యం- ఊమద్వైకుంఠేశ్వర్యాదిదివ్యలూక మిత్య
 త్రీతు ప్రైపరశద్దై నగరాద్యవాంతరప్రదేశావిషయితః సవీసప్రశస్త
 విభూతి రూపతాన్ద్రైశ్చర్య శబ్దేనాపదర్యతే- నిత్యముక్తవిషయం డె
 న్యాఅజ్ఞాపనం పరిచ ర్భాయాశేషేష్యేచ్ఛాద్వినమాంసం శేషాంసం
 జ్ఞాప్యేన ధ్వానాత్పాదన నేరపేక్ష్యాత్. పు డ్భికసదృశచరణయుగళ
 మిత్యేత్ర పుండలికశబ్దః పద్మనామాస్యముఖేనక్రమజహః యత్కాకం
 సంకల్పమాత్రానకప్రజగజ్జన్మస్థితి ధ్వంసాదికే ఊమతి విషవృక్షేనేవ

లాలకానళీ బంధురకమ్బుకంధరం ప్రియావతంసోత్పలకణా
 భూషణశృంగాలకాబంధవిమదేశంసిదిఃచతుర్భిరాజానువిలం
 విధిద్భుజైర్విరాజితం అతికోమలదివ్యరేఖాలంకృతా తామ్ర
 కరలం దివ్యాంగులీయక విరాజితంఅతికోమల దివ్యనఖావలీ
 విరాజితాంబుజాంగులీభరణలంకృతం తక్షణోన్మీలిత పుండరీకస
 దృశ్యచరణయుగళం అతిమనోహర పిరటమకుట నూడావతం
 సమకరకుండలగ్రైవేయిహంకేయూర కటకఃక్రివత్సకౌస్తుభ
 ముక్తాదామోదర బంధనపీఠాంబర కాంచీగుణ నూపురాదిభి
 రత్యంతసుఖస్పృశేషిణ్యగంధైర్భూషణైర్యాపితం క్రిమ
 త్యావైజయంత్యా వనమాలయావిరాజితం శంఖచక్రగదాసి
 శాఙ్గాది దివ్యాయుధై స్సేవ్యమానం స్వసంకల్ప మాత్రా
 వక్తవజగజ్జన్మస్థిధ్వంసాదికై క్రిమతీవిష్వక్సేనేన్ద్రస్తనమస్తా
 తైశ్వర్యం వైసతేయాదిభిస్సంభావతో నిరస్తసమస్తసాం
 సారిక స్వభావైభవతర్పరిచర్యా కరణయోగైర్భగవత్పరి
 చరైర్విభోగైర్నిత్యసిద్ధైరనంతైర్భూతానాం సేవ్యమానం
 ఆత్మభోగేనాననుసంహితపరాదికాలం దివ్యామలకోమలావ
 లూక నేనవిశ్వమాహ్లాదయంతిఃకేషదున్మీలితముఖాంబుజోదర
 వినిగతైస్ దివ్యనానారవిందశోభాజననైస్ దివ్యగాంభీర్యా

స్తనమస్తాతైశ్వర్యమితి తత్రయద్యపి జగద్వాప్యపార మోక్షపదత్వే
 బ్రహ్మలక్షణతయా ముక్తైష్వినిత్యనూరిష్వపిసర్వేషు నసంభవతః య
 ద్యపిచ భగవాన్ స్వతస్సర్వజ్ఞస్తథాపి 'ప్రియేణానేనావతినానివేదితం
 తథానుజానంతముదాంబీక్షణై' రితిన్యాయేన భగవద్దత్తకాదృశాధికా
 రతయా తత్తదవసరే జగత్సృష్ట్యాద్యధం భగవతోవిజ్ఞాపనవాక్యంవి
 ష్వక్సేనోవాహరతి- తదాస్వతస్సర్వజ్ఞోభగవాన్ తన్నివేదితకారి
 పకీడతి. తావంతాత్రేణ విష్వక్సేనస్య జగద్వాప్యపారవ్యవదేశయాపస్త

మూ—దాద్యసౌందర్యమౌఘర్యాదన్యవధిక గుణగణవిభూషి
తైన అతిమనోహరదివ్యభావగభేణదివ్యలీలాపామృతైనఅ
ఖిలజనహృదయాంతరాణ్యౌపూరయంతం భగవంతం నారా
యణంభ్యానయోగేన దృష్టాన్వితతొభగవతోనిత్యసాన్వయమా
త్తనోనిత్యదాన్యంచ యథాస్థితమనుసంధాయకదాహంభగ
వంతం నారాయణంమమకులనాథం మమకులదైవతం మమకు
లధనంమమభోగ్యంమమమాతరం మమపితరంమమనర్పస్వం
సాక్షాత్కారవాణి చక్షుషాకదావా భగవత్పాదామ్బుజద్వ
యం శిరసాసంగ్రహిష్యామి కదాహం భగవత్పాదామ్బుజ
ద్వయ పరిచర్యాశయా నిరస్తసమస్తేతరభోగాశావగతసమ
స్తసాంసారికస్వభావః తత్పాదాంబుజద్వయం ప్రవేశ్యామిక
దాహం భగవత్పాదామ్బుజద్వయపరిచర్యా కరణయోగ్యస్త
దేకభోగస్తత్పాదా పరిచరిష్యామి కదాహంభగవాన్ స్వ
కీయయాతి శీతలయా దృశావలొక్య స్నిగ్ధగంభీరమధురయా
గిరాపరిచర్యామాజ్ఞాపయిష్యతీతి భగవత్పరిచర్యామా
మాశాం వధాయిత్యాతయైవాశయాతత్ప్రసాదోప బృంహిత
యా భగవంతముపేత్య దూరాదేవభగవంతం శేషభోగేశ్చ
యానహసీనం చైనతైయాదివిస్సేచ్యమానం సమస్తపరివారా

తిః- న్యస్తసమస్తాల్లైశ్వర్యమిత్యేతదపి సేనానిర్వహణాద్యథాభి
కార ప్రదానవరం ' సయదిపితృలాక కామోభవతి సంకల్పాదేవాన్య
పితరస్సముత్త్రిస్తంతి' ఇత్యాదిన్యాయేన పరిమితివిషయోవాత్ర జగచ్ఛ
బ్ధిః- అతోహిరణ్యగర్భాదివత్క్వాచిత్కప్రభూతస్పృహ్యది మాత్రా
నాస్తిక్ బ్రహ్మలక్షణప్రసంగః యదప్యాత్తభోగాననుసహిత ప
రాదికాలమితి తదపిభగవతః కాలవిషయమజ్ఞానం సాధ్యైతి - అన
స్తవకషణ ప్రశంసాయాం తాత్పర్యాత్ - యచ్ఛతత్పాదామ్బుజద్వ

యః శ్రీమతేనారాయణాయనమః పృణమ్యోత్థాఽయోఽథా
యపునఃపునః పృణమ్యోత్థంత సాధ్వస వినయావనతాభూ
త్వాభగవతాస్పరిషద గణనాయకై ద్వాదశాల్లైఃకృపయాన్నే
హగభా యాదృశావలోకిత స్సమ్యగభివందితైస్తేస్తే రేవాను
మతాభగవంతముపేత్స్య శ్రీమతా మూలమంత్రేణమామైకా
నికాత్యంతిక పరిచర్యా కరణాయ పరిగృహ్ణీష్యేతి యాచ
మానః పృణమ్యోత్తానం భగవతేచివేదయేత్ తతాభగవతాస్వ
యమేవా త్తసంజీవనెనా మర్యాదశీలవతాతిప్రేమాన్వితే నా
వలూక నేనావలూక్య సర్వదేశసర్వకాలసర్వావస్థాచితాత్వం
త శేషభానాయ స్వీకృతానుజ్ఞాతశ్చాత్వంత సాధ్వసవినయా
వనతః కింతుర్వాణః కృతాంజలిపుటాభగవంతముపాసీత-తత
శ్చాత్వంతానుఘాయమానభావవిశేషఃనిరతిశయప్రీత్యాన్యత్కిం
చిక్కుతుంఽంద్రస్తుం స్తతుం మశక్యః పునరపిశేషభావమేవ
యాచమానాభగవంతమేవా విచ్ఛిన్నసోతారూపేణావలూ
క నెనావలూకయన్నాసీత తతాభగవతాస్వయమేవా త్తసంజీ
వనెనావలూక నెనావలూక్య స స్థితమాహూయసమస్తకైశావ
హం నిరతిశయ సుఖావహమాత్మీయం శ్రీమత్పాదారవింద
యగళంశిరసిక్యతు ద్యాత్వాఽమృతసాగరాం తర్నిమగ్నస
ర్వావయవస్సుఖమాసీత ॥ * * * * *

ఇతి శ్రీ భగవద్ద్రామానుజవిరచితం

శ్రీవైకుంఠగద్యంసమ్పూర్ణం

శ్రీమతేరామానుజాయనమః

లక్ష్మీవలెభ్యుపతేశ్చదయైకథా మ్నోర్యోసాపురానమ
జన్మిష్టజగద్విశాఖమ్ । ప్రాప్యంప్రకాశయతునఃపర
మంరహస్యం సంవాదవీష శరణాగతి మంత్రసారః ॥